

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

ARALIK 2019

i S T I K

e-ISSN: 2687-2234

Cilt / Volume: 1 Sayı / Number: 2, Aralık/ December 2019

e-ISSN: 2687-2234

Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi - Haziran ve Aralık olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Journal of Balkanistic Language and Literature is a double blind peer-reviewed international journal published twice a year June and December.

YÖNETİM MERKEZİ / MANAGEMENT CENTER

Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi A Blok

Balkan Yerleşkesi 22030 / EDİRNE

Elmek / Email: balkanistik@trakya.edu.tr

Genel Ağ / Web: <https://bded.trakya.edu.tr/>

KAPAK TASARIM / COVER DESIGN BY

Arş. Gör. Taner ŞEN

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

HAZİRAN 2019

İSTİK

e-ISSN: 2687-2234

SAHİBİ / OWNER

Prof. Dr. İlker ALP

Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı

EDİTÖR KURULU / EDITORIAL BOARD

Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Sibel BAYRAKTAR

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin GÜRSOY

ALAN EDİTÖRÜ/ FIELD EDITOR

Prof. Dr. Cristina TAMAS

Prof. Dr. Zekjir KADRIU

Doç. Dr. Gulnara Altınbayeva MONEROVNA

Dr. Öğr. Üyesi Şahin KILIÇ

Dr. Öğr. Üye. Myummyun Yasharov ISOV

Dr. Öğr. Üyesi Refik SADIKOVIC

YABANCI DİL YAYIN YÖNETMENİ / FOREIGN LANGUAGE EDITOR

Rusça /Russian

Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ

Arnavutça/ Albanian

Prof. Dr. Zekjir KADRIU

Boşnakça/Bosnian

Dr. Öğr. Üyesi Refik

SADIKOVIC

Rumence/ Rumanian

Doç. Dr. Neriman HASAN

Yunanca/Greek

Dr. Öğr. Üyesi Ferhan KIRLIDÖKME MOLLAOĞLU

Bulgarca/ Bulgarian

Doç. Dr. İbrahim KAMİL

İngilizce / English

Dr. Öğr. Üyesi Seda TAŞ

Makedonca/ Macedonian

Prof. Dr. İlker ALP

Almanca/ Deutsch

Dr. Öğr. Üyesi Aykut

HALDAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / GENERAL MANAGER

Doç. Dr. İbrahim KELAĞA AHMET

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin GÜRSOY

BİLİM VE DANIŞMA KURULU / SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Sanjin KODRIĆ

(Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek)

Prof. Dr. Dževad JAHİĆ

(Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek)

Prof. Dr. Senahid HALILOVIĆ

(Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek)

Prof. Dr. Amira TURBIĆ-HADŽAGIĆ

(Tuzla Üniversitesi, Bosna Hersek)

Prof. Dr. Smail ĆEKIĆ

(Saraybosna Üniversitesi, Bosna Hersek)

Prof. Dr. Lindita SEJDIU RUGOVA

(Priştine Üniversitesi, Kosova)

Prof. Dr. Arbër ĆELIKU

(Tetova Devlet Üniversitesi, Makedonya)

Prof. Dr. Osman KARATAY

(Ege Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ayşe KAYAPINAR

(Milli Savunma Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayla KAŞOĞLU

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ

(Gazi Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Nejla GÜNAY

(Gazi Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. İsmet ĆETİN

(Gazi Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Esin OZANSOY

(İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Zeynep ZAFER

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Hicran YUSUFOĞLU

(Beykent Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Abdulhalûk Mehmet ÇAY

(İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Levent KAYAPINAR

(Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY

(Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Gamze ÖKSÜZ

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Liliana MARUNTELU

(Ovidius Üniversitesi, Romanya)

Doç. Dr. Yorgos SALAKİDİS

(Democritus University of Thrace, Yunanistan)

Doç. Dr. Evgeniya LARİONOVA

(RF Dışişleri Bakanlığı Diploması Akademisi, Rusya)

Doç. Dr. Fahredin SHABANİ

(Prizren Üniversitesi, Kosova)

Doç. Dr. Gulnara Altınbayeva MONEROVNA

(Saratov Devlet Üniversitesi, Rusya)

Doç. Dr. Neriman HASAN

(Ovidius Üniversitesi, Romanya)

Dr. Öğr. Üyesi Kader ÖZLEM

(Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye)

BALIKAN

Dil ve Edebiyat Dergisi

ARALIK 2019

i S T İ K

e-ISSN: 2687-2234

ARALIK 2019 HAKEMLERİ / REFERES

Abidin KARASU

Esra ELMACIOĞLU

Fatoş Işıl BRİTTEN

Harun BEKİR

Meryem SALİM-AHMET

Nazlı GÜNDÜZ

Sonnur AKTAY

İÇİNDEKİLER

ARAŞTIRMA MAKALELERİ/ RESEARCH ARTICLES

XV. YÜZYILA AİT İKİ ESERDE GEÇEN BALKAN VE BATI KÖKENLİ
SÖZCÜKLER..... 1

Meryem SALİM

BULGARCADA ÖN EKLER 17

Serkan CÖMERTEL

RUS EDEBÎ ESERLERİNDEKİ KİŞİ ADLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME 38

Şekip AKTAY

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT İLE DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ
ROMANLARININ GENETİK VE TİPOLOJİK YÖNTEMLERLE İNCELENMESİ 50

Sevil ÇELİK

TANITIM/ REVIEW

02-03/05/2019 TARİHLERİNDE DÜZENLENEN ULUSLARARASI BALKAN
TÜRKOLOGLARI BULUŞMASI BALKANLARDA TÜRKOLOJİNİN DÜNÜ,
BUGÜNÜ ve GELECEĞİ ÇALIŞTAYI 75

Melike S. ÖZEVREN

XV. YÜZYILA AİT İKİ ESERDE GEÇEN BALKAN VE BATI KÖKENLİ SÖZCÜKLER

Meryem SALİM*

ÖZ: XV.-XVII. yüzyıllara ait Osmanlı yazılı eserleri, Osmanlı devletindeki yaşamın her yönüne dair bilgi vermekte ve dönemin bilinen tüm beşeri ve toplum bilimi alanlarını yakından ilgilendirmektedir. Bu dönem yazılı edebiyat ürünlerinin çeşitli konu ve türleri arasında Osmanlı tarih yazıcılığı özel değer taşımaktadır. İzladi ve Varna savaşları (1443-1444) üzerine yazılmış anonim *Gazavat-ı Sultan Murad Bin Mehemmed Han* ve Oruç Beg'in *Tevarih-i Ali Osman* eseri XV. yüzyılın seçkin örneklerinden sayılmaktadır. İki metin de içerdikleri olaylar ve şahıslar hakkındaki bilgileriyle genel Osmanlı kroniklerinin boşluklarını doldurdukları gibi, dil bakımından da Türkiye Türkçesinin tarihi gelişimindeki ilk dönemlere ait özellikler taşımaları bakımından büyük öneme sahiptir. Eserler nesir türünde yazılmıştır, ancak yazarlar dönemin genel edebi geleneğine uygun olarak yer yer manzum kısımlar da ilave etmişlerdir. Yapılan incelemeler sonucu eserlerin dili Eski Anadolu Türkçesi ile Klasik Osmanlıca dönemleri arasındaki bir geçiş dönemi özellikleri taşıdığına sebebiyet vermektedir.

Bu çalışmanın amacı, söz konusu iki tarihsel eserde kullanılan yabancı sözcükleri ve konkrut olarak Balkan ve Batı kökenli sözcükleri tespit etmek ve tanıtmaktır. Eserlerde Arapça ve Farsça alıntılara göre sayısı bir hayli az olan Batı ve Balkan kaynaklı sözcükler, aslında bu dönem metinlerinde kullanımları özellik sayılmaktadır. Eserlerde tespit edilen sözcükler genel olarak unvanlar, dini rütbeler, askeri terimler, donatım ile ilgili kelimelerdir.

Balkan ve Batı kökenli sözcükler, aynı dönemin diğet yazılı kaynaklarıyla karşılaştırma çalışmaları için önemli malzeme sayılmalarının yanısıra, Türkçenin gelişiminde dile girmeye başlayan yabancı kökenli sözcüklerin tarihlendirilmesi bakımından da faydalı olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Gazavatname, Oruç Beg'in Tarihi, Leksik, Balkan ve Batı Kaynaklı Sözcükler

---

* Doç. Dr., Şumen Piskopos Konstantin Preslavski Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID ID: 0000-0001-9654-2629, meryemslm@abv.bg

**BALKAN AND WESTERN EUROPEAN LEXEMES IN TWO 15th
CENTURY MANUSCRIPTS**

ABSTRACT: The Ottoman written works of the 15th – 17th centuries depicted all sides of Ottoman life, and discussed all fields of human knowledge and activities known at the time. The historical works took a prominent place among the variety of themes and genres of Ottoman literature. Good examples of that trend were the 15th century anonymous work "Gazavat-i Sultan Murad bin Mehemmed Khan" dedicated to the Zlatitsa and Varna battles (1443-1444) and the of Oruç Beg's chronicle "Ottoman History". The manuscripts are interesting both as examples of the Ottoman historiography, and as samples of the literary Turkish language in the early stages of its development. The texts are written in prose, but they also contain some verse so typical for the general Islamic literary tradition. The vocabulary analyzes made us believe that the works can be considered as intermediate link between the Old Anatolian Turkish and the Classical Ottoman language.

This study has the humble task to present the foreign lexis used in both works, and in particular, the borrowings from the Balkan and West European languages. Compared to the Arabic and Persian borrowings, the borrowings from the Balkan and West European languages are less in number, however, their presence is remarkable when compared to the other works of the period. The discovered lexemes can be systematized in various groups, such as titles of monarchs and military ranks, weaponry and military facilities, religious positions and ranks, etc.

The discovered lexemes of Balkan and Western European origin can be used for comparison with the borrowings in other written sources of the same period, as well as for precise dating of the foreign words penetration to further determine the stages in the Turkish language development.

Keywords: Gazavatname, Oruç Beg's chronicle, lexis, Balkan, Western European

Giriş

Toplumlar arasındaki çok yönlü ve karşılıklı ilişkiler, o toplumların duydukları sosyal, kültürel ve teknik ihtiyaçlar oranında birbirlerini etkiler. Karşılıklı ilişkiler genellikle dil ile gerçekleştirildiğinden, iki farklı dünyanın birbiri ile ilişkisi, bir bakıma dillerin birbirleri ile ilişkisi demektir. İşte bu

bağlamda yabancı kültür etkisini daha çok, dil yoluyla ortaya koymaktadır (Korkmaz, 1997: 49).

Türk dili Eski Türkçeden Orta Türkçeye doğru adım atarken bir din ve kültür değişimine uğrayarak İslam Medeniyeti alanına girdiğinden bu ilişkinin sonucu olarak Arap ve Fars dillerinden pek çok kelime almış bulunmaktadır (Korkmaz 1997: 49). Arapça ve Farsçanın etkileşimiyle beraber Osmanlının gerçekleştirdiği fetihler sonucu Balkan ve Batı dillerinden yepyeni şeyler öğrenilmiştir. Başlarda Rumca, Ermenice, Bulgarca daha sonra da Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Orta Avrupa'ya kadar uzanması sonucu Sırpça, Macarca, Romence, İtalyanca gibi dillerle ilişkiler artmıştır. Türkçenin bu yeni komşularından yaptığı alıntılar, yeni öğrenmelere dayandığından "bilgi alıntısı" niteliğindedir (Karaağaç, 1997).

Osmanlı'nın Batı'ya fetihleri çok erken devirlerde başlayıp, daha sonra sınırları üç kıtaya kadar uzanmıştır. Çoğunluğu Türklerden oluşan Osmanlı Devleti'nde Türkçe, İmparatorluğun yayıldığı sahalardaki kültürlerle karşılaşmış ve onlarla dil bakımından etkileşimler gerçekleştirmiştir.

Bugün Batı kaynaklı diyebileceğimiz unsurların Türkçeye girmesi, 10. yüzyıldan itibaren Anadolu ve Rumeli'ye gelinmesiyle başladığı bilinir. Yeni coğrafya, yeni komşular, yeni girilen din ve yeni tanınan kültürler Türkçeyi birdenbire bambaşka bir alışveriş ortamına sokmuştur. Daha sonra, özellikle Tanzimat hareketi ile başlayan Batılılaşma süreci ise, çok yoğun bir Fransızca etkisinin yaşandığı dönemi yaratmıştır. Şu anda Türkçede bulunan Batı kaynaklı sözcüklerin çok büyük bölümünü de bu Batılılaşma sürecinde Fransızcadan alınan kelimeler oluşturmaktadır.

Araştırmacılara göre Türkçenin bünyesine aldığı yabancı sözcük oranları dönemlere göre değişmektedir. Doğan Aksan, Uygurlardan günümüze gelen metinlerde Çin, Soğot, Sanskrit dilleri gibi birçok yabancı dilden Türkçeye giren sözcüklerin oranını %2 ile %5 arasında göstermektedir. Yine 11. yüzyıla ait Kutadgu Bilig'de bu oran %1,9 dolayındadır. Kutadgu Bilig'den 150-200 yıl sonra yazıldığı anlaşılan Atebetü'l Hakayık'ta yabancı kelime oranının yükseldiğini ve %20'ye, bazı yerlerde %26'ya çıktığını görülmektedir. Eski Anadolu Türkçesine gelindiğinde ise yabancı sözcük oranları Yunus Emre'de %13, Aşık Paşa'nın Garibnamesi'nde %20, Ahmet Fakih'in Çarhnamesi'nde %28'dir. 15. yüzyıl

sonları ve 16. yüzyılın başlarında başlayan Yeni Türkçe döneminde Arapça ve Farsça kelimeler Türk dilinde ağırlık kazanmıştır. Bu dönemde yabancı kelimeler Baki'de %65, Nef'i'de %60 ve Nabi'de %54'e yükselir. Tanzimat döneminde ise Namık Kemal'de %62, Şemsettin Sami'de %64, Ahmet Mithat'ta %57 düzeyindedir. Bu oranlar 1965'e kadar %25'e düşmüştür (Aksan, 1996: 126-130).

Zeynep Korkmaz, Türkçenin Batı dillerinden unsurlar alma sürecini dört maddeyle gösterir:

- Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden başlayarak XVIII. yüzyıla kadarki dönemde alınan Batı kaynaklı kelimeler;
- XVIII. yüzyılda Batı ile ilk temasların ortaya koyduğu durum;
- 1839 Tanzimat hareketi ile başlayan Batı'ya yönelişin getirdiği yabancı kelimeler,
- Cumhuriyet devrinde alınan Batı kaynaklı kelimelerdir. (Korkmaz, 1995: 948)

Batı kökenli sözcüklerin Türkçeye girişinde izlendiği yol bazı sonuçlar ortaya çıkarır. Slav dil grubundaki dillerden Türkçeye giren sözcükler Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki hakimiyetiyle ilişkilidir. Günümüzde bu sözcüklerin genellikle günlük hayatta kullandığımız eşyaları karşılması önemli bir husustur (Erbay, 2002, s. 133). Bulgarcadan *kosa, ıştır ve gocuk* gibi sözcükleri buna örnek olarak verilebilir. İtalyancadan Türkçeye giren sözcükler ise denizcilik ve gemi ile ilgili kelimelerdir. Fransızca sözcükler genellikle tıp, teknoloji, müzik ve sanat terimlerini kapsamaktadır.

Araştırmanın Kaynakları

XI. ve XIII. yüzyıllar arasında yaşanan göçlerle Türkçeye diğer dillerden pek çok sözcük girmiştir. Tarım aletleri, bitki, sebze, meyve ve çiçek adları ile ticaret, denizcilik ve balıkçılık, yemek kültürü, çeşitli gelenek ve görenekler, idari ve mali konularla ilgili sözcük ve terimler gibi çeşitli alanları ilgilendiren bu sözcükler, genellikle Yunancadan, Ermeniceden, İtalyancadan, Slav dillerinden, Macarca ve Rumenceden geçmiş olan sözcüklerdir (Korkmaz 1995: 949).

Anadolu sahasında XIII. ve XVI. yüzyıllar arasında yazılmış Danişmendname, Saltukname, Battalname, Gazavatname gibi destani metinlerde yabancı kökenli sözcükler mevcuttur. Bunların arasında belirli savaşlar veya seferleri anlatıp tasvir eden eserler oldukça ayrıntılı bilgi verirler ve bu yönleriyle hem genel Osmanlı kroniklerinin boşluklarını doldururlar hem dil bakımından önemli kaynak değerindedirler. Bu çalışmada incelenen metinler, XV. yüzyıl Osmanlı tarih bilimi literatüründeki iki seçkin eserdir. Biri, Osmanlı tarih yazıcılığının ilk dönemlerinde kaleme alınan ve gazavatname türünün bilinen en eski örneklerinden anonim *Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han*¹ (*Gazavatname*) diğeri, XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Oruç Beğ'in yazdığı *Tevarih-i Ali Osman*² eseri.

Gazavatname, birbirine bağlı iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, 63. varâğa kadar devam eden ve 1443-1444 yılları olaylarını ihtiva eden "Gazavat", ikincisi de "Mahmud Paşa Menakıbnamesi"dir. Bilinen tek nüshası, Bilkent Üniversitesi Halil İnalçık koleksiyonunda bulunmaktadır. Üzerinde iki temellük mührü bulunan eserin ilk sayfasındaki fihriste göre nüshanın yetmiş bir varaktan ibaret olduğu anlaşılmaktaysa da 63. varaktan itibaren "Mahmud Paşa Menakıbnamesi"nin başladığı, bunun da 66. varaktan sonraki beş varâğının koparıldığı görülmektedir. "Gazavat" kısmının 25 ve 30. varakları da eksiktir. Eserin telif tarihi belli değilse de giriş kısmında II. Murad'dan merhum diye söz edilmesi, onun ölümünden (1451) sonra yazılmış olduğunda şüphe bırakmamaktadır.

Gazavatname bir tarih kaynağı olmakla beraber, Osmanlı tarih yazıcılığının ilk devirlerindeki geleneğe uygun olarak bir menakıbnamenin bütün unsurlarını taşımaktadır. Eserin her yerinde bir gaza ruhu hakimdir. Eserin "Gazavat" bölümünün muhtevasını, Bizans imparatorunun (VIII.

---

¹ *Gazavat-ı Sultan Murad Bin Mehmed Han* eseri Halil İnalçık ve Mevlut Oğuz tarafından ilim dünyasına tanıtıldıktan (*Yeni Bulunmuş Bir Gazavat-ı Sultan Murad*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt 7, sayı 2, s. 1949, 481-495) sonra yine bu araştırmacılar tarafından açıklayıcı notlar, faksimile metin ve bir lügatçe ilavesiyle yayımlanmıştır (*Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han. İzladı ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatname*. Ankara, 1978). Çalışmada bu kaynaktan faydalanılmıştır.

² Kaynak olarak Prof. Dr. Hecdet Öztürk'ün hazırlamış olduğu eserin bilinen altı yazmasından Paris nüshasının tıpkıbasımını, çevri metnini kronoloji ve dizin içeren çalışması kullanılmıştır. (Öztürk, Necdet (2014). *Oruç Beğ Tarihi* [Osmanlı Tarihi 1288-1502]. İstanbul).

Ioannes Palaiologos) ve Macar kralının (I. Wladyslaw) Osmanlılar aleyhindeki faaliyetleri, Varna Savaşı, Düzmece Mustafa olayı, Vidin, Niğbolu, Tırnova ve Varna kuşatmaları teşkil etmektedir. Bu bölüm, İzladi ve Varna savaşları hakkında eldeki kaynakların en ayrıntılı olanıdır. Eser, ayrıca 1444 Edirne barış görüşmelerinin hangi şartlar altında yapıldığını ortaya koymakta, bu müzakerelerin seyrinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmakta, özellikle Segedin görüşmeleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Gazavatname’de adı bilinmeyen müellifin hadiseleri doğru ve ayrıntılı biçimde tespit edebilecek durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümde başka kaynaklarda adları bile geçmeyen, dönemin ikinci derecede şahsiyetleriyle ilgili bilgilere de rastlanır (İnalçık, Oğuz, 1978).

İncelemeye aldığımız diğer eser, klasik dönem Osmanlı tarih yazıcılarından olan Oruç Bey’in *Tevarih-i Al-i Osman* (Oruç’un Tarihi) adlı eseri, devletin kuruluşundan 908 (1503) yılına kadar gelen bir Osmanlı tarihidir. Eser, Osmanoğullarının şeceresi ile başlar ve onların Horasan’dan Anadolu’ya göçleri ve yerleşimleri hakkındaki bilgilerle devam eder. Sonra sırasıyla Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, I. Bayezid, I. Mehmet, II. Murad, II. Mehmet ve II. Bayezid devirleri anlatılır. Yazar, II. Mehmet devrini anlattıktan sonra Kostantiniyye ve Ayasofya efsaneleri ile Hz. Muhammed, dört halife, Emeviler ve Abbasiler hakkında bilgi veren İslam tarihi bölümleri eklemekte ve daha sonra kronolojik sıraya uygun olarak II. Bayezid devrine geçmektedir (Öztürk, 2014).

Oruç Beğ, XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı bilinen bir tarihçidir. Buna göre dili de Eski Anadolu Türkçesinin son dönemine aittir. Eserin dili gerçekten bu dönem Türkçesinin özelliklerini yansıtır. Metnin harekeli olması yazarın dilini doğru değerlendirmek için faydalı delil sayılır. Eserde kullanılan dilde küçük sapmalar görülse de bunlar dönemin diğer eserlerinde de mevcuttur. İncelenen eserlerin dilindeki sadelik XV. yüzyılın sonuna kadar sürdüğü bilinmektedir. XVI. yüzyılda tür, dil ve üslup bakımından tarihçiliğin gelişmesi ve yükselişinin diğer ilimlerle kıyaslandığında çok daha hızlı olduğu bir gerçektir. Artık yazılan eserlerde Arapça ve Farsça unsurların bolca kullanıldığı, süslü bir dilin tercih edildiği görülmektedir.

Eserlerde Geçen Batı ve Balkan Kaynaklı Sözcükler

H. İnalçık, Gazavatname'yi tanıtırken, eserin dilini genel olarak Tevarih-i Ali Osman'ın diline yakın olduğunu belirtmektedir (İnalçık, Oğuz, s. 484). Eserin dil özellikleri tarafımızca hazırlanan yüksek lisans tezinde incelenip daha sonra ayrı ayrı makale ve monografi olarak yayımlanmış bulunmaktadır. Oruç'un Tarih'ini okuduktan sonra gerçekten iki eserin yazarlarının anlatım tarzı sade bir Türkçe kullanım özelliği taşıdığını, genel olarak dillerinin benzer niteliklere sahip olduklarını tespit ettik.

N. Öztürk'e göre, Oruç'un yazdığı Tarih'in kelime hazinesi "Tarihsel Türkiye Türkçesi Sözlüğü"nü hazırlanmasında kayda değer ölçüde malzeme sunmaktadır (Öztürk 2014, s. XXXIII). Eserlerde Arapça ve Farsça alıntılara göre sayısı bir hayli az olan Batı ve Balkan kaynaklı sözcükler, aslında bu dönem metinlerinde geçmeleri özellik sayılmaktadır. Bu sözcüklerin dile girme ve yerleşme yolları enteresan bir konu olup söz konusu iki eserde tespit ettiğimiz Batı ve Balkan kaynaklı sözcükleri burada sadece tanıtip bazı kullanımına dair açıklamalarda bulunmaya çalışacağız. Çalışmada tespit edilen Balkan ve Batı kaynaklı sözcüklere yer adları dahil edilmemiştir.

Kral

Slav kökenli *kral* sözcüğü, Osmanlılarda genellikle gayrimüslim devletlerin başkanları için kullanılmaktadır. İncelenen kaynaklarda bu anlamda kullanıldığı gibi kralın kendi ismi zikredilmeden kullanıldığı görülmektedir. Gazavatname'de kral ile genellikle Macar kralı Wladyslaw Jagiello (1440-1444)'nun şahsı zikredilip çoğu kez *Kıral-ı bed fi'al* tamlaması ile belirtilir.

Ungurus Kıralı'na bu name vusul bulıcak, Kıral-ı bed fi'al emr edüb Despot-oğlu dedikleri hunzırı ve Yanko dedikleri mel'unu ... davet edüb ... (Gazavat, 7b)

Rumeli'nin nısfını Kıral'dan size dilek edüb ... (Gazavat, 43b)

Kral sözcüğü, yardımcı eylemlerle birlikte birleşik eylemler oluşturur: *kıral etmek*; tamlamalar kurar: *kıral naibi*, *kıral taraftarı*; yapım eki alarak türevler oluşturur: *kıralcı*, *kıralcılık* (Redhouse Sözlüğü, 1968, 653). Kral, Oruç'un Tarih'i'nde tek başına geçtiği gibi, tamlamalarda da kullanıldığı görülmektedir:

Yayça hisarını feth edüb vilayetini alub dahi kıralını dutub haps edüb, sonra kıralını katl edüb ... (Oruç, 83a)

Dahi nice beğler bile Kıral oğlu İshak Beğ bile bunları dutup alup Sultan Kaytı Beğ'e iletdiler. (Oruç, 96a)

Sultan Kaytı Beğ dahi Sikender Beğ'i oğlu ile anlara hürmet edüb, Sikender Beğ'i oğlu ile mektebe verüb terbiyyet edüb, nitekim Hersekoğlu Anadolu beğlerbeğisi iken Ahmed Beğ ve Kıral oğlu İshak Beğ ile dutulduğu hapisde iken dahi bunca adamlar bile esir olmuş iken, bunları Sultan Kaytı Beğ hil'atleyüb azad edüb bu tarafa gönderdi. (Oruç, 100a)

Jupan

Gazavatname'deki savaşta en mühim rolü oynayan Yanko (Hunyadi Yanoş) ismine getirilen *jupan* sözcüğü Slav kökenlidir, Güney ve Güneybatı Slavlarda *önder, reis, vali, il yöneten* idari bir terim olarak kullanılmaktadır (BAS, 1993). Sözcük, Gazavatname'de geçen birçok yerde kişinin özel adına eklendiği gibi, tek başına da tekil ve çoğul biçimde kullanıldığı açıkça görülmektedir.

Yanko Jupan dedikleri mel'un Paşa'nın otağında oturub garralanırken ... (Gazavat, 9b)

Yanko Jupan ve Despot Jupan, ki sensin ve Kıral kendisi ve Frengistan kapudanı bu zikrolunan jupanlar şimdi fi'l-cümle bunda değiller midir? (Gazavat, 24b)

Jupan, Bulgar literatüründe eskiden kullanılmış, küçük il yöneten anlamında idari bir ünvan gibi bilinmektedir (ESS, 1974, s. 136).

Despot

Rumca *despotis* sözcüğünden gelen *despot*, Rumların ruhani reislerine verilen ünvan olarak bilinir (OTDTS, I, s. 431). İmparatorluk döneminde, imparatorluğa bağlı Ortodoks Rumların ruhani başkanıdır. Sözcük, Gazavatname metninde sıkça geçmektedir. Çünkü yazar Despot ile Sırp Despotu, Georg Brankovic'i (1427-1439, 1444-1456) belirtmektedir:

Despot, bunların cümlesine 'azim ziyafetler edüb yedirdi ve içirdi. (Gazavat, 7b)

Kıral-ı bed bir fi'al mel'ün baş kaldurub Despot'un yüzüne bakub sen bir umur-dide koca kişisin, ne dersin, nice etmek gerekdir (Gazavat, 10a)

Ungurus Kıralı, Despot ve Yanko üçü bir yere geldikde, işte ben ol zaman söylerim. (Gazavat, 17a)

Gazavatname'deki *despot* kullanımlarının özel ad gibi algılandığı belirtilmeye değerdir. Yazarın eserde Despot adına bazen kral, bazen ise jupan unvanları eklediği görülür:

Heman-dem emr edüb Ungurus Kıraltı'nı ve Despot nam kıraltı ve sayirlerini da'vet edüb çağırılar. (Gazavat, 3a)

Despot Jupan'ın sözlerini dinlemediler. (Gazavat, 16b)

Oruç'un Tarihi'nde ise despot (Georg Brankovic) Vilkoğlu olarak geçer. Sırp Despotu, Osmanlılar tarafından Vilkoğlu olarak da anılır. Despot'un babası Priştina ve Prizren bölgesinin hakimi olan Ulk (Vuk) Brankovic, annesi ise Sırp Despotu Knez Lazar'ın kızı Mara'dır. Macar Kralı, Despota Türklere karşı harekatta daima akıl danışacağına söz vermiştir (İnalçık, Oğuz, 1978, s.86). Eserde sözcüğün türevi de kullanıldığı görülmektedir

Ol vakit Vilkoğlunu düğüne okudu. Vilkoğlu düğüne saçılık otuz bin filori gönderdi, derler. (Oruç, 18b)

Ve kal'alarını alub Despotoğlu'nı haraca kesdi. (Oruç, 39a)

Kapudan

Kaptan, Lat. *capo* (baş) > *capitanus* > İt. *capitano*/kapitan, bir geminin sevk ve idaresinden sorumlu uzman deniz adamı anlamına gelen sözcüğünün (BTS, V, s. 3019), Oruç'un Tarihi'nde *kapudan* yazılışı ile yine bu anlamda kullanıldığı görülür:

Ve Gedük Ahmed vezirlikden azl olunub Gelibolu'da kapudan olub, gemilerle varub Limye adası derler, anı feth etdi. (Oruç, 91a)

Meğer Gelibolu kapudanı Davud Beğ derler idi. (Oruç, 130b)

Gazavatname'de *kapudan* sözcüğünün kullanımı ilginçtir. Eserde sözcüğe seyrek rastlanır ve kullanıldığı yerlerde aslında deniz kaptanları değil de, Macar, Hırvat, Frenk önderleri, kumandanları, başları gibi anlamlar ifade etmektedir. Yazarın kullanmış olduğu kapudan sözcüğü Latince'den gelen temel (*capo* - baş) anlamında olduğuna ihtimal verilebilir.

Macar ve Hırvat kapudanları da'vet idüb ... (Gazavat, 7b)

... ve kıralt kendisi ve Frengistan kapudanı ... (Gazavat, 24b)

Yanak

Gazavatname’de transkripsiyon metnine göre *yanak* olarak geçen bir sözcük tespit edilmektedir. Osmanlıca yazılışta ilk hecede ünlünün gösterilmemesi, bu sözcüğün *yunak* da okunacağına imkan vermektedir. Genellikle Slav dillerinde (*yunak*) *yiğit, er, kahraman, zırhlı Macar süvarisi* anlamındadır (İnalçık, Oğuz, 1978, s.114). Sözcük, eserde bu anlamlarıyla çoğul biçimde (*yanakları*) bir dolaysız sözde yer almaktadır. Yazar, başkasının (Despot’un) sözünü nakletmektedir:

...biz ise kırk elli bin kırışgan yanakları ile Osmanoğlu’nun önüne duralım ...
(Gazavat, 19b)

Hersek

Gazavatname metninde krallar ve banlar ile beraber kullanılan *hersek* sözcüğü de dikkat çekmektedir. Hersek, (Alm. herzog), dük, boy beyi, Batı ülkelerinde prensten sonra gelen en yüksek soyluluk sanıdır. Kral ve banlar ile aynı sırada geçip eş anlamı gibi verilmesi, bu sözcüğün başkanlık, egemenlik ünvanı anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Cümle kırallar ve banlar ve hersekler kulak tutub ... (Gazavat, 10a)

Kıral-ı bed fi’al emr edüb cümle banlarına ve herseklerine birer dolu veriüb ve eyitti kim, olacak oldu. (Gazavat, 53a)

Rim Papa

Anonim Gazavatname’de yazar, Papa IV. Eugenius’u (1431-1447) İtalyanca asıllı Rim Papa tabiri ile anar.

Ba’dehu Tekour, Rim Papa’nın hınzırhanesine varub yüz yere kodukdan sonra başından şapkasın çıkarub ve Rim Papa’nın dest-i murdarını bus edüb karşusunda karar eyledikde ... (Gazavat, 2b)

Patreman Yandulus’dan utanmaz mısınız ve ba-husus dinimiz ulusu Rim Papa’nın bedduasından öşünmez misiniz ... (Gazavat, 7a)

Yazarın İtalyancadaki Latince asıllı Roma şehrinin Slavcadaki Rim adıyla belirtmesi kullandığı kaynaklarla ilgili olma ihtimalini verir.

Puskoban

Puskob-piskopos, Yun. *episkopos* sözcüğünden gelir ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden, papazlığın en yüksek aşamasında olan din görevlisi anlamındadır. Ünvanın eserde kullanılması yazarın olaylar ve kişilerle ilgili güvenilir kaynaklar kullandığını göstermektedir. Yazar, Varna savaşındaki Haçlı ordusunun tanıtırken “Puskoban’ın dip - alayı” yapıldığını işaret eder.

Puskoban alayı dib alay olsun deyüb tenbih edüb ... (Gazavat, 53a)

Küffar tarafından Nadir Jupan ve Mire jupan ve Puskob nam mela’inler
(Gazavat, 55a)

Savaşın nasıl olduğu hakkında Gazavatname’nin verdiği bilgiler, Hristiyan kaynakların tasvirine tam uygunluk gösterir. Gerçekten Macar ordusunda iki piskoposun (*puskoban*, yani Egri ve Nagyvarad piskoposları) bulunduğu doğrulanmaktadır (İnalcık, Oğuz, 1978, s. 108).

Vladika

Yabancı kökenli sözcüklerin ustaca kullanımı sıradaki ünvanlardan da bellidir. Bunlardan biri Slav kökenli *vladika* sözcüğüdür. Vladika, Hristiyanlıkta Ortodoks dinindeki en yüksek vazifedeki unvandır.

Vladikayı Sofya’da zabıt koyub ... Vladika ol cami-i şerifin içinde çanlar asubve çevresine mumlar yakub durdu ... (Gazavat, 15b)

Metropolid

Metropolid (Fr. *metropolit*), Ortodoks klisesinde bir bölgenin din işlerine başkanlık eden ve patrikten sonra gelen din adamıdır (BTS, VI, s. 3923). Gazavatname’de *metropolid* şeklinde geçen sözcük tek başına kullanıldığı gibi, *vladika* ile tamlama kurularak da kullanıldığı görülür:

Cümle papazların ve banların ve medrepolid hasların da’vet eyledi (Gazavat, 2a)

Lakin Siyavuş Paşa camiini bulub işte bu evvelde kilisa imiş deyüb içine bir büyük çan asub etrafına mumlar yakdılar ve Vladika metropolidi getirüb papas edüb ... (Gazavat, 15b)

Voyvoda

Slav asıllı (*veyevoda*) *reis, başkan, subaşı, ağa* gibi muhtelif manalara gelen *voyvoda* sözcüğü, dile Sırpçadan girmiştir. Türkçe Sözlükte anlamı, *Osmanlıların Eflak ve Buğdan Beylerine verdikleri san* olarak açıklanmaktadır (Türkçe Sözlük).

Voyvoda sözcüğüne Oruç'un Tarih'in'de rastlıyoruz:

Def'a Sultan Mehmed Eflak vilayetine sefer edüb Dırakula oğlu Kazuklu Voyvoda mel'unla cenk ve muharebe edüb ...(Oruç, 82a)

... Mesih Paşa dahi kendü yanında olan yarar dilaver ağlarından Yahya Vovoda derler, dahi buna manendi bahadırlardan ve yanında olan gazilerden koşup gönderdi. (Oruç, 119b)

Ve dahi dilaverlerden Veys Gazi ve Kara Hacı Gazi ve dahi nice voyvodalar, iş görmüşler, her biri zamanında Rüstem-i Zaller'dür ... (Oruç, 120a)

Eserde bu ünvanın Türk-İslam isimlerine (Mustafa Voyvoda) de getirildiği görülmektedir.

Voynuk

Voynuk, Bulg. *voynik*'tir. Eski tarih ve vesikalarda Arap harfleriyle *voynak, voynuk, voynok, voynik* okunuş tarzında da yazılmış olup voynugan olarak çoğullandırılmıştır. Seferde ordunun ve vezirlerle devlet adamlarının atlarına bakmak, has ahır ve çayır hizmetinde kullanılmak üzere gayr-ı müslümlerden ve bilhassa Bulgarlardan tertip olunan bir sınıf hakkında kullanılan bir tabirdir (TDTS, III, s. 595).

Her kimi tutarlarsa eğer voynuk ve eğer re'aya başlarını kesüb ve mallarını alsınlar ve avretlerin oğlanların esir eylesinler ... (Gazavat, 15b)

Ban

Ban (Yun. *banos*) İmparatorluk döneminde Macaristan, Hırvatistan ve çevresindeki yerlerin sancak beylerine ve buralardaki küçük prenslere verilen unvandır (BTS, I, s. 534)

Yanko'yu ya diri tutayım veya başın keseyim veyahud herseklerinden veya banlarından birkaçını sürüb getüreyim ... (Gazavat, 17b)

Kıral emr edüb ne kadar banları ve hersekleri var ise, Mahmud Beğ'e istikbal edüb cümlesi yerlerinden kalkub ta'zim ve tekrim eylediler. (Gazavat, 23b)

Çete

Oruç'un Tarihi'nde çete sözcüğünün kullanımını mevcuttur.

Meğer Mustafa Voyvoda yüz elliden ziyade mikdari adamile çete akını deyü hazır olmuşlardı kim gideler (Oruç, 141b)

Çete (Bulg. *çeta/çema* - alay, sürü), ordu birlikleri dışında silahlı birlik; yasa dışı faaliyetlerde bulunan küçük topluluk; İmparatorluk döneminde keşif amacıyla düşman topraklarına gönderilen, başlarında kumandan bulunmayan akıncı birliğine verilen ad anlamlarına sahiptir (BTS, II, s. 1168). Ş. Sami'nin Kamus-i Türki sözlüğünde çete Arnavutçadan gelen ve bölük, grup, takım, bir reisin idaresi tahtında bulunan heyet; asker bölüğü; çapulcu ve akıncı takım olarak açıklanmaktadır (Sami, 2013, s. 506).

Hintog

Hinto, Macarca bir sözcüktür. Koçu, dört tekerlekli araba türünün adıdır (Redhouse Sözlüğü, 1968). Bu tür arabalara *karoça* (İtal.< Lat.) da denilir. Sefaretnamelerde sık sık geçer. Çünkü eskiden sefirler seyahatlerini bu çeşit arabalarla yaparlardı (OTDTS, I, s. 843).

Kaçan kim Yanko bakub yayayı gördü, tiz hintogdan inüb ata bindi ve yayanın üzerine hamle kıldı. (Gazavat, 18b)

Palanka

Palanka, (Alm. *plank*, Mac. *planka*, Sırp. *palanka*), nöbet yeri, küçük kale, hendek ve kazıklarla berkitilmiş savunak anlamındadır (İnalçık, Oğuz, 1978, s.114). Palanka sözcüğünün Gazavatname'de anlatılan Haçlıların ordusunda kullanıldığı görülür.

Kıral emr edüb işbu palankayı dahi muhasıra edüb alasız diyüb ... (Gazavat, 49b)

Bana

Bana (Slav. *bana*) ılıca, kaplıca anlamına gelir (BTS, I, s. 534) Gazavatname'nin yazarı Sofya kaplıcalarını zikrederken Bulgarcada kullanılan bana sözcüğünü kullanmıştır:

Kasım Bey ... Sofya ve nahiyesi dört yanadan ateş urub ... banaların dahi yaktılar. (Gazavat, 14a)

Filori/Flori/Fülöri

Filori, Gazavatname'de ve Oruç'un Tarihi'nde para birimi gibi geçmektedir. Filori sözcüğü, İtalyancadan (*filori*) gelmektedir. Para olarak ilk defa Floransa'da basılmıştır. 1182'den 1252'ye kadar gümüş para olan filorin 1252 yılında altından darb edilerek kısa sürede Avrupa'ya ve diğer yerlere yayılmıştır.

Vilkoğlu düğüne saçılık otuz bin filori gönderdi derler. (Oruç, 18b)

Bu taraftan Düzme Mustafa kaçarak Biga suyuna geldi. Biga kadısına hayli filori verdi. (Oruç, 37b)

Ve girü yetmiş bin fülöri haraca kesdiler. Ve nakd şehirden yetmiş bin filori aldılar. (Oruç, 78a)

Bu taraftan Vılık oğluyla barışup Halil Paşa karındaşı Mahmut Çelebi'yi bir nice filori verüp ve Semendre'yi ve vilayetini verüp Alacahisar'ı verüp barıştılar (Oruç, 48a)

Eğer Sofya re'ayası ve eğer Radomir re'ayası at ayağı altında paymal oldu ve her kim Padişah önüne bir baş getürse beş flori ihsan alurdi. (Gazavat, 16a)

Filorin, Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar filori adıyla Osmanlılar'da en çok kullanılan altın para durumundadır. Daha sonra filori, Osmanlılar tarafından altın para karşılığı olarak hem kendi bastıkları hem de Avrupa menşeli olanlar için kullanılmaya başlanmıştır (İA, 106-107).

Törvin

Törvin, (Mac. *törveny*) kanun, meclis, danışma anlamındadır. Sözcüğün anonim Gazavatname'de *danışma, toplantı* anlamında kullanıldığını görüyoruz.

Tuna'yı geçüb Belgrad'a gelüb nasb-ı hıyam edüb oturdılar ve cümlesi bir yere gelüb törvin eylediler. Törvin tamamında Kırıl-ı bed fi'al Yanko dedikleri hınzırı ... tenbih eyledi ... (Gazavat, 7b)

Her bir pelid bir söz söyleyüb törvinleri şunda karar eyledi kim, Sofya şehrine varalar ve anı da yağma ederler ve andan sonra büyük törvin edüb iş nice olacak ise ana göre depreneler. (Gazavat, 10b)

Sonuç

Sonuç olarak denilebilir ki, Osmanlı tarih yazıcılığının ilk dönemlerinde kaleme alınan örneklerinden anonim *Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han* ve XV. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı bilinen Oruç Beğ'in yazmış olduğu *Tevarih-i Ali Osman* eserlerinde tespit ettiğimiz Balkan ve Batı kaynaklı sözcükler genel olarak savaşlardaki Haçlı ordusuna katılanların görevleri, unvanları ve rütbeleri ile ilgilidir. Tarihsel eser niteliğindeki kaynaklarımızda yabancı sözcüklerin sayıca az olması fakat köken bakımından çeşitlilik göstermesi, anlatılan ve tasvir edilen değişik savaşlar, olaylar ve kişilere bağlıdır. Eserlerde geçen sözcükler Slavca, Yunanca, Latince, Macarca, İtalyanca, Almanca, Bulgarca terimlerden ibarettir. Bu sözcüklerin büyük kısmı orijinal dilde oldukları gibi, fonetik değişikliğe uğramadan kullanıldığı belirtmeye değer bir özellik sayılır. Balkan ve Batı kökenli sözcüklerin, tarihi eserlerin yazarları tarafından doğru kullanılması, yazmaların hem tarih açısından, hem dil ve kültür etkileşimi açısından bilgi edinmek için güvenilir birer kaynak olduklarını gösterir.

Kaynakça

- Aksan, D. (1996). *Türkçenin Sözcükleri*, Engin Yay., Ankara.
- Erbay, F. (2002). *Türkçe Sözlük'ün İlk ve Son Baskısındaki Batı Kökenli Kelimelere Dair*. Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, s. 130-135.
- İnalçık, H., Oğuz, M. (1949) *Yeni Bulunmuş Bir Gazavat-ı Sultan Murad*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, cilt 7, sayı 2, s. 481-495.
- İnalçık, H., Oğuz, M. (1978). *Gazavat-ı Sultan Murad b. Mehmed Han. İzadi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavatname*. Ankara.
- Karaağaç, G. (1997). *Alıntı Kelimeler Üzerine Düşünceler*. Türk Dili 552: 499-215.
- Korkmaz, Z. (1995). *Batı Kaynaklı Kelimeler ve Dilimiz Üzerindeki Etkileri*. Türk Dili, 524: 843-858.
- Korkmaz, Z. (1997). *Batı Dilleri ve Türk Dili Grameri Üzerindeki Etkileri*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, s. 49-54.
- Öztürk, N. (2014). *Oruç Beğ Tarihi [Osmanlı Tarihi 1288-1502]*. İstanbul.
- Redhousse, J. W. A. (1968). *Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük*. İstanbul.
- Sami, Ş. (2013). *Kamus-i Türki*. Tıpkıbasım, 7. Baskı. İstanbul.

Kısaltmalar:

- BAS (1993): Bılgarski tilkoven rećnik. (Bulgarca Açıklamalı Sözlük), Sofya, 1993.
- BTS (2016): Büyük Türkçe Sözlük. Haz. Yaşar Çağbayır, İstanbul, 2016.
- ESS (1974): Eskimiş Sözcükler Sözlüğü, Rechnik na ostarelite dumi. Sofya, 1974
- İA (1996): İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Erişim adresi:
<https://islamansiklopedisi.org.tr/filori><https://islamansiklopedisi.org.tr/filori>
- OTDTS (1993): Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. Haz. Mehmet Zeki Pakalın, I, II, III, İstanbul, 1993.
- TS: Türkçe Sözlük, Erişim adresi:
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cc753b381f1a0.63262676

BULGARCADA ÖN EKLER

Serkan CÖMERTEL*

ÖZ: Bulgarcada fiillerin genellikle çiftleri mevcuttur. Çifti olmayan fiiller türetilmeye açıktır. Bulgarcada fiillerin türetilmesi ön eklerin (prefix / представка) kullanılmasıyla gerçekleşir. Ön ekler, fiilin türetilmesinde ilk aşamayı oluşturur ve sonraki aşamada son eklerin (suffix / наставка) kullanılmasına zemin hazırlarlar. Son ekler, çifti olmayan fiile çift oluşturmada tamamlayıcı görevdedir. Lakin her zaman son ekler tamamlayıcı görevlerini yerine getiremezler. Bulgarcada mastar (infinitive) hâli mevcut olmayan fiilin zamansal açıdan biçimlenmesi ve anlamsal değer taşınması iki temel kategori üzerine kuruludur. Bu iki temel kategori şöyledir: Birincisi çekim kategorisi, diğeri de görünüş kategorisidir. Çekim kategorisi (birinci çekim / първо спрежение, ikinci çekim / второ спрежение, üçüncü çekim / трето спрежение) fiilin çekimli ya da çekimsiz (örneğin, sıfat-fiil / причастие gibi) biçimlenmesinde belirleyici iken, görünüş kategorisinde fiilin bitmemiş (imperfective / несвършен вид) ya da bitmiş (perfective / свършен вид) görünüşü biçimsel ve anlamsal açıdan belirleyicidir. Bulgarcada fiilin görünüşü zamandan bağımsız ise de, zamanın belirlediği sınırlar içinde mevcuttur. Ön ekler fiili türetirken, leksik anlamı değiştirir ve bu anlam değişimi görünüş değerine paraleldir. Ön ekler fiili türetirken, fiilin başlangıç noktasındaki (şimdiki zamandaki) çekimini korurlar. Çekim korunduğundan biçimlenme sabittir. Görünüş ise bunların aksine değişir. Görünüşün değişmesi biçimsel ve anlamsal sınırlar ortaya koymaktadır. Çalışmamızda, Bulgarcada fiil türetme esnasında ön eklerin biçimsel açıdan üstlendikleri roller sonucunda, görünüş değişimi ve beraberinde ortaya çıkan biçimsel ve anlamsal sınırlar incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Bulgarcada ön ekler, son ekler, fiil türetme, çekim kategorisi, görünüş kategorisi, çifti olan fiiller, çifti olmayan fiiller.

---

*Arş. Gör., Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, Mütercim Tercümanlık Bulgarca Ana Bilim Dalı, serkancomertel@trakya.edu.tr ORCID: 0000-0002-0854-2109

PREFIXES IN BULGARIAN

ABSTRACT: In Bulgarian there are usually pairs of verbs. Verbs, that do not have a pair, are open to derivation. In Bulgarian, the derivation of verbs takes place using prefixes (представка). The prefixes constitute the first stage in the derivation of the verb and provide the basis for the suffix (наставка) in the next stage. Suffixes are complementary in creating pairs to a verb without a pair. However, suffixes cannot always fulfill their complementary tasks. The infinitive form of the verb, which is not present in Bulgarian, is based on two basic categories in tense and meaning. These two main categories are as follows: First is the conjugation category and the other one is the aspect category. Conjugation category (first conjugation / първо спрежение, second conjugation / второ спрежение, third conjugation / трето спрежение) is the decisive form of the finite / infinite (participle / причастие) verb, while aspect category (perfective / свършен вид or imperfective / несвършен вид) is the decisive form and semantic of the verb. Although the aspect of the verb in Bulgarian is independent of tense, it is present within the limits of tense. When the prefixes derive the verb, the lexical meaning changes and this change of meaning is parallel to the aspectual values. Prefixes maintain the conjugation of the verb at the starting point (present tense) when deriving the verb. Formatting is constant since the conjugation is protected. On the contrary, the aspect changes. Change in aspect reveals formal and semantic boundaries. In our study, the changes in aspect as a result of the formal roles of prefixes during verb derivation in Bulgarian and formal / semantic boundaries will be examined.

Keywords: Prefixes, suffixes, verb derivation, conjugation category, aspect category, verbs with pairs, verbs without pairs.

Giriş

Bulgarcada fiillerin bitmemiş görünüşteki ya da bitmiş görünüşteki varyantları oldukça çeşitlidir. Fiil, çifti mevcut olup bitmemiş görünüşte ve bitmiş görünüşte казвам (нсв.) – кажа (св.) ‘söylemek, demek’; sadece bitmemiş görünüşte пиша (нсв.) ‘yazmak’; sadece bitmiş görünüşte река (св.) ‘demek, söylemek’; hem bitmemiş hem de bitmiş görünüşte благодаря (нсв. / св.) ‘teşekkür etmek’ olabilir. Bu varyantlar bu kadarla da sınırlı değildir. Fiilin bir bitmemiş görünüşü iki bitmiş görünüşü напечатвам (нсв.) – напечатам (св.) – напечатя (св.) ‘basmak, bastırmak, neşretmek’; fiilin iki bitmemiş görünüşü bir bitmiş görünüşü затувам (нсв.) – затулям (нсв.) – затуля (св.) ‘tıkamak, örtmek, saklamak (mec.) gölgelemek’ olabilir (Cömertel, 2017, s. 68).

Bulgarcada fiilin görünüşü biçimsel ya da anlamsal olarak sınıflandırılır. Örneğin; -ва(м), -я(м), -а(м) son ekleriyle biten fiiller bitmemiş görünüştedir. УСПЯВАМ (НСВ.) 'başarmak, muvaffak olmak'; ПИТАМ (НСВ.) 'sormak'; ХВЪРЛЯМ (НСВ.) 'atmak, fırlatmak'. Örneğin; -ира(м) ve genişletilmiş varyantı olan -изира(м) son ekleriyle biten fiiller hem bitmemiş görünüşte hem de bitmiş görünüştedir. АКТУАЛИЗИРАМ (НСВ. / СВ.) 'güncelleştirmek'; МОДЕЛИРАМ (НСВ. / СВ.) 'taslak yapmak, biçim vermek'. Çifti olmayan fiilin ikinci derece bitmemiş görünüşe açık / kapalı olması da biçimsel olarak tespit edilir. Örneğin; чакам (НСВ.) 'beklemek, ümit etmek', ИЗЧАКАМ (СВ.) – ИЗЧАКВАМ (НСВ.) 'beklemek, uygun zamanın gelmesini beklemek' (bu fiil ikinci derece bitmemiş görünüş oluşumuna açıktır); ПЛУВАМ (НСВ.) 'yüzmek', ИЗПЛУВАМ (СВ.) 'yüzmek, yüzerek geçmek, gözükmek' (bu fiil ikinci derece bitmemiş görünüş oluşumuna kapalıdır). Görüldüğü üzere, fiillerin aldıkları ön eklerden ve son eklerden görünüşleri tespit edilebilmektedir. Bu durum aynı zamanda biçimle görünüş arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Şimdi, fiilin biçimle görünüş arasındaki ilişkisini farklı bir açıdan inceleyelim. Örneğin; şimdiki zaman etken sıfat-fiilleri (сегашни деятелни причастия) biçim olarak bitmemiş görünüşten oluşurlar. Hatta bu biçimlenmenin oluşumu bitmemiş geçmiş zamana (минало несвършено време) göre oluşmaktadır.

Örn: (1) чета 'okumak' I. Çekim / bitmemiş görünüş → четях bitmemiş geçmiş zaman 'okuyordum, okurdum' → четящ 'okuyan' şimdiki zaman etken sıfat-fiili.

Biçimsel açıdan olduğu kadar, anlamsal açıdan eylemin gerçekleşme süreci de görünüşün sınıflandırılmasında etkilidir. Örneğin; благодаря 'teşekkür etmek' fiili hem bitmemiş görünüşte hem de bitmiş görünüştedir.

(2) Отивам да му благодаря 'Ona teşekkür etmeye gidiyorum'

(3) Благодаря ви, братя мили, за честта

'Onurlu davranışınız için, sevgili kardeşlerim, size teşekkür ederim / ediyorum' (Stoyanov, 1977, s. 335)

Yukarıdaki örnekleri incelediğimizde, ikinci örnekte, благодаря fiili gelecekteki bir noktaya işaret etmekte ve eylem söz konusu noktada bir kez gerçekleşecek ve bitecektir. Eylem süresizdir. Ayrıca, örnek cümle да konstrüksiyonu (yapı) ile oluşmaktadır. Bu konstrüksiyon da eylemi ilerideki bir noktada toplamaktadır. İkinci örnekte, anlamsal ve cümle dizilişi açısından благодаря fiili bitmiş görünüştedir. Üçüncü örnekte,

благодаря fiili konuşma anında gerçekleştiğinden (konuşma anındaki eylemler Bulgarca'da bitmemiş görünüşteki fiillerle ifade edilir) süreklilik taşımaktadır. Konuşma anındaki eylemler varsayımsal olarak başlangıç / bitiş noktalarına sahip olduğundan ve iki nokta arasında sürecin işlenmesi, ortaya çıkan eylemin ilerleyicilik özelliğiyle tek bir noktada toplanamaması şimdiki zamanı geniş zamana dönüştürmektedir. Bu nedenlerden ötürü, üçüncü örnekte, *благодаря* fiili *bitmemiş* görünüştedir.

Çekim kategorisi Bulgarca'daki zamanlarda ve çekimsiz eylemlerde fiilin biçimlenmesinde rol üstlenirken, görünüş kategorisi ise fiilin biçimlenmesinde ve anlamında rol üstlenmektedir (Bekir, 2017, s. 110). Ön ekler ve son ekler fiil çiftleri türetirken art alandaki görünüşle zıtlık oluşturacak şekilde transferler gerçekleştirmektedir. Bulgarca'da fiil türetimi, çifti olmayan fiillerde olduğu gibi, çifti olan fiillerde de meydana gelmektedir. Çifti olmayan fiillerde çekim, görünüş ve anlam değişimleri gözlemlenirken, çifti olan fiillerde *sadece* anlam değişimleri gözlemlenir.

(4) ПИША 'yazmak' → ПОД+ПИША – ПОДПИС+ВА(М) 'imzalamak'

1. Çekim	1. Çekim	3. Çekim
Bitmemiş	Bitmiş	Bitmemiş

(5) КАЗВАМ - КАЖА 'söylemek, demek'

3. Çekim	1. Çekim
Bitmemiş	Bitmiş

(6) РАЗ+КАЗВАМ - РАЗ+КАЖА 'anlatmak, nakletmek'

3. Çekim	1. Çekim
Bitmemiş	Bitmiş

Yukarıdaki örnekleri incelediğimizde, dördüncü örnekte, fiilin çifti mevcut değildir (пиша). Ön ek (под-) alarak fiil çifti türetilmiş, bu aşamada çekim korunmuş (1. Çekim), buna karşılık görünüş ve anlam değişmiştir. Son aşamada gelen son ek (-ва(м)) fiile ikinci bitmemiş görünüşü kazandırmış, böylece çekim değişmiş, ön ekle ortaya çıkan anlama bağlı kalmıştır. Beşinci örnekte, fiil çifti mevcuttur. Bu tarz fiiller anlamsal türemeye açıktır. Altıncı örnekte, fiil anlamsal türemeye uygun olarak ön ek (раз-) almış, tabandaki çekim ve görünüş değişmemiş, *sadece* anlam değişimi göstermiştir.

Bulgarcada son ekler fiil çifti olsun / olmasın anlam değişimine yol açmazlar; buna karşılık, çekim değişimleri oluştururlar. Örneğin; подписа (1. Çekim / Bitmiş) - подписвам (3. Çekim / Bitmemiş) 'imzalamak'; ставам (3. Çekim / Bitmemiş) - стана (1. Çekim / Bitmiş) 'ayağa kalkmak, olmak'. Örnekte de görüldüğü üzere, son ekler bitmemiş / bitmiş görünüşler arasında geçişler sağlamaktadır. Son eklerin bu özellikleri ön eklerle aynıdır. Bulgarcadaki ön ekler de, bitmemiş / bitmiş görünüşler arasında geçişler sağlamaktadır. Lakin ön ekler, son eklerden farklı olarak çekimi değiştirmezler, anlamı değiştirirler. Ön ekler fiilin çifti olsun / olmasın anlamı değiştirmektedir. Çifti olmayan fiillerin oluşumundaki ilk aşamayı ön ekler üstlenirler ve son ekler anlam değişimi üzerinde etkisiz olduklarından, ön ekle oluşan anlama bağlı kalmak zorundadır. Bu noktada asıl mesele fiil türetmeye ihtiyaç duyulup / duyulmadığıdır. Türetme esnasında çekime dayalı değişim biçimi değiştirmektedir. Fakat bu değişim kullanım açısından önem taşımamaktadır. Asıl önemli olan iki husus görünüş ve anlam çeşitliliği oluşturmaktır. Görünüş çeşitliliği kullanım alanları açısından, biçimlenme açısından ve zaman tercihleri açısından önem taşımaktadır. Kullanım alanları açısından baktığımızda örneğin; şimdiki zaman etken sıfat-fiiller ve zarf-fiiller (деепричастия) *bitmemiş* görünüşteki fiillerden oluşmaktadır. Biçimlenme açısından baktığımızda örneğin; belirsiz geçmiş zamanın (минало неопределено време) bitmiş geçmiş zamana (минало свършено време) paralel şekillenmesi, şimdiki zaman etken sıfat-fiilin bitmemiş geçmiş zamana paralel şekillenmesi gibi örnekler verilebilir. Bulgarcada zamana göre görünüş tercihleri de şöyledir: Kullanım açısından bitmiş görünüşlü fiillerin gelecek zamanda (будеще време) ve bitmiş geçmiş zamanda, bitmemiş görünüşlü fiillerin ise şimdiki zamanda (сегашно време) / konuşma anında ve bitmemiş geçmiş zamanda kullanılması makuldür. Böylesi bir durum, her ne kadar doğru orantıda olmasa da, görünüş ile zaman arasında sıkı sıkıya olmayan ilişkiyi ortaya koymaktadır. Söz konusu bağlantının boyutunu Bulgarcada incelediğimizde, görünüş genellikle zamandan bağımsız işlemektedir; konuşma anında, senkronize (eş zamanlı) ya da geçmişte / gelecekte odaklanılan herhangi bir zamana karşı fiilin görünüşü eylemin durumundan etkilenmemektedir (Stoyanov, 1977, s. 333). Bu durumu tetikleyen temel sebep, hangi görünüşte olursa olsun Bulgarcada her bir fiilin zamana göre çekimlenebilmesidir. Tüm bu bilgilerin doğrultusunda, söylemde görünüş kategorisi zamandan *tamamen* ayrılmamakta ve zaman da görünüşü sınırlamaktadır. Ayrıca, görünüş kategorisine üst bir yaklaşım

oluşturursak, zamanla bağlantılı dil bilgisel bir kategori olduğunu belirtmemiz gerekmektedir (Mlynarczyk, 2004, s. 57).

Çifti olmayan fiilden fiil çifti oluşturmak (пиша / подписа - подписвам) ya da fiil çifti olan fiilden bir çift daha oluşturmak (казвам - кажа / разказвам – разкажа) anlamsal çeşitliliğin ortaya çıkması için de önemlidir. Söz konusu anlamsal çeşitlilik fiilin zamanla ilişkisi olmayan nesnel oluş ve kılınış süreçlerini de karşılamaktadır. Örneğin; плета (1. Çekim / Bitmemiş) 'örmek' → заплета (1. Çekim / Bitmiş) - заплитам (3. Çekim / Bitmemiş) 'örmeye başlamak'. Örnekte de görüldüğü üzere, fiil ön ek alarak (за-) görünüşü ve anlamı değişmiştir. Türetme yoluyla ortaya çıkan fiilin gerçek anlamında başlama tarzı ön plana çıkmıştır. Başlama zaman çizgisinde bir nokta üzerindedir, bu noktada başlamak eylemi gerçekleşir ve biter (bir defadır), başlayan eylem süreklilik göstermektedir. Eylemin tarzını ortaya koyduğundan ya da durumun niteliğine odaklanıldığından bu alan görünüşün dışında kılınış (aktionsart, manner of action, вид на действието) konusu ile ilgilidir.

Bulgarcadaki ön ekleri şöyle sıralayabiliriz: В-, въз-, връх-, до-, за-, зад-, из-, на-, над-, о-, от-, по-, под-, пре-, пред-, при-, про-, раз-, с-, съ-, у-

Çalışmamızda, Bulgarcada fiil türetme esnasında ön eklerin biçimsel açıdan üstlendikleri roller sonucunda, görünüş değişimi ve beraberinde ortaya çıkan biçimsel ve anlamsal sınırlar incelenecektir.

1. Bulgarcada Ön Eklerin Biçimsel Açıdan İncelenmesi

Çağdaş Bulgar Edebî Dilinde 18 ön ek mevcuttur ve bu ön ekler aracılığıyla, genellikle çifti olmayan fiilden bitmiş görünüşte fiiller oluşturulmaktadır (Boyaciev, Kutsarov ve Pençev 1999, s. 487). Bu takdirde, ön ekler türetme ve dil bilgisi (görünüş geçişleri) fonksiyonlarını gerçekleştirirler (Boyaciev, Kutsarov ve Pençev 1999, s. 487). Çalışmamızda belirttiğimiz ön eklerin sayısı ise 21'dir. Buradaki farklılık çok nadir türetme yapan eklerin sayılmasından (връх-, зад-) ve bir ön ekin (с- / съ-) ayrı ya da bir sayılmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin; летя (2. Çekim / Bitmemiş / çifti yok) 'uçmak' → връхлетя (2. Çekim / Bitmiş) → връхлетявам (3. Çekim / Bitmemiş) – връхлитам (3. Çekim / Bitmemiş) 'ansızın saldırmak, hücum etmek, atılmak, başına gelmek'; минавам (3. Çekim / Bitmemiş) - мина (1. Çekim / Bitmiş) 'geçmek, uğramak' → задминавам (3. Çekim / Bitmemiş) - задмина (1. Çekim / Bitmiş) 'aşmak, geçmek'; бера (1. Çekim / Bitmemiş / çifti yok) 'toplamak, almak' → сбера (1. Çekim / Bitmiş) → сбирам (3. Çekim /

Bitmemiş) 'toplamak'; бера (1. Çekim / Bitmemiş / çifti yok) 'toplamak, almak' → събера (1. Çekim / Bitmiş) → събирам (3. Çekim / Bitmemiş) 'toplamak, bir yere yığmak, biriktirmek, eklemek'.

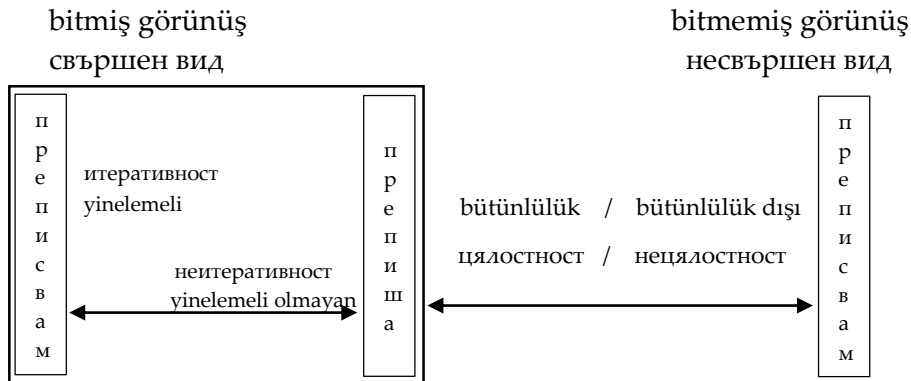
Bulgarcada çifti olmayan fiilden türetme, dilin kendi dinamiğinde mevcut olan, mükemmel işleyen sistemiyle oluşmaktadır. Aşağıdaki örneği inceleyelim:

(7) пиша 'yazmak' → пре+пиша – препис+ва(м) 'yeniden yazmak'

1. Çekim	1. Çekim	3. Çekim
Bitmemiş	Bitmiş	Bitmemiş
1	2	

Yukarıdaki örnekte fiilin başlangıçta çifti bulunmamaktadır (пиша). Birinci bölge, sonradan oluşan çiftin (ikinci bölgenin) tabanını oluşturmaktadır. Çift türetmede ilk aşamada ön ek rol üstlenmiştir. Ön ek tabana eklenmiş, çekimi korumuş, görünüşü ve anlamı değiştirmiştir. Sonraki aşamada son ek, ön ekli fiile eklenmiş, çekimi (çekim değişimi ile 1. Çekimde ve 2. Çekimde karşılaşılmaktadır, 3. Çekimde çekim değişmez) ve görünüşü değiştirmiş; tabanın kaybettiği bitmemiş görünüşü tekrar fiile kazandırmış, ön ekle oluşan anlama bağlı kalmıştır. Sonuç olarak, çifti olmayan fiilden Bulgarcanın mükemmel işleyen sistemiyle fiil çifti türetilmiştir.

Türetilmiş fiilde ön ekin görev tanımının yapılması ve görünüş değerinin saptanması için biçimsel ve anlamsal belirtileri sorgulamamız gerekmektedir. Öncelikle aşağıdaki tabloyu inceleyelim.

Tablo 1: Görünüş kategorisinde anlamsal ilişki (Boyaciev, Kutsarov ve Pençev 1999, s. 486)

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, morfolojik ilişkide biçim belirleyicileri iki yönlüdür (Boyaciev, Kutsarov ve Pençev 1999, s. 487):

1- Yinelemeli eylem -A-, -BA-, -ABA- morfepleri (biçim birimler) ile belirlenmektedir.

2- Yinelemeli olmayan eylem morfeplerle belirlenmez.

Yukarıdaki iki madde de biçimsel belirtileri ortaya koymaktadır. Şimdi, türetilmiş fiilin anlamı üzerinden hareket edelim. Препишвам - препиша 'yeniden yazmak, temize çekmek, kopya etmek'. İki alanın (biçim ve anlam) belirtilerini sorgularken, iki alanı birbirinden ayıştıracak bir soru yöneltilir: Yinelemeyi (yeniden yazmak) üstlenen -A-, -BA-, -ABA- morfepleri, yani son ekler midir; yoksa ön ek (пре-) midir? Öncelikle belirtmemiz gerekir ki, yineleme fiilin sözlük anlamındadır (lexical meaning). Biçim üzerinden gidersek, zaman bandı üzerinde eylemin yinelenmesi, düzenli olarak gerçekleşmesi, tamamlanmaması, başlangıç ve bitiş noktalarının belirtilememesi ve bu yüzden bütünlük taşınamaması süreci ön plana çıkarır, eylem geniş zamanda gerçekleşir. Tüm bunlar zaman ve zamana göre kullanım tercihleri üzerinde etkilidir. Lakin fiilin içsel ya da sözlük anlamının oluşmasında etkisizdir. Fiil üzerinde yineleme anlamı ön ekle gerçekleşmektedir; zaman açısından tekrarlanma / yinelenme, geniş zamana yayılma son ekle gerçekleşmektedir.

Bulgarcada bitmemiş görünüşü oluşturan son ekler gramatik çeşitlilik oluştururlar; buna karşılık, sözlük anlamı oluşturmazlar (Paşov, 1999, s. 137). Bitmemiş görünüş sonrasında, ara aşama olmadan, yeniden bitmemiş görünüşlü fiil oluşamaz (bitmemiş, bitmiş, bitmemiş) (Paşov, 1999, s. 137). Görünüşler arası transferlerin gerçekleşmesiyle fiil çiftleri meydana getirilir. Bulgarcanın türetme sisteminde çekim değişimi, görünüş değişimi ve anlamsal değişimin gerçekleşmesiyle tabandaki görünüşe dönülür ve sonuçta görünüş açısından döngü ortaya çıkar. Örneğin; чета (1. Çekim / Bitmemiş) 'okumak' → почета (1. Çekim / Bitmiş) – почитам (3. Çekim / Bitmemiş) 'biraz okumak, ara sıra okumak'. Sistemin işlediği, lakin fiil çiftleri arasında anlamın değişim göstermemesinden ötürü, fiilin tabanda çifte sahip olması durumunda ya da tabandaki görünüşe dönülmediği durumlarda ikinci derece oluşumdan bahsedilmesi yersizdir. Bulgarcada öyle ki, anlamın değiştiği, fakat buna rağmen görünüş döngüsünün sağlanmadığı durumlarla da karşılaşmaktadır.

(8) **сядам** - **седна** 'oturmak' (son eklerle oluşmuştur)

3. Çekim 1. Çekim

Bitmemiş Bitmiş

(9) **въз+сядам** - **въз+седна** 'binmek' (ön eklerle oluşmuştur)

3. Çekim 1. Çekim

Bitmemiş Bitmiş

Yukarıdaki sekizinci örnekte, son eklerle fiil çifti mevcut olup, anlam değişmemiştir. Çekim ise değişmiştir. Son eklerle fiil çiftleri birbirinden ayrılmaktadır. Dokuzuncu örnekte, çifti olan fiile (**сядам** - **седна**) ön ekler gelmiş (**въз+сядам** - **въз+седна**), tabandaki çekim korunmasına rağmen (3. Çekim / 1. Çekim), tabandaki anlam değişmiş (oturmak / binmek); lakin türetilmiş çiftin anlamı aynıdır (**въз+сядам** - **въз+седна** 'binmek'). Her iki örnek de, kendi *aralarında* çiftlerini türetmiş (**сядам** - **седна** / **въз+сядам** - **въз+седна**), anlamlarını korumuştur. Tabandaki fiiller açısından baktığımızda ön ek (**въз-**) çifti olan tabana gelmiş, çekimi ve görünüşü korumuş; lakin anlamı değiştirmiştir. Bu örneklerde sonuçta, ikinci derece oluşum gerçekleşmemektedir. Çünkü ikinci derece oluşumlar bir görünüşün kaybedilip yeniden kazanılması, görünüş döngüsünün ortaya çıkması ile gerçekleşmektedir.

(10) **река** 'demek' → **на+река** - **нарич+а(м)** 'isim vermek'

1. Çekim 1. Çekim 3. Çekim

Bitmiş Bitmiş Bitmemiş

1

2

Yukarıdaki örnekte, tabandaki fiilin çifti bulunmamaktadır. Ön ek alan fiilin (**нарека**) biçimlenmesi yine aynıdır. Fiil çekimi korunmuş, anlam değişmiştir. Türetilmiş fiilin görünüşü de ön ekle türetilmiş diğer fiiller gibidir. Lakin bu aşamada türetilmiş fiil, normal akış içerisinde bitmemiş görünüşten bitmiş görünüşe geçmelidir. Türetilmiş fiilin tabanına baktığımızda (**река**), bitmiş görünüştedir. Bir sonraki aşamada türetilmiş fiilin sadece anlamı değişmiştir. Görünüş çifti oluşmamıştır. Bu tip oluşumlarda, bir görünüşün kaybedilip yeniden kazanılması, görünüş döngüsünün ortaya çıkması gerçekleşmediğinden, ikinci derece oluşum bu örnekte gözlemlenmemektedir.

(11)

благодаря 'teşekkür etmek' → **от**+благодаря се – **от**благодаря+**ва**(м)
се

2. Çekim	2. Çekim	3. Çekim
Bitmemiş / Bitmiş	Bitmiş	Bitmemiş
_____		_____
1	2	
	<i>'yapılan bir iyilikten dolayı teşekkür etmek'</i>	

Yukarıdaki örnekte, tabandaki fiilin çifti bulunmamaktadır. Ön ek alan fiilin (**от**благодаря се) biçimlenmesi yine aynıdır. Fiil çekimi korunmuş, anlam değişmiştir. Türetilmiş fiilin görünüşü de ön ekle türetilmiş diğer fiiller gibidir. Bu aşamada türetilmiş fiil, normal akış içerisinde bitmemiş görünüşten bitmiş görünüşe geçmiş gibidir. Lakin tabandaki fiil çift görünüştedir (благодаря). Bu örnekte biçimsel olarak, tabandaki fiilin görünüşüne ulaşıldığını söyleyemeyiz. Ön ekle çifti türetilen fiilin bitmemiş görünüşten bitmiş görünüşe geçtiğini söyleyemeyiz. Çünkü tabandaki fiil sadece bitmemiş görünüşte değildir. Bulgarcanın sistemi işlemesine ve fiil çiftleri türetilmesine rağmen, belirsizlik mevcut olduğundan görünüş döngüsü sağlanamamıştır. Bu nedenle, ikinci derece oluşum bu örnekte tam anlamıyla gözlemlenemez.

Şimdi, şöyle bir soruyla devam edelim. Bulgarcada fiil türetmede tabandaki fiil birden fazla ön ek alabilir mi? Alırsa, biçimlenme ne doğrultudadır? Örneğin; пиша (1. Çekim / Bitmemiş) 'yazmak' → **под**пиша (1. Çekim / Bitmiş) – **подписвам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'imzalamak'. Fiilin türetilmiş çiftine bir ön ek daha ekleyerek yeniden türetebiliriz. Örneğin; **подписвам** (3. Çekim / Bitmemiş) – **под**пиша (1. Çekim / Bitmiş) 'imzalamak' → **приподписвам** (3. Çekim / Bitmemiş) – **припод**пиша (1. Çekim / Bitmiş) 'başka bir imzanın altına imzalamak'. Örnekte de görüldüğü üzere, fiil tabanı (пиша) iki ön ek (**под**-, **при**-) almış ve ön eklerin anlamına paralel anlam değişimleri meydana gelmiştir. Çifti olmayan fiil tabanında (пиша) ön ekle (**под**-) oluşan türetme sonrasında ortaya çıkan fiil çifti (**подписвам** – **под**пиша) üzerine ikinci ön ek (**при**-) gelerek fiil çiftini yeniden türetmiştir. İkinci ön ekle meydana gelen türetme tabanda çifti olan fiillerde olduğu gibidir (казвам - кажа / **разказвам** - **разкажа**). Anlam değişirken, çekim ve görünüş değişmez.

Çalışmamızda bu bölümün başında, fiil türetmede ön eklerin genellikle çifti olmayan fiilden bitmiş görünüşte fiiller oluşturduğunu belirtmiştik. Genellikle dediğimize göre, demek ki, bütünü bozan istisnai durumlar mevcuttur. Yukarıdaki örneklerde (Örnek 10 ve 11), bitmiş görünüşlü (peka) ya da çift görünüşlü (благодаря) fiillerden bitmiş görünüşte fiiller türetilmiş (нарека, отблагодаря се), sonuç itibarıyla ön ekler (на-, от-) fiil çifti olmayan fiil tabanına gelerek, bitmiş görünüşlü fiiller oluşturmuştur. Lakin çifti olmayan fiilin ön ek alarak her zaman bitmiş görünüşe dönüşmediği örnek de mevcuttur. Örneğin; дейст[ву]вам (3. Çekim / Bitmemiş) 'hareket etmek, faaliyette bulunmak, tesir etmek, dokunmak' → съдейст[ву]вам (3. Çekim / Bitmemiş) 'yardım etmek, amel olmak'. Örnekte görüldüğü üzere, çifti olmayan fiil (дейст[ву]вам), ön ek almış (съ-), çekimi (3. Çekim olmasından ötürü) ve görünüşü (bitmemiş → bitmemiş) değişmemiş olup, sadece anlam değişmiştir. Fiilin türetilmesi sonrası görünüş çifti oluşmamıştır. Son ek alarak bir daha türetilmeye kapalıdır. Fiil tabanı ön ek almasına ve ikinci derece bitmemiş görünüşe kapalı olmasına rağmen, ön ekli türetilmiş fiilin her zaman bitmiş görünüşte olmadığı sonucuna varırız. Bu tip örnekte, fiilin ikinci derece bitmemiş görünüş elde etmesinden bahsedilemez. Çünkü çalışmamızda daha önceden de bahsettiğimiz gibi, döngü oluşmamıştır. Döngünün oluşması, fiilin görünüşünü kaybedip yeniden kazanmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Bu bölümün sonunda, Bulgarcada ön ekle fiil türetilirken meydana gelen ses değişimlerine değineceğiz. Fiil türetmede ön ekli biçimde ses değişimi gözlemlenmez. Çünkü Bulgarcada ses değişimleri tabanda meydana gelir; bu nedenle de, türetmede meydana gelen ses değişimleri, son eklerle bağlantılıdır. Bu türdeki ses değişimleri Bulgarcanın fonetik yapısına uygun şekillenmektedir. Örneğin; плача (1. Çekim / Bitmemiş) 'ağlamak' → проплача (1. Çekim / Bitmiş) – проплаквам (3. Çekim / Bitmemiş) 'zaman zaman ağlamak'; лъжа (1. Çekim / Bitmemiş) 'aldatmak, yalan söylemek' → надлъжа (1. Çekim / Bitmiş) – надлъзвам (3. Çekim / Bitmemiş) 'fazla yalan söylemek'.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere, Bulgarcanın fonetik yapısına uygun değişim meydana gelmiştir. Sonuç olarak, ön ekler ve son ekler fiil tabanını biçimlendirmektedir. Çalışmamızda incelediğimiz ses değişimleri de, fiil tabanındaki biçimle bağlantılıdır. Şimdi, Bulgarcadaki ses değişimlerine ilişkin bakış açımızı genişletelim. Bulgarcada fonetik özellikler biçimlenmenin farklı alanlarında genel geçerlilik göstermektedir. Örneğin; плача 'ağlamak' – плаках 'ağladım'; лъжа 'aldatmak, yalan söylemek' – лъгах

'aldattım, yalan söyledim'. Görüldüğü üzere, örnek fiiller bitmiş geçmiş zamanda (başka bir alan) aynı şekilde biçimlenmiştir (/ч/ → /к/ ya da /ж/ → /г/).

2. Bulgarcada Ön Eklerin Anlamsal Açıdan İncelenmesi

Bulgarcada ön ekler anlamlarına göre sınıflandırılabilir. Bulgarcada ön ekler, diğer söz bölüklerindeki anlamlarına paralel olarak fiil türetme işlemini gerçekleştirmektedir. Örneğin; в edat (предлог) olup '-de, -da, içinde, içine' anlamlarına gelmektedir. Ön ek olarak в-, eklendiği fiil tabanına bir nesnenin içine doğru yönelme, katmak, karıştırmak, yeni bir duruma girmek / geçmek anlamlarını yüklemektedir. Работиш в университета 'üniversitede çalışıyorsun' (edat olarak); градя (2. Çekim / Bitmemiş) 'bina etmek, yapmak, kurmak' → вградя (2. Çekim / Bitmiş) – вграждам (3. Çekim / Bitmemiş) 'duvara yerleştirmek, girdirmek' (fiil türetme). Örneğin; на edat olup 'üzerine, üzerinde, üstünde, -e, -a, -de, -da' anlamlarına gelmektedir. Ön ek olarak на-, eklendiği fiil tabanına eylemin sınırları çerçevesinde ya da üzerinde gerçekleştiği anlamını yüklemektedir. На масата 'masanın üzerinde' (edat olarak); кроя (2. Çekim / Bitmemiş) 'biçmek, kesmek' → накроя (2. Çekim / Bitmiş) – накроявам (3. Çekim / Bitmemiş) 'belli bir miktar ya da çok elbise biçmek' (fiil türetme).

Tabandaki fiil ortaya çıkmamış; fakat sonradan kullanılmaya hazır anlamlara sahiptir. Yani, tabandaki fiil belli bir potansiyel taşımaktadır. Tabana eklenen ön ek bu potansiyeli açığa çıkarmaktadır. Ön ek tabana eklendiğinde fiilin anlamı değişmekte ve görünüş değeri kazanmaktadır. Örneğin; играя (1. Çekim / Bitmemiş) 'oynamak' → доиграя (1. Çekim / Bitmiş) – доигравам (3. Çekim / Bitmemiş) 'oyunu sonuna kadar oynamak, oyunu bitirmek'. Örnekte kullanılan ön ek, eylem sınırlandırma katmıştır. Eylem son sınırına kadar gerçekleşmektedir (Cömertel, 2018, s. 272). Böylece, dil bilgisi temelli, bu nedenle de zamanla ilişkili olan (temporal) biçimsel değişim (Mlynarczyk, 2004, s. 57), anlamı değiştirmiş ve görünüş değerini de meydana çıkarmıştır. Bu tür eylemler sınırlandırma görünüşü (terminative aspect) kategorisindedir.

Dil bilgisi dışında sözlük temelli, bu nedenle de zamanla ilişkili olmayan (atemporal); lakin yine biçimsel değişimle anlamı değişmiş, türetilmiş fiilde ön ekler, eylemin oluş ve kılış eğilimleri sınırlarında süreç tarzını da meydana çıkarabilmektedir. Örneğin; листата капят 'yapraklar dökülüyor' (Bulgarca Türkçe Sözlük 1961, s. 379) cümlesinde eylem aralıklı meydana gelmektedir. Yeniden oluşuma açıktır. Şimdi, söz konusu fiili

türetelim. Капя (1. Çekim / Bitmemiş) ‘damlamak, sızmak, dökülmek, düşmek’ → **накапя** (1. Çekim / Bitmiş) – **накапявам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘damlatmak, lekelemek’. Örneğin; *накапах новата покривка за маса ‘yeni masa örtüsünü lekeledim’* (Bulgarca Türkçe Sözlük 1961, s. 550) cümlesinde eylem gerçekleşmiş ve bitmiştir. Yeniden oluşuma kapalıdır. Söz konusu fiili türetmeye devam edelim. Капя (1. Çekim / Bitmemiş) ‘damlamak, sızmak, dökülmek, düşmek’ → **закапя** (1. Çekim / Bitmiş) – **закапявам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘damlamaya başlamak’. Örneğin; *закапаха листата ‘yapraklar dökülmeye başladı’* (Bulgarca Türkçe Sözlük 1961, s. 267) cümlesinde eylem oluş bakımından başlangıç belirtmekte ve başlayan eylem sonrasında aralıklı meydana gelmektedir. Yukarıdaki örnek fiiller (*капя*, **накапя**, **закапя**) ön ek olarak türetilmiş, biçimsel değişimleriyle (bitmemiş → bitmiş / *капя* → **накапя**, **закапя**) anlamları değişmiş, zamanla bağlantı kurulmuştur. Diğer yandan, ön ekli türetilmiş fiillerin (**накапя**, **закапя**) sözlükteki anlamları tabandaki (*капя*) anlam sınırlarında, oluş ve kılıp eğilimleri doğrultusunda süreç tarzlarını (aralıklı olarak yapıma, sürme, bitme, başlama) sunmaktadır (Korkmaz, 2014, s. 493). Bulgarcadaki ön ekler anlamsal olarak şöyle sınıflandırılabilir:

В-: Eylem içe doğru gerçekleşir. Örneğin; *бия* (1. Çekim / Bitmemiş) ‘dövmek, vurmak, yentmek, çarpmak’ → **вбия** (1. Çekim / Bitmiş) – **вбивам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘çakmak, kakmak’.

Въз-: Eylem sonuca ulaşır. Örneğin; *варя* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘kaunatmak, pişirmek’ → **възваря** (2. Çekim / Bitmiş) – **възварявам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘iyice kaunatmak’. Eylem yeni bir nitelik kazanır. Örneğin; *дигам* (3. Çekim / Bitmemiş) – **дигна** (1. Çekim / Bitmiş) ‘kaldırmak, yükseltmek’ → **въздигна** (1. Çekim / Bitmiş) – **въздигам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘yükseltmek, övmek’. Eylemin gerçekleşmesi tekrarlanır. Örneğin; *създавам* (3. Çekim / Bitmemiş) – **създам** (1. Çekim / Bitmiş) ‘yaratmak, meydana getirmek, kurmak, sebep olmak’ → **възсъздам** (1. Çekim / Bitmiş) – **възсъздавам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘yeniden yaratmak’. Eylem belli bir obje üzerindedir. Örneğin; *сядам* (3. Çekim / Bitmemiş) – **седна** (1. Çekim / Bitmiş) ‘oturmak’ → **възседна** (1. Çekim / Bitmiş) – **възсядам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘bir şeye binmek (at v.s.) / oturmak’. Eylem ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; *любя* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘sevmek, aşık olmak’ → **възлюбя** (2. Çekim / Bitmiş) – **възлюбявам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘çok sevmek, tutkun olmak’.

Врѣх-: Eylem ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; *летя* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘uçmak’ → **врѣхлетя** (2. Çekim / Bitmiş) – **врѣхлетявам** /

врѣхлитам (3. Çekim / Bitmemiş) '*ansızın, şiddetle atılmak, saldırmak, çarpmak*'.

До-: Eylemi sınırlandırır, eylem son noktaya kadar gerçekleşir. Örneğin; пиша (1. Çekim / Bitmemiş) '*yazmak*' → допиша (1. Çekim / Bitmiş) – дописвам (3. Çekim / Bitmemiş) '*yazmasını bitirmek, sonuna kadar yazmak*'.

За-: Eylem başlangıç safhasında gerçekleşir. Örneğin; постя (2. Çekim / Bitmemiş) '*perhiz tutmak*' → запостя (2. Çekim / Bitmiş) – запоствам (3. Çekim / Bitmemiş) '*perhiz tutmaya başlamak*'.

Зад-: Eyleme uzak, çok, daha fazla anlamı katar; eylem sınırlarının dışında gerçekleşir. Örneğin; минавам (3. Çekim / Bitmemiş) – мина (1. Çekim / Bitmiş) '*geçmek, uğramak*' → задмина (1. Çekim / Bitmiş) – задминавам (3. Çekim / Bitmemiş) '*aşmak, ötesine geçmek*'.

Из-: Eylem dışı doğru gerçekleşir. Örneğin; бутам (3. Çekim / Bitmemiş) '*itmek, ittirmek, ileriye götürmek*' → избутам (3. Çekim / Bitmiş) – избутвам (3. Çekim / Bitmemiş) '*iterek dışarı çıkarmak*'. Eylem sonuç bildirir. Örneğin; чета (1. Çekim / Bitmemiş) '*okumak*' → изчета (1. Çekim / Bitmiş) – изчитам (3. Çekim / Bitmemiş) '*okuşu bitirmek*'. Eylemin sona ermesiyle yeni bir nitelik ortaya çıkar. Örneğin; русея (1. Çekim / Bitmemiş) '*sarışınlaşmak*' → изрусея (1. Çekim / Bitmiş) – изрусявам (3. Çekim / Bitmemiş) '*sarışın olmak*'. Eylem aniden, bir defa (anlı) gerçekleşir. Örneğin; буча (2. Çekim / Bitmemiş) '*gürlemek, uğuldamak*' → избуча (2. Çekim / Bitmiş) – избучавам (3. Çekim / Bitmemiş) '*ansızın gürlemek*'.

На-: Eylem sonuç bildirir. Örneğin; храня (2. Çekim / Bitmemiş) '*yetek yedirmek, beslemek, bakmak*' → нахраня (2. Çekim / Bitmiş) – нахранвам (3. Çekim / Bitmemiş) '*doyurmak, yedirmek*'. Eylem belli bir oran veya çokluk bildirir. Örneğin; играя (1. Çekim / Bitmemiş) '*oynatmak*' → наиграя се (1. Çekim / Bitmiş) – наигравам се (3. Çekim / Bitmemiş) '*doya doya oynatmak, çok oynatmak*'. Eylem son noktaya kadar gerçekleşir. Örneğin; вилнея (1. Çekim / Bitmemiş) '*şiddetlenmek, azgınlaşmak (bora ve fırtına hakkında), delilikler uartmak, şırtarmak (çocuklar hakkında)*' → навилнея се (1. Çekim / Bitmiş) – навилнявам се (3. Çekim / Bitmemiş) '*doyasıya yaramazlık etmek, şırtarmak, doyasıya hüküm sürmek*'. Eylem zayıf seviyede gerçekleşir. Örneğin; гранясвам (3. Çekim / Bitmemiş) – гранясам (3. Çekim / Bitmiş) '*acılaşmak, ekşimək, bozulmak, kokmak*' → награнявам (3. Çekim / Bitmemiş) '*kekremesi olmak*'. Eylemin gerçekleşmesi bütüne zarar verir. Örneğin; пия (1. Çekim / Bitmemiş) '*içmek*' → напия (1. Çekim / Bitmiş) – напивам (3. Çekim /

Bitmemiş) '*dolu bir kaptan azıcık içmek*'. Eylem artarak ya da ilerleyerek gerçekleşir. Örneğin; *дебелея* (1. Çekim / Bitmemiş) '*şişmanlamak*' → *надебелея* (1. Çekim / Bitmiş) – *надебелявам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*şişmanlamak, şişmek*'. Eylem toplu hâlde gerçekleşir. Örneğin; *сядам* (3. Çekim / Bitmemiş) – *седна* (1. Çekim / Bitmiş) '*oturmak*' → *насядам* (3. Çekim / Bitmiş) – *насядвам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*her birden oturmak*'.

Над-: Eylem daha ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; *лъжа* (1. Çekim / Bitmemiş) '*aldatmak, yalan söylemek*' → *надлъжа* (1. Çekim / Bitmiş) – *надлъгвам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*fazla yalan atmak*'. Nitelik ve nicelik olarak eylem daha fazla / uzun gerçekleşir. Örneğin; *живея* (1. Çekim / Bitmemiş) '*yaşamak, ömür sürmek, oturmak, ikamet etmek, geçinmek*' → *надживея* (1. Çekim / Bitmiş) – *надживявам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*fazla yaşamak*'.

О-: Eylem dış görüntüyü ortaya koyar. Örneğin; *плешивея* (1. Çekim / Bitmemiş) '*saçsız kalmak, saçı dökülmek, dazlak olmak*' → *оплешивея* (1. Çekim / Bitmiş) – *оплешивявам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*kel olmak*'. Eylem bütün yüzeyde ya da bütün noktalarda gerçekleşir. Örneğin; *беля* (2. Çekim / Bitmemiş) '*soymak, bir ağacı, yemişin kabuğunu soymak*' → *обеля* (2. Çekim / Bitmiş) – *обелвам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*kabuğunu soymak*'. Eylem bir noktanın / merkezin etrafında gerçekleşir. Örneğin; *копая* (1. Çekim / Bitmemiş) '*kazmak, çaralamak, bellemek*' → *окопая* (1. Çekim / Bitmiş) – *окопавам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*etrafını kazmak, çaralamak*'.

От-: Eylem aracılıyla bütünden bir parça oluşur. Örneğin; *сека* (1. Çekim / Bitmemiş) '*kesmek, yarmak, doğramak*' → *отсека* (1. Çekim / Bitmiş) – *отсичам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*kesmek, dilim dilim yarmak*'. Eylem ayırma (ayrılma), uzaklaştırma (uzaklaşma) belirtir. Örneğin; *пътувам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*yolculuk etmek, seyahatte bulunmak*' → *отпътувам* (3. Çekim / Bitmemiş / Bitmiş) '*yola çıkmak, hareket etmek*'. Eylem kesinti ya da sonlanma belirtir. Örneğin; *боля* (2. Çekim / Bitmemiş) '*ağrıtmak, acıtmak*' → *отболя* (2. Çekim / Bitmiş) – *отболявам* (3. Çekim / Bitmemiş) '*ağrının kesilmesi, geçmesi*'. Eylem yeterli seviyede ya da son noktaya kadar gerçekleşir. Örneğin; *спя* (2. Çekim / Bitmemiş) '*uyumak*' → *отспя си* (2. Çekim / Bitmiş) – *отспивам си* (3. Çekim / Bitmemiş) '*doyuncaya kadar uyumak*'.

По-: Eylem zayıf seviyede gerçekleşir. Örneğin; *боравя* (2. Çekim / Bitmemiş) '*uğraşmak, bir şeyle meşgul olmak*' → *поборавя* (2. Çekim / Bitmiş) – *поборавям* (3. Çekim / Bitmemiş) '*biraz meşgul olmak*'. Eylem kısa bir zamanda ya da ara sıra gerçekleşir. Örneğin; *чета* (1. Çekim / Bitmemiş) '*okumak*' → *почета* (1. Çekim / Bitmiş) – *почитам, почитвам, почетвам* (3.

Çekim / Bitmemiş) 'ara sıra okumak'. Eylem başlangıç belirtir. Örneğin; вярвам (3. Çekim / Bitmemiş) 'inanmak, güvenmek' → **повярвам** (3. Çekim / Bitmiş) 'inanmaya başlamak'.

Под-: Eylem başlangıç belirtir. Örneğin; мъкна (1. Çekim / Bitmemiş) 'çekmek, taşımak, sürüklemek' → **подмъкна** (1. Çekim / Bitmiş) – **подмъквам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'saklamak, taşımaya başlamak'. Eylem ara sıra gerçekleşir. Örneğin; клякам (3. Çekim / Bitmemiş) – клекна (1. Çekim / Bitmiş) 'çötmek, büzülüp oturmak, kuvvetten düşmek' → **подклекна** (1. Çekim / Bitmiş) – **подкляквам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'zaman zaman diz çökmek'. Eylem belli bir amaç doğrultusunda gerçekleşir. Örneğin; пращам (3. Çekim / Bitmemiş) – пратя (2. Çekim / Bitmiş) 'göndermek, yollamak' → **подпратя** (2. Çekim / Bitmiş) – **подпращам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'bir şey öğrenme amacıyla birini bir yere göndermek'. Eylem zayıf seviyede gerçekleşir. Örneğin; ритвам (3. Çekim / Bitmemiş) – ритна (1. Çekim / Bitmiş) 'zaman zaman tekmelemek' → **подритна** (1. Çekim / Bitmiş) – **подритвам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'hafifçe tekmelemek'.

Пре-: Eylem ileri seviyede ya da son noktaya kadar gerçekleşir. Örneğin; бия (1. Çekim / Bitmemiş) 'dövmek, vurmak, yenmek, çarpmak' → **пребия** (1. Çekim / Bitmiş) – **пребивам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'şiddetli dayak atmak, öldürünceye kadar dövmek'. Eylem olması gerekenden (normalden) daha ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; пържа (2. Çekim / Bitmemiş) 'kavurmak, kızartmak' → **препържа** (2. Çekim / Bitmiş) – **препържвам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'fazla kavurmak, kızartmak'. Eylem ayırma / bölme bildirir. Örneğin; градя (2. Çekim / Bitmemiş) 'bina etmek, inşa etmek, yaprak, kurmak' → **преградя** (2. Çekim / Bitmiş) – **преграждам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'set çekmek, ayırmak, bölmek, kesmek, duvarla kuşatmak, çevrelemek'. Eylem tekrarlanır. Örneğin; пиша (1. Çekim / Bitmemiş) 'yazmak' → **препиша** (1. Çekim / Bitmiş) – **преписвам** (3. Çekim / Bitmemiş) 'yeniden yazmak'. Eylem geçici bir süre gerçekleşir. Örneğin; валя (yalnız üçüncü şahısta / вали) (2. Çekim / Bitmemiş) 'yağmak (yağmur, kar ve dolu hakkında)' → **преваля** (yalnız üçüncü şahısta / преваля) (2. Çekim / Bitmiş) – **превалявам** (yalnız üçüncü şahısta / превалява) (3. Çekim / Bitmemiş) 'biraz / zaman zaman yağmak'. Eylem sonlanır. Örneğin; боледувам (3. Çekim / Bitmemiş) 'hastalanmak, hasta düşmek, hasta yatmak' → **преболедувам** (3. Çekim / Bitmiş) 'ağır hastalık geçirmek'. Eylem herhangi bir mesafe ya da zaman sınırları kapsamında gerçekleşir. Örneğin; плувам (3. Çekim / Bitmemiş) 'yüzmek' → **преплувам** (3. Çekim / Bitmiş) 'yüzerek geçmek, yüzerek aşmak'. Eylem üstünlük gösterir. Örneğin; женя (2. Çekim / Bitmemiş) 'evlendirmek, nikâh kıymak' → **преженя**

(2. Çekim / Bitmiş) – **преженвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*ablasından veya abisinden önce evlenmek*’.

Пред-: Eylem önceden gerçekleşir. Örneğin; **решавам** (3. Çekim / Bitmemiş) – **реша** (2. Çekim / Bitmiş) ‘*karar vermek, halletmek, çözmek*’ → **предреша** (2. Çekim / Bitmiş) – **предрешавам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*önceden çözmek, halletmek, önceden karar vermek, peşin hüküm sürmek*’.

При-: Eylem yakınlaşma belirtir. Örneğin; **движа** (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*harekete geçirmek, oynatmak, tahrik etmek*’ → **придвижа** (2. Çekim / Bitmiş) – **придвижвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*ileri götürmek, yanaştırmak*’. İlâveten gerçekleşen eylemi belirtir. Örneğin; **строя** (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*inşa etmek, bina kurmak*’ → **пристроя** (2. Çekim / Bitmiş) – **пристроявам**, **пристройвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*bir binaya yeni bir inşaat yapmak, ilâveten inşa etmek*’. Eylem ansızın ortaya çıkar ve bir zaman sürer. Örneğin; **пищя** (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*bağırarak, uyarıya koparmak, sızlanmak*’ → **припищя** (2. Çekim / Bitmiş) – **припищявам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*birdenbire çılgınlık koparmaya başlamak*’. Eylem ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; **пека** (1. Çekim / Bitmemiş) ‘*pişirmek, yakmak*’ → **припека** (1. Çekim / Bitmiş) – **припичам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*güneşte veya ateşte kızdırmak, çok yakmak*’. Eylem zayıf seviyede gerçekleşir. Örneğin; **вдигам** (3. Çekim / Bitmemiş) – **вдигна** (1. Çekim / Bitmiş) ‘*kaldırmak, yükseltmek*’ → **привдигна** (1. Çekim / Bitmiş) – **привдигам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*biraz kaldırmak, yükseltmek*’. Eylem sonuç bildirir. Örneğin; **върша** (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*yapmak, yerine getirmek*’ → **привърша** (2. Çekim / Bitmiş) – **привършвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*bitirmek, tamamlamak*’.

Про-: Eylem sonuç bildirir. Örneğin; **бягам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*koşmak, kaçmak*’ → **пробягам** (3. Çekim / Bitmiş) – **пробягвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*koşarak aşmak, koşmak*’. Eylem durum değişikliği gösterir. Örneğin; **блясвам** (3. Çekim / Bitmemiş) – **блесна** (1. Çekim / Bitmiş) ‘*parıldamak, zaman zaman parlamak, belirlemek*’ → **проблесна** (1. Çekim / Bitmiş) – **проблясвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*parlayıp sönmek*’. Eylem geçici bir süre gerçekleşir. Örneğin; **плача** (1. Çekim / Bitmemiş) ‘*ağlamak*’ → **проплача** (1. Çekim / Bitmiş) – **проплаквам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*zaman zaman ağlamak*’. Eylem başlangıç belirtir. Örneğin; **работя** (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*çalışmak, çabalamak, işlemek, uğraşmak*’ → **проработя** (2. Çekim / Bitmiş) – **проработвам** (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*ilk defa olarak çalışmaya başlamak*’. Eylem bütün yüzeyde / bütün noktalarda gerçekleşir. Örneğin; **гния** (1. Çekim /

Bitmemiş) '*çürümek, bozulmak, kokmak*' → **прогния** (1. Çekim / Bitmiş) – **прогнивам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*tamamıyla çürümek*'.

Раз-: Eylem yeni nitelik kazanır ve hedefteki obje farklılaşır. Örneğin; сея (1. Çekim / Bitmemiş) '*ekmek, tohum ekmek, elemek, saçmak*' → **разсея** (1. Çekim / Bitmiş) – **разсейвам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*tohumları seyrek atmak, toplu hâlde bulunan şeyleri öteye beriye dağıtmak, eğlendirmek, oyalamak*'. Eylem aksi yönde gelişir. Örneğin; женя се (2. Çekim / Bitmemiş) '*evlenmek*' → **разженя се** (2. Çekim / Bitmiş) – **разженвам се** (3. Çekim / Bitmemiş) '*boşanmak, ayrılmak*'. Eylem ileri seviyede başlangıç belirtir. Örneğin; вървя (2. Çekim / Bitmemiş) '*yürümek, gitmek, yol almak, ilerlemek, işlemek, harekete geçmek*' → **развървя се** (2. Çekim / Bitmiş) – **развървявам се** (3. Çekim / Bitmemiş) '*hızla yürümeye başlamak*'. Eylem objenin genelini farklılaştırır. Örneğin; жаря (2. Çekim / Bitmemiş) '*yakmak (güneş hakkında)*' → **разжаря се** (2. Çekim / Bitmiş) – **разжарвам се** (3. Çekim / Bitmemiş) '*korlaşmak, kor hâline gelmek*'. Eylem ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; мисля (2. Çekim / Bitmemiş) '*düşünmek, zannetmek, sanmak, niyet etmek*' → **размисля** (2. Çekim / Bitmiş) – **размислям** (3. Çekim / Bitmemiş) '*enine boyuna düşünmek*'.

С-: Gerekli seviyede meydana gelen eylem sonuca ulaşır. Örneğin; варя (2. Çekim / Bitmemiş) '*kaynatmak, pişirmek*' → **сваря** (2. Çekim / Bitmiş) – **сварявам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*kaynatarak pişirmek*'. Eylem aksi yönde gelişir. Örneğin; товаря (2. Çekim / Bitmemiş) '*yükletmek, yüklemek*' → **стоваря** (2. Çekim / Bitmiş) – **стоварвам**, **стоварям** (3. Çekim / Bitmemiş) '*yükü indirmek, boşaltmak, bir yere toplamak, yığmak*'. Eylem yeni nitelik kazanır. Örneğin; гледам (3. Çekim / Bitmemiş) '*bakmak, seyretmek*' → **сгледам** (3. Çekim / Bitmiş) – **сглеждам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*görücülük yapmak*'. Eylem ayırma, uzaklaştırma belirtir. Örneğin; карам (3. Çekim / Bitmemiş) '*götürmek, yürütmek, sürmek*' → **скарам** (3. Çekim / Bitmiş) – **скарвам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*iki kişinin arasını bozmak*'.

Съ-: Eylem yeni nitelik kazanır. Örneğin; бера (1. Çekim / Bitmemiş) '*korarmak, toplamak, almak*' → **събера** (1. Çekim / Bitmiş) – **събирам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*toplamak, bir yere yığmak, biriktirmek, bir araya getirmek*'. Eyleme birliktelik, paylaşım katar. Örneğin; радвам (3. Çekim / Bitmemiş) '*sevindirmek, memnun etmek*' → **сърадвам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*birinin sevincini paylaşmak*'. Eylem yakınlaştırma, uzlaştırma belirtir. Örneğin; гласувам (3. Çekim / Bitmemiş) '*oy vermek, seçmek, kabul etmek*' → **съгласувам** (3. Çekim / Bitmemiş) '*uzlaştırmak, uydurmak*'.

У-: Eylem sonuç bildirir. Örneğin; *бия* (1. Çekim / Bitmemiş) ‘*dövmek, vurmak, yenmek, çarpmak*’ → *убия* (1. Çekim / Bitmiş) – *убивам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*öldürmek, katletmek, telef etmek*’. Eylemin yönü içe, derine ya da merkeze doğrudur. Örneğin; *жиля* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*sokmak, batırmak, ısırma (haşerat hakkında)*’ → *ужия* (2. Çekim / Bitmiş) – *ужилвам, ужилям* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*sokmak, batırmak (haşerat hakkında)*’. Eylem ileri seviyede gerçekleşir. Örneğin; *сядам* (3. Çekim / Bitmemiş) – *седна* (1. Çekim / Bitmiş) ‘*oturmak*’ → *уседна* (1. Çekim / Bitmiş) – *усядам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*bir yerde oturmak, uzun zaman bir yerde yaşamak*’. Eylem yönü aşağıya doğrudur. Örneğin; *висна* (1. Çekim / Bitmemiş) ‘*sarkmak, asılı kalmak, dikilip durmak*’ → *увисна* (1. Çekim / Bitmiş) – *увисвам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*asılmak, sarkmak*’. Eylem yeni nitelik kazanır. Örneğin; *река* (1. Çekim / Bitmiş) ‘*demek, söylemek*’ → *урека* (1. Çekim / Bitmiş) – *уричам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*sözleşmek, tayin etmek, tespit etmek, söz vermek*’.

Bu bölümün sonunda, Bulgarcada oldukça dar alanda karşımıza çıkan iki husustan bahsedeceğiz. Birincisi, fiil türetme esnasında fonetik farklılık sadece vurguyla belirlenmekte olup, bu durum biçim ve dolayısıyla anlam üzerinde etkilidir. Örneğin; *решá* (2. Çekim / Bitmiş) ‘*karar vermek, halletmek, çözmek*’ fiilinin çifti mevcuttur (*решáвам*). Vurgunun yerini değiştirdiğimizde, fiilin çifti ortadan kalkar, görünüş ve anlam değişir, çekim aynı kalır; türetilen çift, çifti olan fiilden farklıdır. Örneğin; *реша* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*taramak*’ fiilinin çifti yoktur. Çiftini türettiğimizde, *реша* (2. Çekim / Bitmemiş) ‘*taramak*’ → *предреша* (2. Çekim / Bitmiş) – *предрешвам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*kılık kıyafet değiştirmek*’. Türetilen çift (*предрешвам / предреша*), çifti olan fiilden farklıdır (*решáвам / решá*). İkincisi, herhangi bir fonetik farklılığın olmadığı; lakin tabandaki anlam ekseninde yan anlamlar kazanmış, *ayrı* türetilmiş fiil çiftleri olabilir. Örneğin; *мятам* (3. Çekim / Bitmemiş) – *мэтна* (1. Çekim / Bitmiş) ‘*atmak, fırlatmak*’ → *замэтна* (1. Çekim / Bitmiş) – *замятам* (3. Çekim / Bitmemiş) ‘*fırlatmaya, atmaya başlamak*’. *Замятвам, замятам* (3. Çekim / Bitmemiş) – *замэтна* (1. Çekim / Bitmiş) ‘*arkasına / omuzlarına almak, örtmek, kilitlemek*’.

Sonuç

Bulgarcada çifti olmayan fiilden fiil türetme, dilin kendi dinamiğinde mevcut olan, mükemmel işleyen sistemiyle oluşmaktadır. Bu sistem şöyle formüle edilebilir: Çifti olan fiiller üçüncü çekimde ve birinci çekimde (Örn: *ставам – стана* ‘*ayağa kalkmak, olmak*’) ya da üçüncü çekimde ve ikinci

çekimdedir (Örn: *виждам – видя* ‘görmek, fark etmek, bakmak’). Üçüncü çekim fiiller *genellikle* (ikinci derece bitmemiş görünüşe açık / kapalı olmak) bitmemiş görünüştedir. Çifti olmayan fiilden fiil türetme, öncelikle ön eklerin görev üstlenmesiyle gerçekleşir. Bu görevin üstlenilmesiyle görünüş değişimleri gerçekleşir. Görünüş değişimleri de belli aşamada ortaya çıkar (bitmemiş → bitmiş → bitmemiş). Ön ekle türetmede meydana gelen görünüşün değişmesi anlamı değiştirir. Çekim bu noktada sabittir (1. Çekim → 1. Çekim / *бия* → *пребия*, 2. Çekim → 2. Çekim / *строя* → *пристроя*). Ön ekler sonraki aşamada son eklerin kullanılmasına zemin hazırlar. Son ekler fiil türetme görevini tamamlamaktadır. Son ekler ön ekli fiilin anlamına uyumludur. Son ekler fiil türetme esnasında çekimi ve görünüşü değiştirmektedir (1. Çekim → 3. Çekim / *пребия* → *пребивам*, 2. Çekim → 3. Çekim / *пристроя* → *пристроявам*, *пристройвам*). Türetme işleminde üçüncü çekim sabittir (*бягам* → *пробягам* → *пробягвам* / 3. Çekim).

Bulgarcada ön ekler çifti olmayan fiilin tabanındaki çekimi korur, görünüşü değiştirir. Çifti olan fiilden bir çift daha oluştururken, çekimi ve görünüşü korumaktadır. Çifti olmayan fiil tabanının ön ek olarak görünüşünün değişmesiyle, zamana göre kullanım çeşitliliği ortaya çıkar. (bitmiş görünümlü fiillerin gelecek zamanda ve bitmiş geçmiş zamanda, bitmemiş görünümlü fiillerin ise şimdiki zamanda / konuşma anında ve bitmemiş geçmiş zamanda kullanılması). Bu biçimsel değişimin yanında, görünüşün değişmesiyle fiil tabanındaki potansiyel anlam, ön ek taşıdığı anlam doğrultusunda açığa çıkar ve değişen anlam görünüş değerini de beraberinde getirmektedir (sınırlandırma, sonuç, yinelemeli, girişmeli). Görünüş değeri dışında, ön ek türetilmiş fiilin oluş ve kılınış eğilimleri doğrultusunda süreç tarzını da sunmaktadır. Sonuç olarak, ön ekli fiildeki biçimsel ve anlamsal oluşum art alanda görünüş transferine dayanmaktadır.

Biçimsel ve anlamsal oluşum üzerinde ön ek etkili olmasına rağmen, her biçim değişimi anlam üzerinde etkili olmaz. Son ekler, çekimi (3. Çekimde çekim değişmez) ve görünüşü değiştirmesine (Bitmiş → Bitmemiş) rağmen, anlamı değiştirmez. Son ekler, ön ekle oluşan anlama uyumludur.

Fiil konusu öğrenilirken, çifti olan / olmayan fiilin türetilmesinde, fiil tabanı ve parçaları (ön ek ve son ek) ayrılmalıdır. Türetme esnasında çekimin, zaman (merkezdeki şimdiki zamana göre şekillenme) ve görünüşle (genellikle, 3. Çekimdeki fiilin bitmemiş görünüşte olması) bağlantısı, görünüşün zaman ve çekimle bağlantısı, türetme sonrası anlam değişiminde ön eklerin rolü, son eklerin çekim (3. Çekime dönüşme) ve görünüşle

bağlantısı tanımlanmalıdır. Bilmemiz gerekir ki, Bulgarcada çekim ve görünüş kategorileri fiil morfolojisinin temelini oluşturmaktadır.

Kaynakça

Kitaplar ve Makaleler

- Bekir, H. (2017). Za Nyakoi Osobenosti Na Sintaktičnoto Svarzване v Turskiya Ezik. *V Sbornik Īntuitsiya i Kompetentnost v Ezika, Literaturata i Obrazovanieto*, 106-122.
- Boyaciev, T., Kutsarov, Ī. ve Pençev, Y. (1999). *Sivremenen Bulgarski Ezik*. Sofya: Īzdatelska Kışta 'Petır Beron'.
- Cömertel, S. (2017). Bulgarcada Fiilin Görünüşü. *Turkolojiçni Īzsledvaniya / Türkoloji Araştırmaları* (s. 64 - 78). Şumnu: Episkop Konstantin Preslavski Üniversitesi Yayınları.
- Cömertel, S. (2018). *Bulgarca Fiillerin Çekim Sistemi*. Edirne: Ceren Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2014). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi* (4. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mlynczyk, A. K. (2004). *Aspectual Pairing in Polish* (Doctoral dissertation, Utrecht University). <https://dspace.library.uu.nl/handle/1874/633>
- Paşov, P. (1999). *Bulgarska Gramatika*. Plovdiv: Īzdatelska Kışta 'Hermes'.
- Stoyanov, S. (1977). *Gramatika na Bulgarskiya Knijoven Ezik - Fonetika i Morfoloziya* (2. Baskı). Sofya: Īzdatelstvo Nauka i Īzkustvo.

Sözlükler

- Akademiçen Tursko Bulgarski Reçnik / Akademik Türkçe Bulgarca Sözlük. (2009). Sofya: Īzdatelstvo Riva.
- Bulgarsko Turski Reçnik / Bulgarca Türkçe Sözlük. (1961). Sofya: Bulgaristan Bilimler Akademisi Yayınevi.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınlar.

RUS EDEBÎ ESERLERİNDEKİ KİŞİ ADLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Şekip AKTAY**

ÖZ: Kişi adları yüzyıllardır süregelen kültürel zenginliği muhafaza eder. Bunlar bir dilin söz dağarcığında önemli yere sahip olduğundan, kişiadbilim disiplini ile edebiyat alanı birçok açıdan etkileşim içerisindedir. Bir edebî eserdeki kahramanın adı, kurgusal karakterin oluşum aşamasında ön koşul sayıldığından, kişi adları, oluşturulacak tipe giriş niteliğinde olup yazarın kahramanına karşı olan tutumunu belirlemekte ve okuru eserin tarzına hazırlamaktadır. Edebî kişiliklere ait adların anlam yükü taşıma, milli, yerel ve geleneksel özellikler barındırma ve tarihsel dönemi yansıtmaya gibi özellikleri vardır. Bu çalışmada Rus edebiyatının öne çıkan eserlerinde geçen kahramanların adları etimolojik, semantik ve morfolojik açıdan incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Rus Edebiyatı, Kişiadbilim, Rus Edebî Antroponimleri.

A STUDY ON ANTHROPONYMS IN RUSSIAN LITERARY WORKS

ABSTRACT: Personal names preserve the cultural wealth lasting for centuries. As they have an important place in vocabulary, anthroponymy and literature disciplines are in interaction with each other in many aspects. As the protagonist's name in a literary work is regarded as a precondition in the creation of a fictional character, personal names, having introduction value for the character to be created, determine the author's attitude to his/her protagonist and make the reader ready to the style of the literary work. Names belonging to literary personalities have a number of features like carrying a meaning, containing national, local and traditional characteristics and reflecting historical periods. In this paper protagonist names in outstanding works of Russian literature will be studied etymologically, semantically and morphologically.

Keywords: Russian Literature, Anthroponymy, Russian Literary Anthroponyms.

XX. yüzyılda kişi adlarını bilimsel açıdan ele alan, çözümleyen, araştıran bir bilim dalı olarak ortaya çıkan kişiadbilim, dilbilim başta olmak

---

* Bu çalışma Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında tamamlanmış "Rus Antroponimisi: Kuramlar ve Uygulamalar" başlıklı doktora tezi çerçevesinde üretilmiştir.

** Dr., Giresun Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun, ORCID: 0000-0001-8663-9080, sekip.aktay@gmail.com

üzere tarih, sosyoloji, edebiyat gibi birçok disiplinin inceleme alanına girmiştir. Kişi adları yer adları gibi bir milletin geçmişini, kültür düzeyini, dini inancını ve dünya görüşünü araştırmak açısından önemlidir.

Adların taşıdığı özellikler filolog, kültür bilimci, edebiyat bilimci, tarihçi, dilbilimci ve çevirmen gibi araştırmacıların her zaman ilgisini çekmiştir. Nitekim kişiyi işaret eden adın sürekliliği bazı durumlarda kişinin ölümüyle bile ortadan kalkmaz (Shakespeare, Cervantes, Proust gibi). Bu adlar insanların belleğinde yaşamaya devam eder, kendilerine has doğaları fiziksel varlıklarının ötesinde baki kalır (Tesone, 2013).

Kişi adları sadece günlük hayatta veya resmî belgelerde değil edebî eserlerde de karşımıza çıkmaktadır. Edebî eserin dilinde çeşitli anlamların açığa çıkarılmasına yardım eden dilbilimsel araçlardan biri de onomastik birimlerdir. Adbilimsel incelemeler özel adları göstermekle birlikte, yazarın edebî amaçlarını vurgulamak için de hizmet eder. Bu adbilimsel birimlerin sadece belli bir kısmı edebî estetik işlev taşır. Bu bağlamda, eserdeki karakterleri niteleyen kişi adları göze çarpar, zira yazarın, eserinde geçen her ada anlam yüklemek zorunluluğu yoktur (Andaniyazova, 2015: 15). Edebî kişiliklere ait adların anlam yükü taşıma, milli, yerel ve geleneksel özellikler barındırma ve tarihsel dönemi yansıtmaya gibi özellikleri vardır. Bir edebî eserdeki kahramanın adı, kurgusal karakterin oluşum aşamasında ön koşul sayıldığından, kişi adları, oluşturulacak tipe giriş niteliğinde olup yazarın kahramanına karşı olan tutumunu belirler ve okuru eserin tarzına hazırlar.

Yazar, edebî bir metne, doğru yorumlama biçimiyle kahramanın imgesine gizlenmiş bütün sırları ortaya çıkaracak bazı anlamlar yükleyebilir ve kahramanın imgesi taşıdığı isimle ilişkilidir. Okuyucunun bilincinde edebî şahsiyetin birtakım karakteristik özelliklerle kuşatılmış tipi canlanır. Eserin gidişatında yeni isimlerin ortaya çıkışı dikkatleri üzerine çekerek okuru etkisi altına alır ve onda belli başlı çağrışımlarla birlikte duygu atmosferi oluşmasını sağlar. Dolayısıyla kahraman adları, eserde verilmek istenen düşüncüyü ve zengin içerikli bilgiyi ihtiva ederek, gerekli tüm imgesel anlamları bünyesinde toplar ve olayların anlaşılması noktasında yazarın bakış açısını işaret eder. Ayrıca eserde geçen olayların gizli anlamını okuyucuya aktarır.

M. V. Lomonosov, kahraman isimlerinin metin içinde imge oluşturucu yönüne dikkat çekerek karakterlerin doğru biçimde yorumlanabilmesi için sık sık ad sözlüklerine başvurmuş ve bu konuda “*Adları, eserin edebîliğinden veya dilinden bağımsız tutmak veya ayrı bir araştırma konusu şeklinde ele almak*

yerine, onları karakterleri niteleyerek esere kimlik kazandıran öğeler olarak kabul etmek gerekir” demiştir (Fomin, 2004: 111). Benzer biçimde V. G. Belinski, edebiyat eleştirisi çalışmalarında kişi adlarının edebî eserin imgeselliğini gerçekleştiren unsurlar olduklarını belirterek; *“Adın kendisinde, yani gerçek şairin kahramanına verdiği adda belki kendisinin bile görmediği makul bir zorunluluk payı vardır”* şeklinde görüş bildirmiştir (Kovalev, 2016: 22).

Kişi adları yazarın imge ve tipleme sisteminde, genelleyici özellik taşıyarak anlatılmak istenen ifadeyi zenginleştirir. Adlar birer imgedir, çünkü sayısız konuşma kontekstinde yazarın ürettiği kişi adları metnin gidişatına yön verirler. Temel seviyede kişiadbilim bilgisine sahip olmadan, eserde yer alan unsurların birbirleriyle olan bağlantılarını tam olarak kavramak mümkün değildir (Borisovna, 2002: 31). Ad, bir bakıma oluşturulan tipi anlamaya yönelik bir anahtar gibidir. Her yazarın kurguladığı tipleri tarih ve edebiyat geleneklerine, sanatsal yöntemlere ve eserin türüne göre adlandırma yöntemi vardır. Hatta bazı kahraman adları gizli anlamlar taşır. Bunların çözüme kavuşması okurun entelektüel seviyesine, kültürüne ve dile hâkim olma düzeyine göre değişir. Yazar, eserinde gerçek tarihî şahsiyetlerin yanı sıra sanatsal boşluğu dolduracak uydurma isimler de kullanabilir. Kişiyi adlandırmak etraflıca düşündükten sonra karar verilen ciddi bir iştir. Bu nedenle söz ustaları kahramanlarına verecekleri isimleri özenle seçerler. Bu husus, yazar için o kadar değerlidir ki, isimlerin az oluşu bile bazen edebî eserde boşluk olduğu hissiyatı oluşturabilir.

Edebî eserlerde kişiadbilimsel söz varlığı yazarın sanatsal düşüncesinde ve eserin ana konusunda oldukça etkilidir. Bu söz varlığı yazarın üslubunun belirlenmesine yönelik çalışmalarda mühim rol üstlenir. Edebî yapıtlarda yazara ait kahraman adlarının yanı sıra gerçek hayattan birçok şair, yazar, tarihî şahsiyet, ressam, besteci, aktör veya bilim adamının adıyla karşılaşabiliriz. Kişi adları tek kelimelik (ad, soyad, patronim¹ veya lakap) olabildiği gibi iki kelimedenden (ad + soyad, ad + patronim) de oluşabilir (Pavlova, 2013: 219). Ad seçimi aşamasında her yazar, ifade gücüne dayalı nüansların aktarımına yardımcı olacak kişi adlarının fonem ve morfemlerine dikkat eder. Adlandırılacak kişinin yaşı, milliyeti ve sosyal durumu gibi verilerin aktarımında yardımcı olacak formül arayışına girer (Ahmetyazova, 2009: 7). Kişi adlarındaki semantik uyum, yazarın sosyal ve estetik durumunun yanı sıra kahramanın yaşadığı kültür potasına da bağlıdır.

---

¹ Baba adı.

Adbilim araştırmacısı İbrahim Şahin, edebî eserlerde geçen kişi adlarını inceleyen disiplin için ‘yazınkişiadibilim’² terimini uygun görmüştür. Bu alan adbilimin alt kollarından biri olup şiirsel, edebî antroponimleri (kişi adı) araştıran, bu çerçeve de onların sanatsal kullanımını inceleyen antroponimi (kişiadibilim) alanıdır. Bu adlandırmalar çoğunlukla hayali olup edebî eserlerde sanatçının vermek istediği bazı mesajlar üstlenir. Şair veya yazarlar yazmış oldukları eserlerde kişi adlarını bazı özel mesajlar içerecek şekilde kullanabilmektedir. Yalın anlamları haricinde üsluplaştırılmış, sosyal, fikrî anlamlar yüklenmiş bu tarz isimler, genellikle edebî eserlerde geçen kahramanların kişilik özelliklerini yansıtan adlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2015: 33).

Rus edebiyatında adbilim çalışmaları bir disiplin olarak XX. yüzyılın ortalarında ayrı bir akım haline gelmiştir. Edebî eserlerdeki antroponim sisteminin imgelerle olan ilişkisi S. A. Koporskiy, P. Ya. Çyornıy, S. İ. Zinin’in; edebî antroponimlerin işlevleri ve özellikleri V. A. Nikonov, V. M. Karpenko, M. İ. Çeremisina, L. İ. Andreyeva, G. A. Silayeva’nın ve bunların oluşturulmasındaki yöntem ve teknikler M. S. Altman, A. L. Bem, P. M. Bitsilli, L. P. Vaganova, İ. B. Voronova, S. İ. Kotkov, G. F. Kovalyov, E. B. Magazanik’in çalışmalarında ele alınmıştır. Edebî eserlerdeki kişi adları diğer adbilimsel birimlere nispeten, kullanım sıklıklarıyla farklılık gösterir ve eserin imgesellik özelliğini güçlendirerek tarihsel renkliliğin aktarımında rol alır (Maslova, 2011: 96).

Edebî eserlerde görölen insanmerkezci yaklaşım kapsamında, eserdeki isimlerde beliren yazarın dil dünya görüşünü incelemek önem arz etmektedir. Çünkü kişi adları yazarın karşısına, sanatsal yaratıcılık meselelerinin çözümünde imgesel bir birim olarak çıkmaktadır. Bunlar, yazarın bilgisinin ve dünya hakkındaki düşüncelerinin göstergesi gibidir ve metin içerisinde anahtar sözcük görevi görürler. Bu bakımdan antroponimler, dönemin kültürel ve tarihî bağlamıyla sanatçı arasındaki ilişkiyi gösteren veya yazarın bireysel dünya görüşünü yansıtan unsurlardır (Ahmetyazova, 2009: 7). Örneğin; XVIII. yüzyıl Rus edebiyatında kahramanların ad ve soyadından hareket ederek onların olumlu veya olumsuz karakter taşıyıp taşımadıklarını tespit edebilir, öne çıkan karakteristik özelliklerini kestirebiliriz. XIX. yüzyılda kahraman adları karmaşıklaşmaya, anlamsal değer kazanmaya ve okuru birtakım

---

² Rusçası: Literaturnaya antroponimika, antroponimika poetičeskaya, stilistieskaya antroponimika.

çağrışımlara sevk ederek metaforik boyutta güçlenmeye başlar. XX. yüzyıla gelindiğinde ise edebî eserlerdeki adların çağrıştırdığı imgeler daha da zorlaşarak verilmek istenen düşüncenin çözüme kavuşması derin bir tarih ve edebiyat tarihi bilgisi gerektirir.

Bu bağlamda XVIII. yüzyıl Rus edebiyatından bir örnek verecek olursak, D. İ. Fonvizin'in "Anasının Kuzusu" (*Недоросль*) adlı komedisinde, soyadlarına bakarak kahramanların karakter özelliklerini ve meslekî uğraşlarını belirlemek oldukça kolaydır. Kahramanların adları karakterlerini ve doğalarını yansıtmaktadır. Örneğin; eserdeki delikanlı Mitrofan'ın adı Yunan kökenlidir, Türkçeye 'Anadan olma' olarak çevrilebilir. Yani, annesini babasından daha çok seven ve saygı duyan, sürekli annesinin gözetiminde olan 'Anasının oğlu, kuzusu' şeklinde yorumlayabiliriz. Bu ad, onun eserdeki rolünü ve yerini en iyi şekilde temsil etmektedir. Mitrofan'ın ebeveynleri Prostakova Hanım'a ve Prostokov Bey'e (Prostota, Rusçada sadelik demektir) bakıldığında, ailenin soyadından da anlaşılacağı üzere sade ve samimi bir yaşantıya sahip, sıradan insanlar olarak betimlenmiş ve okuyucunun bu surette anlaması ön görülmüştür (Balabanoviç, 2014: 69).

Rus Biçimcilik Okulu'nun temsilcilerinin edebiyat alanındaki ad çalışmalarının gelişmesine katkıları azımsanmayacak ölçüdedir. Onlar için edebiyat her ne kadar öncelikli mesele olmasa da incelemelerinde kişi adlarının analizlerine yer verilmiştir. Yu. Tınyanov, B. Eyhenbaum ve V. Vinogradov; Puşkin, Gogol, Dostoyevski gibi Rus yazarların eserlerini inceleyerek bu disiplinin gelişimine etki eden faktörleri somut materyaller zemininde formüleştirmiştir (Fomin, 2004: 112). Edebiyat alanında yaptığı edebiyat çalışmalarıyla bilinen A. L. Bem, F. M. Dostoyevski'deki kişi adları sistemine dair şöyle demiştir: "Ad seçiminin ilk bakışta rastgele oluşturulduğu düşünülen kısımlara yakından bakılınca yazarın tamamen bilinçli bir şekilde yaklaştığı göze çarpmaktadır. Romandaki kişi adları, tek sefer kullanılmış olsalar dahi önemlidir" (Venyin, 2015: 11).

Dostoyevski'nin eserlerindeki kişi adları tarih, toplum ve din eksenli anlamları harmanlayan birtakım özgün özelliklere sahiptir. Adın veya soyadın türetildiği köken, genellikle kahramanın karakter özelliğiyle, kaderiyle veya yetisiyle ilişki içerisindedir. Onun romanlarında, alt metnine derin anlamlar yüklenmiş, genellikle kendine özgü bir dizi kahraman adıyla karşılaşırız. Edebiyat eserlerine estetik ve derinlik katan bu özellik kendini 'Suç ve Ceza' romanında geniş ölçüde hissettirmektedir. Dostoyevski'nin

tasarladığı kahraman isimleri, romanlarının mitolojik yapısını sembolik düzlemde yansıtarak kişilerin karakterini, sujedeki işlevini, yazarın kahramanlara ve dile getirdikleri düşüncelere karşı tutumunu, son olarak da ait oldukları tabakayı belirtir. Nitekim tüm eserin konusunu adbilim çerçevesinde ele almış olur. Eserin başkahramanının adına göz atacak olursak; *Rodion Romanoviç Raskolnikov* adında fonetik ve estetik açıdan bir uyum söz konusudur. *Raskolnikov* soyadı okura semantik olarak göz kırpmaktadır, yani sembolik ve metaforik açıdan bakıldığında *Raskolnikov* sözcüğü 'raskalivat' (bölmek, parçalamak), 'raskol' (bölünme, parçalanma) kökünden ileri gelir. Bu sözle bütünlük içinde olmayan manevi kişiliğindeki 'ikilik' gösterilmek istenmiştir. Yani karakterin ruhsal dünyasında çatışmalar olduğu anlamına gelmektedir (Venyin, 2015: 9).

'Rodion' Antik Yunanca 'Pembe gül veya Rodos adası sakini' demektir. İki cinayet işlemiş bir katili 'pembe gül' metaforuyla nitelemek biraz tuhaf görünebilir, ancak psikolojide pembe gülün 'şefkat' manası vardır. Buradan hareketle her şeye rağmen kahramanın ruhunun ince olduğu fikri ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan Rodos adası, keşişlerin uzun yıllar tek başlarına yaşayarak günahkâr insanların kefaretlerini ödediklerini düşündükleri bir yerdir. Yazar, bu açıdan bakıldığında *Raskolnikov*'un sadece Hristiyanlara değil, Ortodoksluğa da bağlı olduğunu belirtmek istemiş olabilir. Ayrıca romanda kahramana annesi ve kız kardeşi *Rodey*, arkadaşı *Razumihin* ise *Rodka* diye seslenmektedir. Bu isimler 'Rod (soy), rodnoy (öz, yakın), rodina (vatan, memleket)' gibi Rusça kelimelerle fonetik açıdan uyumludur. Böylece okurda kahramanın tanrıya inanan, dolayısıyla yüksek ahlâk sahibi, insanlara karşı açık yürekli ve onları gerçekten sevebilecek kapasitede olduğu izlenimi uyanır.

Öte yandan, *Raskolnikov*'un patronimi (baba adı) olan *Romanoviç*, 'Romalı' anlamına gelen *Roman* adından türemiştir. *Roman* adı, August veya Neron gibi benliklerini 'tanrısal' boyutta değerlendiren, sonra da Roma Katolik Kilisesi'nin liderleri konumuna geçerek, kendilerini İsa peygamberin yerine geçebilecek düzeyde ve Tanrı gibi yanılmaz olarak gören, kibirli antik Roma imparatorlarını çağrıştırmaktadır. Kibir, kendini insanlardan soyutlama hali ve öfke, kahramanı artık bir Hristiyan değil, İsa karşıtı ve toplumun karşı çıktığı ahlâk dışı eylemlerde bulunan birisi yapar (Venyin, 2015: 10). Bir diğer örnek olarak, kahramanın arkadaşı olan *Razumihin* adının kökünde 'razum' (akıl) sözcüğü vardır. Karakter de adına uygun bir şekilde akli başında, mantıklı bir şekilde düşünen kişi izlenimi vermektedir ya da

Zametov karakteri, 'zametit' (fark etmek, farkına varmak) fiilinden üretilerek farkındalık sahibi bir karakter imajı çizilmek istenmiştir (Venyin, 2015: 8).

Rus edebiyatının bir diğer büyük ustası Tolstoy'un yaratıcılığındaki kişi adlarının analizi için öncelikle romanlarına başvurmak gerektiği düşünülür. Biçimcilik akımı temsilcilerinden B. Eyhenbaum "Savaş ve Barış" adlı eserdeki kahramanların soyadlarının sembolleştirme ve genelleştirme gibi işlevlerden yoksun olduklarını düşündüğü için adlandırma işleminin önemsiz ve başarısız olduğunu ileri sürer (Masolova, 2018, 160). Ancak edebî kahramanların adlarının rastgele alınmadığını unutmamak gerekir. Anlamları, biçimleri ve kullanım durumları, yazarın fikrini ifade eden sanatsal ve görsel araçlarla doğrudan ilişkilidir. Örneğin; adı geçen eserin son kısmında ideal bir anne olarak gösterilen *Nataşa Rostova'nın*, ismini Latince *Natalis'*den (doğuran, öz) aldığı konusunda savlar mevcuttur. *Nikolay Rostov'un* adı konusunda da Nikolay Ugodnik'e³ gönderme yapıldığı üzerine yoğunlaşmıştır. *Andrey Balkonski'nin* adının ise Knez Andrey'in yiğitliklerine istinaden verildiği düşünülür (Rostova, 2012: 82).

"Anna Karenina" romanında Tolstoy kahramanları için isim seçimini birtakım ölçütler esasında yapmıştır. L. N. Tolstoy'un oğlu S. L. Tolstoy babasından *Karenin* adının Antik Yunanca 'baş, kafa' anlamına gelen 'káρηvov' sözünden ileri geldiğini duyduğunu belirtmiştir. Duyguları yerine akli ve sağduyusuyla hareket eden *Anna'nın* kocasını 'ussal, rasyonel insan'⁴ olarak nitelendirmiş ve ona *Karenin* adını vermeyi uygun görmüştür. B. Eyhenbaum *Vronski* soyadının yazarın üsluplaştırma tekniğine göre üretildiğini belirterek yazarın kahramanını, 1830'lu yıllardaki edebî kişiliklerle ilişkilendirdiğinin altını çizer.

Edebiyat bilimci M. S. Altman'a göre ise Tolstoy "Anna Karenina" romanında kişilerin protipleri üzerinde harflerin yerini değiştirme suretiyle ürettiği kendine özgü bir adlandırma yöntemi kullanır (Rostova, 2012: 81). Özer (2018), *Anna* isminin 'merhametli, hayırlı' anlamına geldiğini, yani ismin kimsenin doğuştan günahkar olmadığına işaret ettiğini belirtir. Ona göre, yazar bununla, ahlakî düşüş sürecini anlatmaya çalışır (Özer, 2018: 40). Eserde yazarın gizli mesaj yüklediği antroponimlerden bir diğeri *Vronski'nin*

³ **Nikolaos:** Yunan Hristiyan aziz ve piskopos, kendisine atfedilen mucizeler sebebiyle 'mucize yaratan' lakabıyla bilinir.

⁴ Rusçası: Golovnoy çelovek. 'Golova' Rusçada 'baş, kafa' anlamına gelir.

satın aldığı atın adı olan *Fru-Fru*'dur. *Fru-Fru* aslında bir edebî kahramanın adı olup *Jilbert* adlı hafifmeşrep bir kızın ev ortamında kullandığı bir lakaptır. *Fru-fru* evlenir, sonra kocasını ve oğlunu bırakarak sevgilisiyle kaçır. Düelloda kocası sevgilisini öldürür, Fru-Fru da çok zaman geçmeden evine döndükten sonra ölür. Dolayısıyla *Vronski*'nin atının adı *Anna Karenina*'nın kaderini simgeler. D. S. Merejkovski, "Anna Karenina" romanında *Fru-Fru* adlı at ve *Anna* arasında paralellikler olduğunu ifade eder. *Fru-Fru* kusursuz bir attır; *Anna* da dış görünüşüyle etrafını büyülemektedir. Bu paralellikler bir tesadüf değildir. *Fru-Fru*'nun bir at yarışı sırasında ölümü *Anna*'nın trajedisini sembolize etmektedir (Özer, 2018: 44).

Kahraman adının seçimi hususuna özen gösteren yazarlardan bir diğeri İ. A. Gonçarov'dur. Örneğin; Gonçarov'un "Oblomov" adlı romanının başkahramanı *Oblomov* adının köküne bakıldığında bu sözcük birkaç farklı şekilde yorumlanabilir. Öncelikle Rusçada 'oblom' sözcüğü 'ağır, hantal' demektir, 'oblomat: kırmak', 'oblomok' ise 'parça, kırıntı, enkaz' anlamlarına gelir. Bu da karakterin şahsiyet olarak henüz bir bütünlüğünün olmadığına işaret eden 'eksik, natamam' şeklinde yorumlanabilir. Bir diğere versiyon ise Rusça 'obly' (yuvarlak) sıfatından hareketle türetilen varsayımlardır. 'Yuvarlak, halka' ve 'kırmak' sözcüklerini bir araya getiren melez bir değerlendirme yapılabilir. Böylece bireyin içine kapalılığını, yaşamında herhangi bir ilerlemenin olmamasını ve statikliği simgeleyen halka, kırılmış, parçalanmış bir şekilde verilmek istenmiş olabilir (Tigren, 1990).

Bunların yanı sıra Rus edebiyatında Türk kökenli antroponimler de göze çarpmaktadır. Örneğin, N. G. Çernuşevski'nin "Ne yapmalı?" (*Что делать?*) adlı romanının ana karakterlerinden olan *Rahmetov* soyadı aslen Arapça olup Türkçe üzerinden Rusçaya geçmiştir. 'Merhamet eden, acıyan, koruyan kişi' anlamına gelen *Rahmetov* soyadı, kahramanın davranışlarının özünü yansıtmaktadır. *Rahmetov*'un devrime hazırlık aşamasında çıkar gözetmeden yaptığı hayır ve iyilikler bu doğrultuda karakterin kendisiyle özdeşleştirilebilir (Dobrozrakova, 2012: 42). Bir başka örnek olarak İ. Turgenyev'in kaleme aldığı "Babalar ve Oğullar" adlı romanın başkahramanı *Bazarov*'u verebiliriz. Kahramanın soyadı köken olarak Farsça olan ancak Türkçe üzerinden Rus diline geçen 'bazar' sözcüğünden türemiştir. Eski Türklerde pazar kurulan bayram günlerinde doğan çocuklara iyiliğin habercisi olarak *Bazar* adı verilmiştir. Ancak burada *Bazar*, 'pazar yeri, çarşı' anlamının dışında 'bağır, gürültü, patırtı, yaygara' anlamlarında kullanılmıştır. *Bazarov*, gürültü koparan ve yaygaracı bir insan

olarak nitelendirilip Turgenyev tarafından bu doğrultuda adlandırılmıştır. Romanın bazı kısımlarında 'diyalog' yerine 'tartışma' sözcüğünün kullanılması da buna bir işarettir (Gorbanevski, 1984: 46).

Rus edebî eserlerindeki kurgusal karakterlerden zamanla **Oblomovluk** (*Обломовщина*), **Hlestakovluk** (*Хлестаковщина*), **Plyuşkinlik** (*Плюшкинизм*), **Belikovluk** (*Беликовщина*), **Bazarovluk** (*Базаровщина*), **Manilovluk** (*Маниловщина*) gibi kavramlar türetme geleneği oluşmuştur. Bu terimler aktif bir kullanıma sahip olup sözlüklerde yerini almıştır. Bilindiği üzere antroponimler simgeleştirme işlevine sahiptir. Örneğin; *Oblomov* adından tembelliğin ve duyumsamazlığın sembolü olarak nitelendirilen *Oblomovluk* kavramı türemiştir. Oblomovluk, literatüre bir varoluş trajedisi, bilinçli bir tembellik, atalet hali olarak geçmiştir. Bu terim için kusursuz dinginliğin ütopyik sembolü tanımı yapılmıştır. Yaşama karşı bir farkındalık boyutu oluşsa da sonu bilinen yolda ilerlemek istememenin getirdiği bir tükenmişlik vardır. Toplumsal hayattan bir kopuş, çevreye uyum sağlayamama söz konusudur. Oblomovluğun bir hastalık mı yoksa bir tercih mi olduğu tartışma konusudur.

N. V. Gogol'ün "Ölü Canlar" eserinde yarattığı kurgusal karakter *Plyuşkin* cimriliğin ve pintiliğin sembolüdür. Rus dilinde *Plyuşkin sendromu* veya *Plyuşkinizm* şeklinde karşımıza çıkar. Gogol'ün yine aynı eserinde yer verdiği bir diğer kahraman *Manilov* hayalperest bir kişiliğe sahiptir. Bu noktada akıllara Gogol'ün bu adı Rusça 'manit' (kendine çekmek, kandırmak) fiilinden türetmiş olabileceği gelmektedir. Keza *Manilov* eserde *Çiçikov*'un karşılaştığı ilk 'ölü can' satıcısıdır. *Manilovluk* ise gerçek hayattan tümüyle kopmuş vaziyette boş bir hayalcilik durumudur. Asla gerçekleşmeyecek plan ve projeler söz konusu olduğunda bu ifade kullanılır. *Manilovluk*, insanın çevresine karşı herhangi bir eyleme geçmeden ve hayalci bir yaklaşım sergilemesidir, faydasız söylemlerle ve boş sohbetle eş anlamlı konuma gelmiştir. Gogol'ün "Müfettiş" adlı oyunundaki kurgusal karakter *Hlestakov*, kendini müfettiş olarak tanıtan dizginlenemeyen palavracı, aşırı övünge, yüksekte atan biridir. *Hlestakovluk* teriminden 'utanmadan, sıkılmadan, yüzüstüce övünme' anlamlarında istifade edilmektedir.

A. Çehov'un "Kabuğuna Sinmiş Adam" (*Человек в футляре*) adlı öyküsündeki *Belikov* karakteri de zamanla Rus günlük yaşantısına giren kavramlardan biridir. Yazarın kurguladığı *Belikov*, toplumsal kurallara sıkı sıkıya bağlı, çevresindekilerin her sözünü umursayan bir tiptedir. Bu

yüzden de canını acıtabilecek her şeye karşı önceden temkinlidir. Kafasının içinde başka bir dünya yaratır ve yalnız o dünyanın içinde kendini güvende hisseder. Hayatını dışarıya karşı ağlar örererek donattığı için kendisine 'örümcek' yakıştırması yapılır. Ayrıca sıcak havalarda bile çizmelerini ve paltosunu çıkarmayan, şemsiyesinden asla ayrılamayan, siyah gömlek giyen, gözlük takan, kulaklarını pamukla tıkayan, kısacası hayatın gerçeklerinden kaçarak yaşamaya çalışan bir tiptir (Uğurlutan, 2009: 90). Bu türden insanlarla gerçek hayatta da çok sık karşılaşırız. Rusçada bu kimseleri tanımlamak için *Belikov*, bu olguyu ifade etmek için de *Belikovluk* kavramı kullanılır. Öte yandan Çehov'un karakterini kurgulama aşamasında, onun adına birtakım gizli anlamlar yüklediğini görüyoruz. Örneğin; *Belikov*'un ismindeki tını 'beliy' (beyaz) kelimesini çağrıştırır. Solukluk ve siliklik hissi uyandıran beyaz renk, kahramanın öyküdeki yaşantısı açısından özdeştir diyebiliriz.

Bazarov 1860'lı yıllarda Batı Avrupa'nın materyalist felsefesiyle ilgilenen farklı kesimlerden öğrenci sınıflarını temsil eder. *Bazarovluk* ise nihilizmi benimsemiş, doğa bilimleriyle meşgul olan, geleneksel sanatı, alışlagelmiş davranış kurallarını ve estetik değerleri reddeden zihniyeti betimlemek için kullanılır. *Bazarovluk* milli kültürel değerlere, geleneklere, örf ve adetlere karşı duruş sergilemektir.

Batı edebiyatından bir örnek olarak ise, Viktor Hugo'nun "Notre Dame'ın Kamburu" adlı eserindeki çirkin, kambur, aksak ve sağır olan *Quasimodo* tiplemesi çirkinliğin ve gudubetliğin sembolü haline gelmiş, Fransız kültüründe sıkça kullanılan bir hitap biçimine bürünmüştür.

Sonuç olarak kişi adları, edebî eserde anlatılmak istenen düşüncenin veya alt metnin oluşturulmasında aktif bir rol aldıkları için edebiyat biliminin kişiadbilim alanı ile sıkı bir dilsel bildirişim içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Edebî kişi adları, bir eserdeki fikir içeriği ve sanatsal imgelerle bütünleşmiştir. Bunlar, kahramanları tanıtmalarının yanı sıra, eserin konusuyla, türüyle, genel kompozisyonla ve biçim özellikleriyle doğrudan ilişkili olup esere üslup açısından renklilik katarlar. Dolayısıyla kişi adlarına yönelik bir analiz yapılmadan edebî bir eserin anlamının tam olarak kavranamayacağı sonucuna ulaşılabilir.

Kaynakça

- Andaniyazova, D. (2015). Edebî Metinde Onomastik Birimlerin Kullanım Özellikleri, *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı, 54, Haziran, 15-22.
- Balabanoviç, İ. S. (2014). Antroponimi v Poezii A. S. Kuşnera (Na materyale sbornika 'Kanva') *Karpovskiyeye nauçniye çteniya*, sb. nauç. st. 61-64. Minsk: Belorusskiy Dom Peçati.
- Borisovna, Yu. M. (2002). *Antroponimi v poezii V. Hlebnikova i O. Mandelştama*. Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologičeskoy nauk. Rossiyskaya Akademiya Nauk, İstitut Russkogo Yazıka im. V. V. Vinogradova, Moskva.
- Dobrozrakova, G. A. (2012). 'Govoryaşçiye' familii personajey Sergeya Dovlatova. *Russkaya Reç*, No: 3. Samara.
- Fomin, A. A. (2004). Literaturnaya onomastika v Rossii: İtogi i Perspektivi, *Voprosi Onomastiki*, No:1.
- Gorbanevski, M. (1984). *İvan Da Marya. Rasskazı ob istorii russkih imen, otçestvo i familii*. Moskva: Russkiy yazık.
- Kovalev, G. F. (2016). Aspekti izuçeniya imen sobstvennih v hudojestvennih proizvedeniyah, *Regionalnaya onomastika: Problemi i perspektivi issledovaniya*: sb. nauç. statey: Vitebsk. 19-23.
- Maslova, E. F. (2011). Strukturniye osobennosti antroponimov v romanah Lyudmili Ulitskoy 'Daniel Ştayn, Perevodçik' i 'İskrenne Vaş Şurik', *Vestnik Çelyabinskogo Gosudarstvennogo Universiteta*. No: 25. 95-99.
- Masolova, Ye. A. (2018). Antroponimi v povesti L. N. Tolstogo 'Hadji-Murat'. *Problemi istoričeskoy poetiki*, Tom 16, No: 2, *Novosibirskiy Gosudarstvenniy Tehniçeskiy Universitet*, 158-173. Novosibirsk.
- Özer, Z. B. (2018). Anna Karenina'yı Yeniden Okumak, *Roman Kahramanları*. Sayı 35, s. 36-47. İstanbul: Heyamola Yayınları.
- Pavlova V. G. (2013). Antroponimi v tekstovom prostranstve poezii Nikolaya Aleşkova (Na primere sbornika 'Sın Petra i Marişi'). *Molodoy Uçyoniy*. No:2, 217-220.
- Rostova Ye. G. (2012), Simvolika imen sobstvennih v romane L. N. Tolstogo 'Voyna i Mir', *Russkiy yazık za rubejom*. No:5, 79-83.
- Şahin, İ. (2015). *Adbilim (Çerçeve, Terim, Yöntem ve Sınıflandırmalarıyla)*. Ankara: Pegem Akademi.

- Tesone J. E. (2013). *Adların İzinde, Ötekilerin Bizde Yazdıkları*. Çeviren: Barış Şannan, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tigren, P. (1990). Oblomov kak çelovek-oblomok. *Russkaya Literatura*. No.3.
- Uğurlutan, E. (2009). *Anton Pavloviç Çehov'un Uzun Öyküleri*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Ankara.
- Venyin, M. (2015). *Antroponimika romana F.M. Dostoyevskogo 'Prestupleniye i Nakazaniye' kak hudojestvennaya sistema*. Dissertatsiya na soiskaniye uçenoy stepeni kandidata filologičeskoy nauk. Moskva: MGU.

BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT İLE DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ ROMANLARININ GENETİK VE TİPOLOJİK YÖNTEMLERLE İNCELENMESİ

Selva ÇELİK*

ÖZ: Karşılaştırmalı edebiyat, farklı edebiyat, kültür ve dillerin aralarındaki benzerlik ve farklılıkları nesnel bir şekilde değerlendiren bilim dalıdır. Bu değerlendirmeler ışığında amaç, farklı toplum ve ulusların birbirleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, birbirlerini tanımalarını ve anlamalarını, birbirlerine saygı ve hoşgörüyle yaklaşmalarını, köklü ilişkiler kurabilmelerini sağlamaktır. Karşılaştırmalı bilim incelemelerinde ise karşımıza, farklı kültür ve edebiyatların birbirine benzer toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullardan doğan tarihsel-tipolojik benzerlikleri ve etkilerden doğan tarihsel-genetik benzerlikleri adı altında iki karşılaştırma metodu ortaya çıkar. Tarihsel- tipolojik karşılaştırma iki edebiyat arasında belirlenen benzerliklerin sebebini benzer toplumsal ve siyasal koşullarla açıklarken, tarihsel-genetik karşılaştırma incelenen eserlerin oluşum sürecindeki benzerliklere değinir. Bu çalışmada, karşılaştırmalı edebiyat, karşılaştırmalı edebiyatın tarihi gelişi, temsilcileri, tarihsel-genetik ve tarihsel-tipolojik yöntemler üzerinde durulmuştur. Sırasıyla *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanın yazarı, distopya kavramı, romanın özeti ve yazıldığı dönemin toplumsal ve siyasal şartlarına değinildikten sonra roman incelenmiştir. Ardından *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı eserin yazarı Margaret Atwood'un hayatına değinilmiş romanın kısa bir özeti verildikten sonra roman incelenmiştir. En son olarak da baskıcı var olan düzenden kurtulup yaratılmak istenilen dünyaları konu alan George Orwell'in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ile Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı romanlar tipolojik ve genetik yöntemlerin harmanlanmasıyla karşılaştırılmıştır. İki roman kahramanının da bu uğurda verdikleri mücadeleler ve sonuçları ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, *Damızlık Kızın Öyküsü*, Genetik Yöntem, Tipolojik Yöntem, Karşılaştırmalı Edebiyat

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Programı, selvacelik72@hotmail.com ORCID: 0000-0001-7099-810X

**ANALYSIS OF THE NOVELS OF *NINETEEN EIGHTY-FOUR* AND
THE HANDMAID'S TALE BY USING GENETIC AND TYPOLOGICAL
METHODS**

ABSTRACT: Comparative literature is a branch of social studies that objectively evaluates the similarities and differences between different literatures, cultures and languages. In the light of this information, the aim is to ensure that different societies and nations know about and understand each other, approach each other with respect and tolerance, and establish deep-rooted relationships. In comparative literature, two methods of comparison arise under the name of historical-typological similarities of different cultures and literatures arising from similar social, political and economic conditions and historical-genetic similarities arising from influences. The historical-typological comparison explains the reason for the similarities between the two literatures with similar social and political conditions, while the historical-genetic comparison refers to the similarities in the process of the formation of the studied works. In this study, comparative literature, historical arrival of comparative literature, representatives, historical-genetic and historical-typological methods were studied. The novel *Nineteen Eighty-Four* is analysed after the term dystopia, the writer of the novel, and the social and political climate the novel was written in are discussed in order. Then the novel about the writer of *The Handmaid's Tale*, Margaret Atwood's life was analysed after a brief summary and background information is presented. Most recently, the novels *Nineteen Eighty-Four* by George Orwell and *The Handmaid's Tale* by Margaret Atwood's have been compared with the blending of typological and genetic methods. The struggles and consequences of the two novel heroes are discussed.

Key words: *Nineteen Eighty-four*, *The Handmaid's Tale*, Genetic Method, Typological Method, Comparative Literature

GİRİŞ

Karşılaştırmalı edebiyat farklı dil, kültür ve edebiyatların aralarındaki benzerlik ve farklılıkları nesnel bir şekilde inceleyen, birbirleri hakkında bilgi sahibi olmalarını, birbirlerine saygı ve hoşgörüyü yaklaşımlarını sağlayan bir bilim dalıdır. Gürsel Aytaç'a göre karşılaştırmalı edebiyatın amacı, iki veya daha fazla eseri konu motif, biçim, üslup, dil ve düşünce bakımından karşılaştırarak benzer ya da farklı unsurları öne çıkarmaktır (1997, s. 7).

Karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde farklı bilimsel yöntemlerden faydalanılır. Bunlar; incelenecek eserlerin öz ve biçim yönünden değerlendirildiği yapısalcı çözüm türü olan metin incelemeleri, düşünsel boyutu öne çıkaran felsefi incelemeler, dil sistemiyle ilişkili dilbilimsel çalışmalar, okurun algısıyla bağlantılı olan alımlama estetiği, psikanalitik

çalışmalar, feminist incelemeler, sınıf yapısı göz önüne alınarak yapılan Marksist çözümlenmelerdir (Pageaux, aktaran Atalay, 2019, s. 50-51).

Sosyalist ülkelerde yapılan karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde Sovyet edebiyat teorisyeni Aleksander N. Veselovski'nin (1838-1906) insanlığın toplumsal gelişiminin bilinci çerçevesinde yaptığı, incelemeler örnek alınır (Göbenli, 2005, s. 86). Sovyet edebiyat tarihçisi ve dilbilimcisi Victor Zirmunskij de Veselovski'den yola çıkarak barbarlık döneminde ve feodalizmin ilk aşamasında ortaya çıkan kahramanlık destanlarını, Sırp ezgilerini, Rus efsanelerini, kahramanlık destanlarını, Türk ve Moğol destanları ile karşılaştırarak toplumsal benzerlikleri öne çıkarır (Krauss, 1987, s. 127, aktaran Göbenli, 2005, s.88). Marksist toplumsal gelişim yasasıyla benzerlikler taşıyan bu karşılaştırma aynı toplumsal ve ekonomik şartlara sahip toplumlarda iletişim olsun ya da olmasın benzer türlerin ve biçimlerin ortaya çıkacağını savunur.

Zirmunskij feodalizm dönemindeki edebiyatları inceleyerek Batı ve Doğu toplumlarının tarihsel- tipolojik benzerliklerini de ortaya çıkarmış olur:

“Kahramanın mucizevi şekilde dünyaya gelişi; onun (kahramanın) büyüğü yaranamazlığı; çocukluğunun erken döneminde yaptığı iyilikler; feodalade bir savaş atını ve doğüstü gücü olan bir kılıcı kazanması; kahramanın ve savaş arkadaşlarının sayısız düşmanla- ejderha ve başka yaratıklarla ya da korkunç çirkin ve inanılmaz güçte bir canavarla yaptıkları çatışmalarda-kanıtladıkları cesaretleri ve güçleriyle geleneksel biçimde idealize edilmeleri. Öteki benzerlikleri ise: İkili bir çatışmanın sonucunda aynı cesarete sahip iki kahraman arasında gerçekleştirilen kan kardeşliği; kahramanın savaşta koruduğu ve sonunda da evlendiği savaşçı-kızın tipik kişiliği; ve eş arayışındaki epizotlarda ata binmeyi, ok atmayı, görüşmeyi vd içeren bir yarışta 'kahramanca kur yapmak'” (Zirmunskij, 1980, s. 78, aktaran Göbenli, 2005, s. 89-90).

Zirmunskij'in tarihsel-tipolojik karşılaştırma metodu Sovyet ülkelerinde yapılmış karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde kaynak olarak görülür. Göbenli'ye göre Çekoslovak edebiyat bilimcisi Dionyz Durisin için ise karşılaştırmalı edebiyat biliminin amacı, ulusal edebiyatlar arasındaki ilişkinin çeşitliliğini, öznelliklerini ve orijinalliklerini bir bütün olarak

değerlendiren tipolojik ve genetik incelemeler yoluyla açığa çıkarmaktır (2005, s. 94). Dolayısıyla Durisin'e göre karşılaştırmalı edebiyat bilimi sadece benzerlikleri değil, farklılıkları da tarihsel olarak yorumlar. Modern edebiyat teorilerinin felsefecisi Peter V. Zima da Durisin ile aynı görüşü paylaşır:

“Tipolojik benzerlikler ya da analogilerin temeli, benzer toplumsal ve ekonomik gelişmeler iken genetik benzerliklerin kaynağı etkilerdir. (...) Edebiyattaki benzerlikler de ‘tipolojik’ ve ‘genetik’ bazda görülebilir: Robert Musil’in ‘Der Mann Ohne Eigenschaften’ ile Italo Svevo’nun ‘La Coscienza di Zeno’su arasındaki kurgu ve konu akrabalığı, Viyana ve Trieste halkının benzer toplumsal gelişimi ile açıklanabilirken (yani Tuna monarşisi çerçevesinde), Sırp ve Fransız Sürrealizmi arasındaki benzerlik daha çok genetik, yani Sırbistan’daki Fransız kültür etkisinin sonucudur” (Zima, 2011, s. 537, aktaran Aytaç, 2019, s. 96) der.

Durisin’in ve Zima’nın görüşünden hareketle çalışmamızın konusunu oluşturan 20. yüzyılın en popüler distopik romanlarından biri olan George Orwell’in *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı eseri ile kadınsı bir bakış açısının hâkim olduğu Margaret Atwood’un 1985’te yayımlanan *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı eseri tipolojik ve genetik yöntemler ile karşılaştırılmıştır.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eser İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği’ndeki komünizm, totaliter rejim ve beraberinde getirdiği bozuklukları eleştirir. Eserde baskıcı sistemin kontrolünde ‘Parti’ ve onun diktatör lideri ‘Büyük Birader’in yönetimindeki ‘Okyanusya’da sınıf ayrımına maruz kalan bir toplum anlatılırken bu sistemi değiştirmeye çalışan, özgür bir insan olmaya devam edebileceğini savunan başkarakter Winston’ın sonuçsuz kalan çabaları gözler önüne serilir.

Damızlık Kızın Öyküsü adlı eser de ise Gilead rejiminin baskısı altında yaşadığı distopik toplumda, başkahraman Fredinki’nin (Offred), cesaret edip ütöpik hayallere dalması, özgürlüğünü, kimliğini ve kadınsılığını zihninde yeniden inşa etmeye çalışması konu alınır.

1. BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT

1.1. George Orwell'in Hayatı

Asıl adı Eric Arthur Blair olan George Orwell 23 Haziran 1903 yılında İngiliz bir ailenin çocuğu olarak İngiliz sömürgesi olan Hindistan'ın Bengal eyaletinin Montihari kentinde doğar. Babası Hindistan'da görevli bir memur olan Orwell Muson ikliminden olumsuz etkilendiği için annesi ve kız kardeşleri ile İngiltere'de yaşayarak dokuz yaşına kadar babasından uzak kalır. Sekiz yaşında St. Cyprian's adındaki katı bir disiplinle yönetilen okula bursla başlaması yazarın nefretle baktığı diktatörlükle ilk tanışmasıdır. Daha sonra kraliyet bursuyla Eton Okulu'na devam eden Orwell, *Cesur Yeni Dünya* adlı kitabın yazarı Aldous Huxley'in öğrencisi olur. Üniversiteye maddi sıkıntılar sebebiyle devam edemeyen yazar çalışmak amacıyla Hindistan'a geri döner. Üniversiteye maddi sıkıntılar yüzünden devam edemeyen Orwell, 1924 yılında ilk önce Hindistan'ın Burma (bugünkü Myanmar) bölgesinde polis teşkilatında çalışmaya başlar. Ardından Thanlyin'de polisliğe devam eder. Üç yıl sonra 1927'de 'Dang Humması' hastalığına yakalanır ve İngiltere'ye döner. Yazar olmaya karar veren Orwell, Burma'ya dönmekten vazgeçer. İngiltere'de Hawthorne Lisesi'nde ders verir, ancak zatürre hastalığına yakalanarak öğretmenliğe devam edemez. 1941 yılında BBC Radio'da, Hindistan için sunuculuk yapar.

Hindistan'da İngiliz Sömürgeciliğini eleştiren *Burma Günleri* Orwell'in ilk romanıdır. Orwell'in 1922-1927 yılları arasındaki beş yıllık bir dönemde Hindistan İmparatorluk Polisliği yaptığı günlerin izlerini taşıyan romanın Orwell'in bir iç hesaplaşması olduğu söylenebilir. *Paris ve Londra'da Beş Parasız* Orwell'in yoksulluğun toplumlar için büyük bir sorun olduğu düşüncesinin hâkim olduğu romanıdır. *Papazın Kızı* yoksulluk temasının işlendiği bir diğer eseri olmasıyla beraber din ve eğitim kurumlarındaki çarpıklıkları ele alır. Gordon isimli şair olmak isteyen bir gencin yaşamını konu alan *Aspidistra* adlı romanı ise 1930'lu yıllarda Londra'da geçer. Kitapta yine yoksulluk ele alınırken sanatın değersizleştiğine, paranın insanları köleye dönüştürdüğüne değinilir. Ekonomik sıkıntıların altının çizildiği, Marx'ın düşünce sisteminin temel alındığı *Wigan İskelesi Yolu* adlı eserde kapitalist sistemin insanlar arasında açtığı uçurumdan bahsedilirken sosyalizmin neden hâlâ uygulanamadığına vurgu yapılır. 1938 yılında

yayımlanan İspanya İç Savaşı'nı konu alan *Katalonya'ya Selam* adlı eserde yazar, sosyalizm ve komünizm gibi sistemlerle adeta hesaplaşma içine girer.

Orwell'in 1945 yılında yayımlanan *Hayvan Çiftliği* adlı eserinde ise dönemin sosyal ve siyasal durumunun ironisinin metne hâkim olduğu görülür. 1949'da yayımlanan yazarın distopyası olduğu söylenebilecek, makalemizin de konusu olan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı eserde ise özgürlüğün, bireyselliğin ve geçmişin yok edilişi, yaratıcı düşüncenin kaldırılışı, dil ve düşüncenin yozlaştırılmasının altını çizerken; insan psikolojisinin siyaset, ekonomi, aile ve eğitim gibi kurumlarla ilişkisi ele alınır. İnsanın bağımsız bir şekilde yaşamını sürdürmesini imkânsızlaştıran bir siyasi anlayış gözler önüne serilir. 2008 yılında Times Gazetesi'nin yaptığı 1945'ten bugüne en iyi elli İngiliz yazar sıralamasında ikinci sırayı alan George Orwell 21 Ocak 1950 yılında hayatını kaybeder (Doğan, 2016).

1.2. Distopya

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanın ana gövdesini ideal toplum tasavvuru oluşturur. İnsan doğduğu andan itibaren yaşadığı dünyayı kendine yaşam alanı oluşturacak biçimde değiştirme çabası içerisine girer. Ütopyalar da kendisini hem fiziksel hem de zihinsel olarak geliştirmesini sağlayan bu çaba sayesinde oluşur. Amaç, daha iyi ve güzel bir toplum içerisinde yer almaktır. Bu romanda da farklı kimliklerin benzeştirilerek yok edildiği, adalet ve özgürlüğe yer verilmediği, düşünemeyen ve sorgulayamayan bireylerin yetiştirildiği totaliter bir düzenle kurulmak istenen distopik bir toplum kurgusunun korku yaratmasına karşı uyarılar dikkat çeker.

Her dönem her toplumda ideal olana ulaşma isteği hakimdir. Sınırsız güzelliklerin, özgürlüklerin hüküm sürdüğü, suçun ve kötülüğün yok edilmiş olduğu ütöpik bir toplumdur hayal edilen, ancak 20. yüzyılda milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan distopik toplumların da hayal edilmediğini söylemek yanlış olur. Bu distopik kurgular gelecek nesillere bir uyarı olabileceği gibi var olan düzeni de kurgular.

Ütopya, güzel ve iyi bir dünyanın hayalinin kurulması iken Yunanca olumsuzluk bildiren 'dis' ekiyle, 'yer' anlamına gelen 'topos' kelimesinin birleşmesiyle oluşturulan distopya; ütopya kavramının karşısı anlamına

gelen, duygunun, özgürlüklerin, sevginin, güzelin, adaletin, dilin, tarihin ve düşünmenin yok edildiği yerdir (Bezel, 1984, s. 5).

1868 yılında John Stuart Mill tarafından gerçekleştirilen bir konuşmada ilk kez kullanılan distopya kavramı “kötü bir yer” anlamında kullanılmıştır. Mill, distopya kavramını hayal edilebilecek en kötü durumu, kaosu, zorbalığı veya yönetimi ifade edebilmek için kullanmış aynı zamanda gerçekleşmesi için bir umut beslerken dikkat edilmesi gereken bir ütopya olarak nitelemiştir (Roth, 2005, s. 230).

Teknolojinin gelişmesi ve makineleşmeyle, kol gücüne ihtiyacın azalması, ezilen bir kesimin ortaya çıkışı distopya kavramının önem kazanmasına vesile olur. Kumar’a göre ütopya ile distopya arasındaki ilişki şu şekildedir: “Ütopya orijinal, karşı ütopya kopyadır, yalnızca sanki daima siyah renklidir”. “(...) Karşı ütopya malzemesini ütopyanın olumlamasını reddeden bir tavırla yeniden kur[maktır]” (2006, s. 172).

Anlaşıldığı üzere distopya var olabilmek adına ütopyaya ihtiyaç duyar. Kumar’a göre (2006), distopyaların diğer bir özelliği de Augustinyenci olmasıdır. Şöyle ki, ilk günahın etkisindeki insanlığın zayıflığı, hırslı ve açgözlü özelliklere sahip olmaları onları bu günahın devam ettiricisi yapar.

1.3. Romanın Özeti

Winston Smith, Londra’nın İktidar Partisi’nin düşük rütbeli bir üyesidir. Okyanusya’da yaşar. Gittiği her yerde, her alanda Tele-ekranlar aracılığı ile parti tarafından gözetlenir. Ekranlarda da Büyük Birader olarak bilinen büyük liderin yüzü görülür. Okyanusya halkının tüm yaptığı Parti tarafından kontrol edilir. Düzene karşı bir düşünceye sahip olmak kişinin ‘Düşünce Polisleri’ tarafından buharlaştırılarak cezalandırılması gereken en büyük suçtur.

Winston, Okyanusya’da dört bakanlıktan biri olan Gerçek Bakanlığı’nda çalışır. İşi, odasında bulunan iki basınçlı borunun birinden gelen eski gazeteleri, kitapları, dergileri, broşürleri, sürekli yayınları, fotoğrafları, filmleri, siyasi ya da ideolojik yönden önem taşıyan her türlü kitap ve belgeleri diğer borudan yollanan mesajlar doğrultusunda düzenlemektir. Adeta geçmiş günü gününe, dakikası dakikasına Winston tarafından güncellenir. Yok edilmesi gereken belgeler ise bellek deliği denen

bir yarıktan atılarak dev fırınlara gönderilir. Tarih ve geçmiş Parti'nin istediği şekle getirilir. Tüm varolan kanıtlar silinir. Bir gün kendisini izleyen Düşünce Polisleri'nin bir muhabiri zannettiği siyah saçlı güzel bir kıızı fark eder. İsminin Julia olduğunu öğrendiği kızıdan kendisini sevdiğine dair yazılı bir kâğıt alan Winston, onunla yasak olan cinsel birlikteliğe başlar. Sık sık ormana veya ikinci el mallar sattığını zannettikleri oysa romanın sonunda Düşünce Polisi olduğu anlaşılan Bay Charrington'ın dükkânına giderek birlikte olurlar. Partiden nefret eden Winston ve Julia bir gün kendileriyle aynı düşüncelere sahip olduğunu düşündükleri İç Parti üyesi O'Brien'in evine gider Parti karşıtı Emmanuel Goldstein'in Kardeşlik Bildirisi'nin bir kopyasını alırlar. Kiraladıkları Bay Charrington'ın dükkânının üst katında bu kitabı okurken Düşünce Polisleri'ne yakalanarak işkence yapılmak üzere Sevgi Bakanlığı'na götürülürler. Kendilerine işkence yapan O'Brien'in da casus olduğunu öğrenirler. O'Brien tarafından beyni yıkanmaya çalışılan Winston partiye karşı gelenlerin en son gönderildikleri 101 no'lu odaya gönderilir. Orada da en çok korktuğu şey olan sıçanlarla karşı karşıya getirilerek işkence görür, ancak çektiği acılardan kurtulmak için Julia'nın ismini haykırır: "*Juila'ya yapın! Juila'ya yapın! Beni bırakın! Julia'ya yapın! İstediginizi yapın ona, umurumda değil. Yüzünü paralasınlar, her yerini yalayıp yutsunlar. Beni bırakın! Julia'ya yapın! Beni bırakın!*" (Orwell, 2012, s. 309).

Winston kurtulmak için Julia'nın adını bu şekilde haykırdığında O'Brien tarafından sıçanlara yem olması engellenir ve Winston ruhu paramparça, beyni bomboş bir şekilde serbest bırakılır. Dışarıda Julia ile karşılaştığında her ikisi de artık birbirlerine bir şey hissetmez. Roman ikisinin de her şeyi tümüyle kabullenmeleri ve Büyük Birader'i sevmeyi öğrenmeleri ile sona erer.

1.4. Eserin Yazıldığı Dönemin Toplumsal ve Siyasal Şartları

İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, 1947-1948 yılları arasında yazılan *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanın adı *Avrupa'daki Son Adam*'dır. Yaşamı, hayat görüşü ve hocası Aldous Huxley'nin, Orwell'ı distopik bir eser yazmaya yönelttiği şüphesizdir. Romanda yazarın, dönemin İngiltere'sinin portresini çizdiğini söylemek mümkündür. Arkadaşı Jullian Symons da dönemle ilgili şöyle bir yorum yapmıştır:

“Bin Dokuz Yüz Seksen Dört bir yönüyle 1939’da başlayan savaş sırasında Britanya’da yaşayan herhangi birine tanıdık gelen bir dünya hakkındaydı. İstihkaktaki düşük, iğrenç yemekler, bazen bulunamayan ve hakikiliği daima şüpheli olan içecek, kitap ortaya çıktığında bunlar hâlâ bizimleydi” (Kumar, 2006, s. 467).

İkinci Dünya Savaşı sona erdiği sırada faşist hükümetler devrilirken, Almanya’da Doğu-Batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Sovyetler Birliği ve Amerika arasında soğuk savaş başlarken, Afrika ve Ortadoğu’da devletler bağımsızlığını kazanmış, Çin’de ise komünizm yayılmaya başlamıştır. Roman dünyada işte böyle değişiklikler cereyan ederken yazılmıştır. Yazarın Burma’da görevli iken edindiği izlenimleriyle ve İngiliz emperyalizmine tepkisiyle eserini inşa ettiğini söylemek mümkündür. Orwell romanı kaleme almasıyla ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır:

“Geçtiğimiz on yıl boyunca en çok yapmak istediğim şey politik yazıyı bir sanata dönüştürmektir. (...) Çünkü ifşa etmek istediğim bazı yalanlar, dikkat çekmek istediğim bazı gerçekler var. (...) Görev, bu çağın bizi yapmaya zorladığı gerçek halk ve toplumsal aktiviteler yoluyla benim içime işlemiş olan hoşlandığım ve nefret ettiğim şeylerin uzlaşmasını sağlamaktır” (Uysal, 2012, s. 134).

Dünyanın değişimi sırasında yazılan ve Orwell’in hayatının portresini çizen kitabın uyarı niteliğinde distopik bir eser olduğu açıktır. Orwell faşist ve totaliter liderlerin yönetiminden uzak durulması gerektiğinin altını çizer.

‘Soğuk Savaş’ın yoğun olduğu günlerde, Orwell’in adının da geçtiği Amerika tarafından uygulanan kültürel savaşın sanat, edebiyat ve bilimdeki politik yansımalarını taşıyan Frances Stoner Saunders’ın *Parayı Verdi Düdüğü Çaldı* adlı kitabı ise topluma belli bir inancı benimsetmek amacıyla ayrılan bütçenin kime, neye ve nasıl harcandığını konu alır. Kitapta Saunders yazma amacını giriş kısmında Archibald Macleish’e ait bir alıntıyla özetler: *“Tarih diyordu Archibald Macleish bir yazısında; müziğin duyulmadığı ölü noktaları olan, kötü inşa edilmiş bir konser salonuna benzer. Bu elinizdeki kitap işte bu ölü noktaları bulmayı amaçlamaktadır”* (Saunders, 1999).

Yazarın “ölü noktaları bulmak” olarak ifade ettiği kuşkusuz resmi tarihin arkasındaki hakikatlerdir, ancak bu hakikatlere ulaşmak belgelerin ele geçirilmesiyle mümkün değildir. Yazar ortada dönen üçkâğıtların, gizli

bağlantıların önemini vurgulamak için kitabı yazdığını belirtir. Yirmi altı bölümden oluşan kitabın her biri alt başlık özelliği taşıdığından dolayı kitabı aslında propaganda; kurum, kuruluş ve cephelerin kuruluş aşaması, işleniş süreci ve deşifre olduğu dönem olarak üç bölüme ayırmak mümkündür.

Edward Said'e göre, E.P Thompson, NATO'nun 'Soğuk Savaş'ta siyasi ve askeri kurumlarının dışında, kültürü de kullandığı, entelektüelleri iki farklı yöne düşünsel olarak yönlendirdiği bu döneme, 'Natopolitan' adını verir (Said, 1999). Bu süreçte romanlara, sinema filmlerine, resim galerilerine ve entelektüellerin makalelerine istihbaratın çabasıyla ideoloji bilinçli bir şekilde yerleştirilir. Kitapta George Orwell, Raymond Aron ve Stephen Spender gibi isimlerin olmasının o dönemi aydınlattığını söylemek mümkündür. Entelektüellerin ve sanatçıların arada kaldığı bu zor süreçte bir tarafa yönelmesi kaçınılmazdır. Sürdürülen politikaların yıkıcı olduğu Kültürel Soğuk Savaş döneminde sol, Amerika'nın ve Rusya'nın iktidarına boyun eğmek üzere ikiye bölünür. Bu dönem Picasso'nun Stalin portresini yaptığı bir dönem olmakla beraber, Neruda'nın Stalin'e yazdığı yazıların olduğu bir dönemdir denilebileceği gibi; diğer taraftan Orwell'in ideolojik romanlar kaleme aldığı ve Pollack'ın CIA eliyle parlatıldığı bir dönemdir de denilebilir (Johnson, 2001).

Amerikan Merkezi Haberalma Teşkilâtı CIA tarafından Soğuk Savaş döneminde aralarında George Orwell, Arthur Miller ve Ernest Hemingway gibi daha pek çok aydın yazarın kullanıldığı iddia edilir. Kitaba göre CIA Ford Vakfı ve daha pek çok muhtelif vakıf aracılığıyla Batılı aydınlara filmler çekirtip kitaplar yazdırır. Saunders'a göre bu durum şöyle açıklanır:

"Savaş Sonrası Avrupa'da bilerek ya da bilmeyerek (...) bu gizli harekete adı bir şekilde karışmamış pek az yazar, şair, ressam, tarihçi, bilim adamı ya da eleştirmen vardı. Amerika'nın bu casusluk kurumu yirmi yıldan uzun bir süre hiçbir engelle karşılaşmadan, kendini ele vermeden, Batı'da ve Batı için ifade özgürlüğü adına kültürel bir cephe oluşturan kültürlü ve çok yetenekli iş başında tuttu" (Saunders, 1999).

CIA'nın uyguladığı metodu özetler nitelikte olan kitap, Saunders'a göre: *"Propaganda yapmanın en iyi yolu hiç yapmıyormuş gibi yapmaktır"* (1999), dolayısıyla etki altında olanlar bunu propaganda olarak göremeyecektir.

Yakın arkadaşlarını CIA'ye ihbar eden George Orwell'ın listesinde John Steinbeck ve Bertrand Russell da vardır. Kitaptaki bilgilere göre CIA tarafından finanse edilen bu filmlerin George Orwell'ın *Hayvan Çiftliği* (yönetmen: Louis de Rochemont) ve *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün (yönetmen: Peter Rathvon) ilgiyle karşılanması için bedava kuponlar dağıtılıp New York gazetelerinde başyazılar yazdırılır.

1.5. Romanın İncelenmesi

Roman George Orwell'ın yarattığı bir polis ve parti devleti olan Okyanusya, anlatılan uluslararası sistem ile Winston Smith'in psikolojik durumu ve olaylar karşısında şekillenen düşünceleri olmak üzere üç başlık altında incelenebilir.

İngiliz Sosyalizmi ideolojisine göre yönetilen Büyük Birader'in yönetimindeki devletin temel amacı, halkı kontrol edip Parti varlığını sürdürmektir. Dolayısıyla Büyük Birader'in her şeyi kontrol eden gücü ve toplum mühendisliğinin çalışmaları ile dış dünyadan tamamen bağımsız bir halk yaratılır. Düşünce Polisleri tarafından sürekli gözetlenen halk, kendi çevresinde bile neler olduğunun farkında olamayacak kadar kör edilir:

“Nereye baksanız, siyah bıyıklı surat karşınızdaydı. Biri de hemen karşığı evin ön cephesindeydi. BÜYÜK BİRADER'İN GÖZÜ ÜSTÜNDE yazan posterdeki kapkara gözler Winston'ın gözlerine dikilmişti. Sokakta, bir köşesi yırtılmış başka bir poster rüzgârla inip kalktıkça, altından INGSOS sözcüğü bir görünüp bir yok oluyordu. Uzaklarda bir helikopter damların arasında alçaldı, kocaman masmavi bir sinek gibi bir an havada asılı kaldı, sonra bir eğri çizerek ok gibi ileri atıldı. Pencereleden insanların evlerini gözetleyen polis devriyesiydi bu. Ne ki, devriyeler önemli sayılmazdı. Bir tek Düşünce Polisi önemliydi” (Orwell, 2012, s. 12).

Ülkede, her konuya hâkim Büyük Birader'in emrinde toplum mühendisliği yapan savaşlarla ilgilenen Barış Bakanlığı, yasa ve düzeni sağlayan Sevgi Bakanlığı, ekonomi işlerinden sorumlu Varlık Bakanlığı ve yanlışlıkları yine yanlışlıklarla düzelten Gerçek Bakanlığı olmak üzere dört bakanlık vardır. Roman kahramanı Winston Smith de haberler, eğlence, eğitim ve güzel sanatların hâkim olduğu Gerçek Bakanlığı'nda görev alarak daha önce yapılmış olan tüm yanlış haberleri, saçmalıkları yine saçmalık ve

yalanlarda örtbas etmeye çalışır. Okyanusya'nın İngilizce olan dili her yıl insanların düşüncesini köreltmek, dolayısıyla düşünce suçlusu olmalarını engellemek için "Yeni söylem" adlı bir sistemle biraz daha daraltılır. Toplum, partililer (iç-dış) ve halkın %85'ini oluşturan işçi sınıfını temsil eden proleterlerden oluşur. Her yere kurulan Tele-ekranlar sayesinde parti aleyhinde konuşan, kurallara uymayan insanlar buharlaştırılır ve kendilerinden hiçbir iz bırakılmaz.

Her gün hem alıcı hem verici olan bu tele-ekranlardan İki Dakika Nefret Programı yayımlanarak halk düşmanı olan Emmanuel Goldstein'in yüzü ekrana yansıtılır:

"İki Dakika Nefret izlenceleri her seferinde değişirdi, ama Goldstein'in başrolde olmadığı bir tek izlençe yoktu. Goldstein baş haindi, Parti'nin saflığını bozan ilk kişiydi. Daha sonra Parti'ye karşı işlenen tüm suçlar, tüm ihanetler, baltalama eylemleri, sapkınlıklar, sapmalar doğrudan doğruya onun öğretisinden kaynaklanmıştı. Goldstein her nerede ise hâlâ ayaktaydı ve fesat karıştırmayı sürdürüyordu; belki deniz aşırı bir ülkede yabancı ağababalarının koruması altındaydı, kim bilir, belki Okyanusya'da bir yerde gizleniyor bile olabilirdi; ara sıra böyle bir söylenti dolanıyordu" (Orwell, 2012, s. 22).

Ayda bir hafta ise elektrik, su gibi temel ihtiyaçların kısıtlandığı Nefret Haftası kutlanır: "(...) son günlerde gündüz saatlerinde elektrik kesintisi uygulanıyordu. Nefret Haftası'nın hazırlıkları kapsamında alınan tutumluluk önlemlerinin bir parçasıydı bu" (Orwell, 2012, s. 11).

Proleterler dışında aşk ve tutkunun yasak olduğu ülkede sadece çocuk yapmak için cinsellik yaşanır. Hepsi birbirinin kopyası üç yüz milyon insanın yaratıldığı toplumda devrimden önce nasıl yaşanıldığını merak eden Winston, çocuklar için hazırlanmış olan tarih kitaplarını karıştırır ve ikinci el eski eşya satan bir dükkândan aldığı defterle tele-ekranların görüntü alamadığı bir noktada günce tutmaya başlar.

Eserde dünya Avrasya, Okyanusya ve Doğu Asya olmak üzere üç devlete bölünür. Üç süper güç arasında rastgele oluşturulan sınırlar savaşın sonuçlarına göre değişiyor olsa da genellikle coğrafi konuma uyar. Avrupa ve Asya anakarasının tüm kuzeyini kapsayan Portekiz'den Bering Boğazı'na

kadar olan ülke Avrasya; Kuzey ve Güney Amerika, Britanya Adaları'nın bulunduğu Atlas Okyanusu, Avustralya ve Afrika'nın güneyini kapsayan Okyanusya; Çin, Japon Adaları, Mançurya, Moğolistan ve Tibet'i kapsayan Doğu Asya'dır. Avrasya'yı uçsuz bucaksız toprakları, Okyanusya'yı Atlas Okyanusu ve Pasifik'in engin suları, Doğu Asya'yı ise doğurganlığı ve çalışkanlığı ön plana çıkarır. Son yirmi beş yılda bu üç devlet arasında sürekli soğuk savaş vardır. Ancak meydana gelen bu çatışmalardan sokaktaki insanın haberi yoktur. İşgücü mücadelesinin hâkim olduğu savaşta amaç aynı zamanda Tanca, Brazzaville, Darwin ve Hong Kong'u ele geçirmektir.

Teknoloji geliştiği halde bugün dünya elli yıl öncesinden daha ilkeldir. 1950'lerdeki nükleer savaşın açtığı yıkımların yaraları hiçbir zaman tam anlamıyla sarılamamıştır. Diktatör liderlerin ihtirasları ve hırsları yüzünden de soğuk savaşlara ve dünya savaşlarına maruz kalan ulusların kaderleri yok olur. Orwell'e göre de totaliter rejimden kaçış yoktur. Romanda da içinde bulunduğu ortama, akıl dışı bulduğu sisteme kendince direnmeye çalışan Winston yanına yasak ilişki yaşadığı Julia'yı alır. Ancak Düşünce Polisleri tarafından yakalanmaları uzun sürmez. Beyinleri yıkanarak öğrenme, kavrama ve kabullenme ile etkisiz hale getirilirler. *"Düşünce suçu ölümü gerektirmez. Düşünce suçunun kendisi ölümdür"* (Orwell, 2012, s. 304). Özgürlük 2+2=4 diyebilmektir. Buna izin verilir ise arkası gelir. Kısa süre sonra da insanlar ruhsuz otomatlara dönüştürülür. En acısı da bunun farkında bile değillerdir.

Romanda, aile kurumunun, geçmişin ve bireyselliğin yok edilmeye çalışıldığı gözler önüne serilirken, siyasi yapılara yönelik çelişkilerin, dil ve düşünce üzerine yozlaşmaların yaşandığının, yaratıcı düşüncenin ortadan kaldırıldığının, zihnin kontrol altına alındığının insanların makineleştirildiği totaliter bir düzenin altı çizilir. Uyarı niteliğindeki eserde en önemli nokta ise insanın düşünmesine gem vurularak bir şeyler üretebilmesine engel olunmasıdır. Amaç, bireyi hem toplumdaki hem de kendinden uzaklaştırarak yabancılaşmasını sağlamak hem düşünemeyen hem de üretemeyen bireyler üzerinde hâkimiyet kurabilmektir.

2. DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ

2.1. Margaret Atwood'un Hayatı

Kanadalı şair, yazar, denemeci, eleştirmen, feminist ve çevre aktivisti olan Margaret Atwood ütopya ve distopya kavramlarını birleştirerek üstopya adını verdiği kendine özgü bilimkurgu türündeki romanlarıyla tanınır (Atwood, 2017, s. 2). 2017'de Alman Basım ve Yayıncıları Derneği Borsa Birliği tarafından verilen Barış Ödülü'ne layık görülen Atwood'un, *Kör Suikastçı*, *Tufan Zamanı*, *Antilop ve Flurya*, *Damızlık Kızın Öyküsü*, *Cadı Tohumu*, *Nam-ı Diğer Grace* gibi romanları da dünyanın en saygın edebiyat ödülllerinden biri olan ve sadece İngiliz Milletler Topluluğu veya İrlanda Cumhuriyet vatandaşı olan yazarlara verilen 'Man Booker Ödülü'ne layık görülmüştür. Eserleri Türkçe de yayımlanan 1939 yılında doğan yazar halen Kanada'da yaşamını sürdürmektedir.

Atwood'un okuyucuya distopik bir dünyanın kapılarını açtığı *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı romanı 1985'te yayımlanır. Eser, yazarın en çok bilinen romanı olma özelliğini temasından aldığı gücüne borçludur. *Gün ve Gece* adlı başlıklar altında birbirinden farklı düşüncelerin hâkim olduğu eserde, baskı altındaki distopik bir toplumda başkahraman Fredinki'nin (Offred) zihninde yeni ve özgür bir kadın yaratmaya çalışması gözler önüne serilir.

2.2. Romanın Özeti

Roman Fredinki'nin de içerisinde yer alan, spor salonunda Teyze diye adlandırılan kadınlar tarafından yönetilen bir grubun tasviri ile başlar. İlerleyen sayfalarda ise 'Gilead Cumhuriyeti'nde yaşadıkları ve farklı görevlere üstlendirildikleri görülür.

Sürekli kırmızı giyen, bazı ailelere çocuk verebilmek için görevlendirilen Fredinki'nin de içinde bulunduğu gruba 'Damızlık Kız' adı verilir. Roman, komutan ve eşi için görevlendirilen Fredinki'nin, hikâyesini şimdi ile harmanlayarak anlatmasıyla ilerler. Fredinki, eşinden ve kızından zorla koparılışını, komutan ve eşinin yanında nasıl kısıtlamalar altında yaşam sürdürdüğünü dile getirir.

Romanın sonunda arabaya binerken şoför Nick'in "güven bana" (Atwood, 2017, s. 362) demesi Fredinki'nin yeraltı kuruluşu olan Mayday

tarafından kurtarılmış olabileceğini düşündürür. Karamsar bir tablonun hâkim olduğu eserde Fredinki hem erkeklerin hem toplumun hem de kadınların kurbanı olur. Kurtuluşunu kendi zihninde gerçekleştiren Fredinki, yaşadığı tüm felaketslere rağmen kendi hikâyesini anlatarak ayakta kalmayı başarır.

2.3. Romanın İncelenmesi

Ütopya, ileriye yönelik tasarlanan, gerçekte mevcut olmayan ideal toplum biçimi iken distopya, ütopyik toplum anlayışının antitezi olan otoriter ve baskıcı bir sistem olarak ifade edilir. Sadece devlete ve düzene itaat edildiği, insanların özel hayatlarının ortadan kaldırıldığı distopyalarda umuda yer yoktur. Erkeklerin egemen olduğu distopyalarda kadınlardan kurallara karşı gelen cinsiyetsiz yaratıklar gibi bahsedilirken, 20. yüzyılın sonlarına doğru kadın yazarlar tarafından kaleme alınan feminist distopyalarda ana tema kadın olup olaylar kadın bakış açısıyla ele alınır. Yazarın bakış açısı, kadınların konumu ve karşılaştığı sorunlar romanın “feminist distopik” bir eser olduğunun altını çizer.

Kâmil Aydın’a göre, toplumun güçlü olan kesiminin kadının kimliği konusunda bilinçsiz ve ilgisiz olması kadın olmasının en büyük sorunudur. Tanınmak için çabalayan kadının kimliğinin sadece baskı ve sömürü için kullanılmasından rahatsızlık duyan feministler eleştirel sınırların tekrar gözden geçirilmesinin üstünde durur ve cinsiyet yapılanmasına odaklanır (1999, s. 135).

Feminist distopyalarda yazarlar, kadın karakterlerin durumunu dramatize etmek adına doğurganlık özelliklerine değinerek ana tema olarak üremenin altını çizerler. Romanda da ‘Gilead Hükümeti’ndeki değerleri reddederek zihninde oluşturduğu yeni kimliği ile kurtuluşa yönelen karakter feminist çerçeveden ele alınır.

Köktenci Hıristiyanlardan oluşan Gilead Hükümeti’nin temelini damızlık kızlar oluşturur ve bu kızlar sadece bunun için var olmaktadır. Ülkenin saplantılı tutumuna karşı oluşturulan eleştirinin feminist özelliği taşıdığı dikkat çeker. 60’lar sonrası feminizm anlayışına göre tek bir dil, din, sınıf ve kadın reddedilen eğilimlerdir. Doğru bir feminizm eleştirisi beraberince çoğulculuğu gerektirmelidir ki ses getirebilsin, ancak Fredinki’nin dünyasında bu mümkün değildir. Romanın sonuna doğru

Fredinki'nin bunu kendi çabasıyla değiştirmeye çalıştığı görülür. Kimliğinden kopmamak ve kurban olmaktan kurtulmak için kendi hikâyesini oluşturur.

Her şeyin erkekler tarafından kontrol edildiği romanda kadınlar, Damızlık Kızlar, onlardan sorumlu olan Teyzeler, işçi kadınlar, hizmetçiler ve ev kadınları olarak farklı renkte kıyafet giymek zorunda bırakılırlar. Oysa altmışlar sonrası feminizmde hem postmodernist hem de postkolonyal etkilerde her sınıf kadının eşit olması savunulur. Brooks'a göre ise hem feminizm hem de postmodernizmin reddettiği durum kadınların "tek bir ses" olarak temsil edilmesidir (2002, s. 104).

Damızlık Kızların ellerinden insanın kimliğini oluşturan en temel öge olan isimleri bile alınır. Bağlı buldukları komutanın ismine ona ait olduğuna dair bir ek getirilerek anılırlar. Offred adı İngilizce'de, Fred'e ait anlamına gelir. Bu durum görev aldığı her evde de doğal olarak değişir. İlginç olan Fredinki'nin, komutan ve eşine çocuk vermek için komutanla sadece üzerinde kıyafetler ile sevişme olmaksızın eşinin bacakları arasında durup birliktelik yaşadığında, yani 'Ayin'lerde, yaptığı işi bir görev olarak görmesidir. Diğer bir ilginç nokta ise sorgulamalarının, ancak geçmişini özlediği zaman ortaya çıkmasıdır:

"Çamaşırhaneleri düşünüyorum. Oralara giderken neler giymezdim ki: şortlar, kot, koşu pantolonları. Makinelere neler neler koymazdım ki: kendi çamaşırlarımı, kendi sabunumu, kendi paramı, kendi başıma kazandığım parayı. Böyle bir kontrole sahip olmayı düşünüyorum" (Atwood, 2017, s. 33).

Alıntıdan da anlaşıldığı gibi Fredinki, toplumun kurallarına alışmış gibi gözüktür, hatta geçmişte yaşadığının doğru olmadığını bile aklına getirir. Sanki hem kendine hem de vücuduna yabancılaşmış gibidir:

"Bedenimi bir zevk, bir taşıma nesnesi ya da kendi arzusunun gerçekleşmesi için bir araç olarak düşünürdüm eskiden. Koşmak, düğmelere basmak, şu ya da bu biçimde bir şeylerin olmasını sağlamak için kullanırdım bedenimi (...) Sınırlamalar vardı ama bedenim yine de kıvrak, tek, kanlı canlı bedenimle birdi. Şimdi vücut kendini farklı bir biçimde düzenliyor. Bir bulutun, merkezi bir nesne etrafında donup kalmış, bir armut biçiminde, benim olduğumdan daha sert ve daha gerçek

olan ve yarı saydam ambalajı içinde kırmızı parıldayan, içinde bir boşluk var, gecenin gökyüzü kadar büyük ve karanlık ve bunun gibi kıvrak, siyahtan çok siyah- kırmızı” (Atwood, 2017, s. 87).

Fredinki'nin geçmişte vücudu üzerine bir kontrole sahip olduğu görülür iken şimdi vücudu üzerine hiçbir hükmü yoktur. Artık vücudunu görmek bile istemez: *“Bedenime bakmaktan kaçınıyorum, utanç verici ya da ahlakdışı olduğundan değil de, onu görmek istemediğimden. Beni enine boyuna belirleyen bir şeye bakmak istemiyorum” (Atwood, 2017, s. 74).*

Romanın başkişinin yalnız kalıp kendi hikâyesini anlattığı yedi bölümün ismi ise Gece'dir: *“Gece benim, bana ait bir zaman istediğim kadar kullanabilirim, sessiz kaldığım sürece. Kıpırdamadığım sürece. Hareketsiz kaldığım sürece. Yatmak ve yatırmak arasındaki fark yatırmak her zaman edilgendir” (Atwood, 2017, s. 47).*

Başkişi hikâye anlatarak ayakta durmaya çalışır. Düşünmekten bile çekindiği olguları artık sorgulamaya başlar. Komutanın onu arzulanması bile zihnini meşgul eden kurtuluşuna yardımcı olan bir basamaktır. Komutanla ayinler dışında buluşması, eline koz geçmesi ise onu mutlu eder:

“Dahası: Farkında olmasa da, onun üstünde bir tür hakimiyet kurmuştum şimdi. Ve bundan zevk alıyorum. Niye kıvrıyorum ki. Felaket zevk alıyordum. (...) Onunla konuşma biçimimden, aha şimdiden ilişkimizin farklılaştığını görebilirsiniz” (Atwood, 2017, s. 187).

Başkişi tüm zorlukları zihni ile aşabileceğini düşünerek aklına yönelir:

“Nerede olduğumu biliyorum, kim olduğumu ve günlerden ne olduğumu. Böylece sınıyorum kendimi, aklım başımda. Akıl sahip olunacak değerli bir şey; bir zamanlar insanların para biriktirdiği gibi biriktiriyorum onu. Saklıyorum, zaman geldiğinde, elimde yeteri kadar olacak” (Atwood, 2017, s. 125).

Düşünme ve sorgulama döneminde geçmişe dönen Fredinki'ni özgürlüğe iten etkenler ise bir zamanlar aktif bir feminist olan annesi, radikal bir feminist olan lezbiyen arkadaşı Moira, şoför Nick ve özel görüşmeleri sırasında komutandır.

Öyle bir noktaya gelir ki, yabancılaştığı vücudunu da geri kazanmak ister. Toplumun onu içine soktuğu kimlikten sıyrılıp kendine okuyucular

yaratarak anlattığı hikâye ile kendine yeni bir kimlik inşa eder. Bu sayede Gilead'ın psikolojik baskısından kurtulur. Öncelikle kendi sorununu kendi zihninde çözer. Kendisi bir distopya içerisinde yaşarken yarattığı gelecekte mutlu olan Fredinki daha ütöpik bir oluşum içinde yaşar. Amacı distöpik bir toplumda ütöpik bir eser yaratmaktır.

Bu eser de onun, mutlu bir geçmişi ve geleceği harmanladığı kendi hikâyesidir. Roman, Fredinki'nin kontrolün eline geçtiğinin bilinci ile kendi hikâyesine sahip çıkmasıyla, *"bu, yaşamaya devam ettiğim sürece zihnimde anlattığım bir öykü"* demesiyle noktalanır (Atwood, 2017, s. 363).

3. BİN DOKUZ YÜZ SEKSEN DÖRT VE DAMIZLIK KIZIN ÖYKÜSÜ ADLI ROMANLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin konusunu ulusal edebiyatlar oluşturur. Ulusal edebiyatlar, ulusların birbirinden ayrılıp bağımsızlıklarını kazandıklarında, edebiyat tarihine farklı ulusların edebiyatları olarak geçmeleriyle oluşur. Ulusal edebiyat yapıtlarının o ulusun diliyle yazılması ve yazarların o ulusun sınırları içerisinde yaşamlarını sürdürmesi gereklidir. Çünkü ulusların ulus olma özelliğine sahip olabilmelerinde yazarların kullandığı o ulusun insanlarını yansıtan motiflerin, deyimlerin, mecazi anlatımların ve dil yapılarının önemi büyüktür.

Karşılaştırmalı edebiyat araştırmalarının alanını ise edebiyatlar arası etkileşim oluşturur. Yazarların başka ülkelerde bulunmaları, yabancı dil bilmeleri, çeviri yoluyla diğer edebî eserlere ulaşmaları, edebî toplantılara katılmaları, edebî mektuplaşmalarla kültür ve bilgi alışverişinde bulunmaları ise aralarındaki etkileşimi arttırır.

Karşılaştırılan yapıtlar arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların toplumsal benzerlik ve farklılıklardan kaynaklandığını açıklayan Zirmunskij'in altını çizdiği tipolojik yöntem, Durisin tarafından geliştirilir. Yapıtı sosyolojik ve biçimsel bakış açısıyla yaklaşırken, yöntemsel önermelerde de bulunan Durisin, Zirmunskij'in tipolojik yöntemini toplumsal-tipsel, yazın-tipsel, psikolojik-tipsel benzerlik ve farklılıklar olmak üzere üç ayrı alana ayırır (bkz. Durisin, 1976, s. 93). Dolayısıyla Durisin ulusal edebiyatlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların nedenini ulusların toplumsal ve tarihsel gelişimleri ile psikolojik sorunlarından kaynaklandığını düşünür. Yazar benzerliklerin ya da farklılıkların aynı anda

oluşan edebî gelişim ve değişimlerden kaynaklandığı görüşündedir. Durisin'e göre ulusal edebiyatlar arasındaki iç ve dış olmak üzere iki temas vardır. Yazara göre iç temaslar, dış temaslardan daha önemlidir. Durisin ulusal edebiyatlar arasındaki ilişkiyi toplumsal etkileşimden çok yazın alanındaki etkileşime bağlar: “Dış yazın temasları kuramsal araştırmalar, tanıtma veya eleştiri yazıları aracılığı ile oluşurken, iç yazın temasları da, yapıtların oluşması sürecinde yazarların estetik ve teknik açılardan başka yazarlardan etkilenmesi ile gerçekleşir” (Durisin, 1976, s. 50-51).

Ulusal edebiyatlar arasındaki bağlar dolaysız, oluşumsal (Genetik) ilişkiler ve dolaylı, tipisel (Tipolojik) bağıntılar olmak üzere iki ana başlık altında toplanır. Oluşumsal ilişkiler araştırması özyaşam öykülerine, yazara ve yapıtlarına kaynak olabilecek tüm yazılı belgelere, yazarın alımlama sürecine ve metinlerdeki dönüşümlere odaklanır. Tipisel benzerlik araştırmaları ise yazınsal türler, motif, konu, biçimsel görünüm, yapısal, toplumsal ve tarihsel yazınsal süreçlerin yazıya yansımalarını inceler (Öztürk, 1998: 35). Bu çalışmadaki karşılaştırma da, kuramsal çerçevesinden anlaşılacağı gibi eserler bazında genetik (eserler arası benzerlikler, farklar) ve tipolojik yöntemlerin harmanlanması bağlamında yapılmıştır.

Genetik yöntemle değerlendirdiğimizde romanlar arasında içeriksel farklardan biri, *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı romanın başkarakteri Fredinki'nin zihninde yarattığı öykü daha mutlu bir geçmişi ve geleceği harmanlayan kendi hikâyesinin olması, distopik bir toplumda ütopyik bir eser meydana getirmesidir. Romanda da zihninde yarattığı öyküyü şu şekilde dile getirir:

“Bu, aynı zamanda anlattığım bir öykü, kafamın içinde, yaşamaya devam ettiğim sürece. Yazmaktansa anlatmak, çünkü yazmak için hiçbir şeyim yok ve yazmak kesinlikle yasak. Yine de bu bir öyküyse, kafamın içinde bile olsa, onu birine anlatıyor olmalıyım. Bir öyküyü sadece kendine anlatamazsın. Her zaman bir başkası vardır” (Atwood, 2017, s. 58).

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanın başkarakteri Winston Smith ise mutlu bir gelecek için yazmak ister. Direnişin ilk adımı olarak gizlice sahip olduğu deftere tele-ekranların onu göremeyeceği bir yerde, doğmamış olanlar ve gelecek için günce tutmaya çalışır, ancak güncesini tamamlayamaz.

Romanlarda cezalandırma biçimleri arasındaki farklılık da dikkat çeker. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*' te düşünce suçlu buharlaştırılır:

“Kuşkusuz, bir de ‘düşünce suçu’ vardır. Sözgelimi, günce tutmak bile tehlikeli bir suçtur. Düşünce Polisi sürekli ensenizdedir. Tutuklamalar her zaman geceleyin yapılır. Ansızın irkilerek uyanırsınız, hoyrat bir el omzunuzu sarsar, gözlerinize ışıklar tutulur, yatağınızı acımasız yüzler çevreler. Çoğu zaman ne yargılama olur ne de bir tutuklama raporu tutulur. Ortadan kayboluverirsiniz. Adınız kayıtlardan silinir yaptığınız her şeyin kaydı yok edilir, bir zamanlar var olduğunuz bile yadsınır, sonra da tümünden unutulur. Kökünüz kazınır, külünüz havaya savrulur; onların deyişiyle ‘buharlaşırsınız” (Orwell, 2012, s. 346).

Damızlık Kızın Öyküsü'nde ise itaat etmeyen, kendilerine verilen sınırların dışına çıkanların cezaları bir çengelle, duvara asılmak olur:

“Duruyoruz, sanki bir işaret almış gibi birlikte ve bedenlere bakıyoruz. Bakmamızın sakıncası yok Zaten öyle yapmamız gerekiyor: Orada bulunmalarının nedeni bu, Duvar'da sallanmalarının. Bazen günlerce orada kalırlar, yeni bir grup gelinceye kadar, öyle ki mümkün olduğu kadar çok insan onları görme şansına sahip olsun diye çengellere asılılar.

(...) Bu amaç için yerleştirildi çengeller Duvar'ın tuğlalarına. Hepsi dolu değil. Kolu olmayanlar için yapılmış protezlere benziyor çengeller. Ya da çelikten soru işaretlerine, tepe üstü ve yana yatık. (...) En kötüsü başlar üzerindeki torbalar, yüzlerinin almış olabileceği şekillerden daha kötü bunlar. Adamların yüzleri, henüz boyanmamış bebeklere benziyor; korkuluk gibi, bir bakıma öyleler zaten, çünkü amaçları korkutmak” (Atwood, 2017, s. 50).

Görüldüğü üzere *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te cezalar gizli bir şekilde verilirken, *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde toplumun ibret alması için gözler önünde verilir.

Tipolojik açıdan değerlendirildiğinde Orwell ve Atwood'un çıkış noktaları tarihe ve sınıfa dayalıdır. Eserler farklı dönemlerde yazılmış olsalar bile aynı şeyleri anlatır niteliktedir. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* adlı romanda kuralları ihlâl edenler, polis devriyelerinin pencereleri gözetlemesiyle, en

kötüsü de Düşünce Polisleri tarafından tespit edilirken; *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde ise bunun yerini 'göz' adı verilen, melekler arasından seçilen, savaşta görev alan muhafızlar alır.

Genetik yöntemle değerlendirildiğinde iki roman arasındaki benzerlik ise *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde yer alan karakterlerin Alma, Jaine, Dolores, Moira ve baş karakter June gibi isimleri insana kimlik kazandırdığı için artık kullanılmaz. Onun yerine kızlar sahibi oldukları komutanların isimlerine ek konularak 'Fredinki' (Offred), 'Gleninki' (Offglen) şeklinde çağrılır. Ayrıca kızların ayak bileklerine dört rakam ve bir şekilden oluşan bir de dövme yapılır:

"Şimdi ayak bileğimdeki küçük dövmeyle görmekten kaçınmıyorum. Dört rakam ve bir göz, karşıt anlamda bir pasaport. Asla başka bir yere doğru ortadan kaybolamayacağımı garantileme amacı taşıyor. Bunun gerçekleşmesi istenmeyecek denli önemliyim, az bulunur bir şeyim. Ulusal bir kaynağım" (Atwood, 2017, s. 86).

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı eserde ise karakterler kendilerine verilen numaralarla adlandırılır. Winston Smith de '6079' numarasıyla çağrılır. (Orwell, 2012, s. 47).

Diğer bir genetik benzerik ise kahvenin herkes tarafından içilememesidir. *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde Damızlık Kızların kahve içmesi yasaktır. Onlar doğuracak bebekleri için sağlıklı beslenmek zorundadırlar:

"Pişmiş bir patates, taze fasulye, salata. Tatlı olarak da konserve armut. Yeterince iyi bir yemek, gerçi sade ve donuk. Sağlıklı yemek. Vitamin ve minerallerinizi almalısınız, derdi Lydia Teyze koketçe. Değerli bir tekne olmalısınız. Gene de kahve ve çay yok, alkol yok. Bu konuda araştırmalar yapıldı" (Atwood, 2017, s. 87).

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört adlı romanda da kahve sadece İç Parti evlerinde içilir.

"Winston, 'Kahve,' diye mırıldandı, 'evet' gerçek kahve.

'İç Parti kahvesi,' dedi Julia. 'Tam bir kilo.'

'Bütün bunları nereden buldun?'

'Hepsi İç Parti'nin. O domuzlarda yok yok. Neyse ki, garsonlar, uşaklar, halktan insanlar onlardan ufak ufak araklıyorlar'' (Orwell, 2012, s. 156).

Hiyerarşinin hâkim olduğu her iki romanda da diğer bir ortak nokta ise kadınların süsleri konusunda da sınırlar içerisinde tutulmasıdır. *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört'te* Partili kadınlar asla makyaj yapıp parfüm süremezler, ancak bu durum proleterler için geçerli değildir. *"Yalnızca proleter kadınlar parfüm kullanırlardı. Parfüm kokusu, Winston'ın kafasında, fahişlikle bütünleşmişti"* (Orwell, 2012, s. 75).

Damızlık Kızın Öyküsü'nde de Damızlık Kızlar'ın makyaj yapması yasaktır, ancak Fredinki komutan ile gizlice kulübe gittiği akşam komutanın getirdiği makyaj malzemeleri ile bu yasağı çiğner.

Romanlardaki bir diğer dikkat çeken benzerlik de cinsellik konusundadır. Okyanusya'da, cinsellik erotizm olmaksızın sadece çocuk dünyaya getirmek için gerçekleştirilir:

"(...) yalnızca kadınlarla erkekler arasında sonradan denetleyemeyeceği bağılıkların oluşmasını önlemek değildir. Asıl amaç, sevişmekten zevk almayı tümünden yok etmektir. Erotizm "düşman" olarak görülür. Parti üyeleri arasındaki evliliklerin bir kurul tarafından onaylanması gerekir. Evliliğin kabul gören tek bir amacı vardır, o da Parti'ye hizmet edecek çocuklar dünyaya getirmektir. O yüzden, cinsel ilişkiye laıman yapmaktan farksız, hiç de iç açıcı olmayan sıradan bir işlem olarak bakılır" (Orwell, 2012, s. 348).

Gilead Hükümetin'de de durum aynıdır. Damızlık Kızlar'ın var olma nedenleri Eşler'in de eşlik etmesiyle komutanlarla Ayin adı altında sevişme olmaksızın çocuk yapmak amacıyla ilişkiye girmektir. Onlar ancak üreme amacıyla komutanlar ile birlikte olabilir ve yalnız kalabilirler:

"(...) komutanlar ile yalnız kalmamız yasak. Üreme amaçları için varız biz: Odalık, geyşa ya da fahişe değiliz. Tam tersine. Bizi bu kategoriden çıkarmak için mümkün olan her şey yapılmış. Bize dair eğlendirici hiçbir şey olmamalı, gizli tutkuların serpilmesine hiç yer bırakılmamalı. Ne onlar ne de biz özel ilişkiler için yaltaklanamayız, aşk için hiçbir dayanak bulunmamalı. Biz iki bacaklı rahimleriz, hepsi bu: kutsal tekneler, gezgin kadehler" (Atwood, 2017, s. 172-173).

Romanlar tipolojik yöntemle değerlendirildiğinde genel olarak dikkat çeken bir benzer nokta ise aşk ve erotizmin yok edilmesi ve okuyucunun insanlık dramıyla yüz yüze getirilmesidir.

SONUÇ

Konusunu ulusal edebiyatların oluşturduğu karşılaştırmalı edebiyat bilimi, iki veya daha fazla ulusal edebiyatı konu, motif, üslup, dilsel özellikler ve yapı bakımından karşılaştırır. Bu karşılaştırmalar ortak dil ailesi, kültür ve coğrafya bölgelerinin ulusal edebiyatları arasında yapılabileceği gibi farklı kültürlere sahip, farklı dil ailelerine mensup ve farklı coğrafyalarda bulunan edebiyatlar arasında da yapılabilir, çünkü asıl amaç iki ulus arasındaki benzerlikleri, farklılıkları ve bunların nedenlerini değerlendirmektir.

Ulusal edebiyatlar arasındaki bu bağlar da oluşumsal (Genetik) ve tipisel (Tipolojik) yöntem adı altında iki başlık altında incelenir. Genetik yöntem karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde karşılaştırılan eserlerin oluşum aşamasındaki benzerliklerini ve farklılıklarını değerlendirirken; tipolojik yöntem ise farklı dönem ve coğrafyalardaki edebî metinlerin toplumsal koşullardan doğan benzerliklerini ele alır.

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört ve *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı eserler de genetik yöntemle değerlendirildiğinde aralarındaki benzerlik karakterlerin isimsiz oluşlarında, fark ise bireyleri cezalandırma biçiminde ortaya çıkar. Romanlar arasındaki bir diğer farklılık da *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'ün başkarakteri Winston Smith'in düşünce suçunun ölüm olduğu Okyanusya'da bir şey yapamayışı iken, *Damızlık Kızın Öyküsü* romanının başkarakteri Fredinki'nin yaşadığı bu distopik toplumda ütöpik bir eser yaratmayı, ancak kendi zihninde gerçekleştirebilmesidir.

Eserler tipolojik yöntemle incelendiğinde ise görülen benzerlikler, roman kişilerinin *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*'te düşünce polisleri; *Damızlık Kızın Öyküsü*'nde ise göz adı verilen muhafızlar tarafından gözlenmesinde ortaya çıkar. İki roman arsında göze çarpan bir diğer benzerlik ise erotizmin ve aşkın yok edilmiş olmasıdır.

Sonuç olarak, bireyselliğin yok edildiği, zihnin kontrol altına alınmaya çalışıldığı, insanların makineleştirildiği, totaliter bir rejimin uygulandığı George Orwell'ın *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört* ve Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* adlı romanları genetik ve tipolojik yöntemlerle karşılaştırıldığında düzene karşı çıkmaya çalışan iki benzer karakterin çizilmiş olduğu görülür.

KAYNAKÇA

- Atalay, İ. (2019), *Karşılaştırmalı Edebiyat*, İstanbul: Hiperyayın.
- Atwood, M. (2017), *Damızlık Kızın Öyküsü*, Sevinç Altınçekiç, (Ö. Kabakçioğlu, Çev.), İstanbul: Doğan Kitap.
- Aydın, K. (1999), *Karşılaştırmalı Edebiyatın Postmodern Bağlamda Algılanışı*, İstanbul: Birey Yay.
- Aytaç, G. (1997), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Gündoğan Yay.
- Aytaç, G. (2019), *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*, Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Bezel, N. (1984), *Yeryüzü Cennetleri*, İstanbul: Say Yay.
- Brooks, R. E. (2002), "Feminism and International Law: An Opportunity for Transformation. *yale Journal of Law and Feminism*," 14, 345-351.
- Durisin, D. (1976), *Vergleichende Literatureforschung*, Berlin: Akademie Verlag.
- Göbenli, M. (2005), *Direnmenin Estetiği'ne Güven*, İstanbul: Donkişot Güncel Yay.
- Johnson, A. (2001), *The Cultural Cold War: Faust Not The Pied Piper*, 28 Aralık 2017 tarihinde, adresinden erişildi <http://nova.wpunj.edu/newpolitics/issue31/johnso31.htm>.
- Kumar, K. (2006), *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya*, (A. Galip, Çev.), İstanbul: Kalkedon Yay.
- Orwell, G. (2012), *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, (C. Üster, Çev.), İstanbul: Can Yay.
- Öztürk, Ali. O. (1998), *Karşılaştırmalı Edebiyat Araştırmaları*, Konya: Selçuk Üniversitesi'ni Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- Said, E. (1999), Hey, Mister, you want dirty book? *London Review of Books*, 21 (9), Tarihinde, adresinden erişildi <http://cosmos.ucc.ie/cs1064/jabowen/IPCS/php/art.php?aid=284255>.
- Saunders, F. S. (1999), Who Paid The Paper?: The CIA and The Cultural Cold. *Granta Books*. Tarihinde adresinden erişildi. [http:](http://)

//thurnundtaxi.blogspot.com.tr/2013/04/hey.mister-you-want-dirty-book.htm.

Uysal, M. B. (2012), "George Orwell'ın 1984'ü: Toplumsal Değerler ve Anti-Ütopya", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9.

<http://www.notosoloji.com/dunyaca-unlu-alti-yazar-mahlaslarini-nasil-secti>
(Erişim: 10.07.2019)

**02-03/05/2019 TARİHLERİNDE DÜZENLENEN
ULUSLARARASI BALKAN TÜRKOLOGLARI BULUŞMASI
BALKANLARDA TÜRKOLJİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ ve
GELECEĞİ ÇALIŞTAYI**

Melike S. ÖZEVREN *

Türk dilini, edebiyatını, tarihini, maddi ve manevi kültür özelliklerini araştıran Türkoloji'nin önemli isimleri Trakya Üniversitesi'nde ağırlandı. Trakya Üniversitesi, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü iş birliğinde; Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Başkanlığı Edirne Temsilciliği, Türk Dil Kurumu, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü ve Ege Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nün katkılarıyla düzenlenen "Uluslararası Balkan Türkologları Buluşması-Balkanlarda Türkolojinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Çalıştayı" Balkan Kongre Merkezi'nde 2-3 Mayıs tarihlerinde gerçekleştirildi.

Çalıştaya Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU, YÖK Üyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hayati DEVELİ, Yunus Emre Enstitüsü Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı Dr. Abdullah EREN, Dışişleri Bakanlığı Edirne Temsilcisi Büyükelçi Volkan Türk VURAL, Çalıştay Düzenleme Kurulu Üyeleri Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN, Doç. Dr. Murat TÜRKYILMAZ, Doç. Dr. Nesrin GÜNAY, Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan MEŞE, Dr. Öğr. Üyesi Fatma Sibel BAYRAKTAR, Dr. Öğr. Üyesi Levent DOĞAN, Dr. Öğr. Üyesi Muharrem ÖZDEN, Dr. Öğr. Üyesi Nursel DİNLER ve Dr. Öğr. Üyesi Sevgi ÖZTÜRK ile Ukrayna, Kosova, Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Moldova, Bosna Hersek, Arnavutluk, Kuzey Makedonya ve Türkiye'deki üniversitelerin

---

* Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Türk Dili BD (Edirne/ Türkiye), melikeozevren@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9535-5485

bünyelerinde bulunan Türkoloji bölümlerinden birçok konuşmacı ve dinleyici katıldı.

Türkçenin Balkanlardaki durumunun ele alındığı çalıştay, Trakya Üniversitesi'nin tanıtım filminin ardından Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı Dr. Abdullah EREN, Yunus Emre Enstitüsü Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, YÖK Üyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hayati DEVELİ ve Dışişleri Bakanlığı Edirne Temsilcisi Büyükelçi Volkan Türk VURAL'ın açılış konuşmalarıyla başladı.

Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU, böyle bir çalışmaya öncü olan üniversitede bulunmaktan ve bu çalışmaya ev sahipliği yapmaktan duyduğu memnuniyeti ifade ederek üniversitenin tanıtım sunumu ile Balkanlar, Balkanlar ile olan geçmişimiz, Balkanlardaki ve Balkanlardan gelen öğrencilerimiz, bu öğrencilerimizin eğitimi, üniversitede eğitim verdiğimiz Balkan dilleri, Balkan Türkologları Birliği'nin kurulması, Balkan Üniversiteler Birliği tecrübelerimizin Balkan Türkologları Birliği'ne dönüştürebileceğimizi, bu birlik ile pek çok sorunu çözülebileceğimize ve bağlarımızı geliştireceğimize inandığını ifade eden bir açılış konuşması yaptı.

Yunus Emre Enstitüsü Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, Yunus Emre Enstitüsü'nün kuruluşunun 10. yılında böyle bir çalışmanın parçası olmaktan mutluluk duyduğunu ifade ederek Yunus Emre Enstitüsü'nün gerçekleştirdiği faaliyetlerden, çalışma alanlarından, Trakya Üniversitesi'nin her sene Balkanlardan yerel Türkolog adaylarını Edirne'ye getirerek onlara Türkçe öğretilebilecek güce ve alt yapıya sahip olduğunu belirterek konuşmasına devam etti.

Türk Dil Kurumu başkanı Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN, konuşmasına böyle bir çalışmayı üzerine alarak bu çalışmayı düzenleyen herkese teşekkürlerini ileterek başladı. "Türkçe sözcüklerin Arnavutça, Boşnakça, Makedonca, Sırpça, Romence ve Yunancada ne kadar olduğunu biliyoruz. Sırp dillerinde 8700, Arnavutçada 4000 civarında, Bulgarca ve Romencede 3000 civarında Türkçe kelime var. Biz kendi dil tarihimizi incelerken Balkan dillerine muhtacız." şeklinde devam eden konuşmasını "Balkan dilleri için Türkçenin önemi nedir? Örneğin Arnavutçada, Sırpçada kaç kelime var bilmiyorum ama bunlar tespit edilmiştir. Her dil birbiriyle ilişkiye geçer ama birbiriyle hiç alakası olmayan diller ile ilgili söylüyorum. Sırpça ve

Arnavutçanın birbiriyle ilgisi yok, Yunancanın bunlarla ilgisi yok. Yani birbirinden bambaşka halklar ve diller. Bunların arasındaki en büyük ortaklık Türkçeden aldıkları Türkizmlerdir. Bunlar birbirinden farklı diller olsalar bile arasındaki en büyük ortaklık kullandıkları kelimelerdir. Türkçe, Balkanlar ve Balkan dillerini bir arada tutan tutkaldır.” cümleleriyle verilen sözcüklerin aslında ortaklık arzettiğini bunun da Türk kültürünün Balkanlarda ortak mantalite ile kabul gördüğünü belirterek konuşmasını sonlandırdı.

YÖK Üyesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hayati DEVELİ, YÖK’ün Türkoloji alanında çeşitli çalışmalar yürüttüğünü, Balkanlardan ülkemize gelen öğrenci sayısının artırılması gerektiğini, Türkiye’nin uluslararasılaşma istatistiğinde yükseliş gösterdiğini, bu sayının 2004 yılına kadar sabit bir şekilde ilerlerken 2014’ten sonra hızlı bir şekilde yükseldiğini ve 2018 yılında bu yükselişin 150.000 uluslararası öğrenci olarak belirlendiğini ifade etti. Lisans ve lisansüstü öğrencilere teşvik amacıyla burs verdiklerini, öğrencilerin memnuniyetini üst seviyede tutmaya çalıştıklarını, Türkçenin daha iyi ve sürekli öğretilmesi için de bazı adımlar attıklarını belirtti ve akademik derslerin önümüzdeki yıldan itibaren seçmeli ders olarak eğitim programında bulunacağını belirterek konuşmasını sonlandırdı.

Trakya Üniversitesi’ni Balkanlarda bir medet ve umut kapısı olarak nitelendiren Dışişleri Bakanlığı Edirne Temsilcisi Büyükelçi Volkan Türk VURAL konuşmasına Trakya Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU ve bu çalışmada emeği geçen herkese teşekkür ederek başladı. Üniversitenin yaptığı tüm çalışmalara destek olacağını ve bu üniversitenin Edirne’nin değil Trakya’nın üniversitesi olduğunu ve burada şehrin değil bölgenin kalkındırılmasına yönelik çalışmaların gerçekleştirildiğini ifade ederek konuşmasını sonlandırdı.

Çalıştayda Türkoloji’nin Balkanlarda Dünü, Bugünü ve Geleceği, Trakya Üniversitesinin Balkan Üniversiteleri ile Ortak Çift Diplomalı Türkoloji Bölümleri Açması ve Balkanlarda Türkçenin Öğretimi (Devlet Politikaları, Güçlükler, Yöntem, Teknik ve Materyaller) adlı üç oturum gerçekleştirildi.

Türkoloji’nin Balkanlarda Dünü, Bugünü ve Geleceği başlıklı I. oturum Prof. Dr. Hayati DEVELİ ve Prof. Dr. Erhan TABAKOĞLU’nun oturum başkanlığında sırasıyla Doç. Dr. Tudora ARNAUT, Prof. Dr. Agiemin BAUBEC, Doç. Dr. Neriman HASAN, Prof. Dr. Adnan İSMAİLİ,

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ, Prof. Dr. İrfan MORİNA, Prof. Dr. İrina SARAİVANOVA, Dr. Menent OSMANOVA ŞUKRİEVA, Prof. Dr. Mirjana TEODOSİJEVIÇ ve Prof. Dr. Okan YEŞİLOT Balkanlarda Türkçenin durumunu değerlendirdi.

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan Balkanlara taşınan Türk kültürünün ve tarihinin, 4. yüzyılda Kavimler Göçü sonunda Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Uzlar, Peçenekler, Kuman-Kıpçaklar ile 14. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin hakimiyeti altına giren Balkanların Türklere iki kere yurt oluşunun, bu yurdun asırlardır bıraktığı izlerin bugün hala canlılığını yitirmediğinin, Osmanlı öncesi, Osmanlı dönemi ve Osmanlı sonrasındaki durumlarının, hem Türkiye'deki Türkologların hem de Avrupa'daki Türkologların ilgi odağı olduğunun ifade edildiği oturumda Balkanlar'da Türk varlığıyla ilgili temel konular özlü bir şekilde anlatıldı.

Trakya Üniversitesinin Balkan Üniversiteleri ile Ortak Çift Diplomalı Türkoloji Bölümleri Açması başlıklı II. oturum Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN ve Prof. Dr. Tahsin GEMİL'in oturum başkanlığında sırasıyla Uzman Müsemme MERT, Doç. Dr. Murat TÜRKYILMAZ, Dr. Ergin JABLE, Prof. Dr. Mustafa BALCI, Prof. Dr. Hatice ŞAHİN, Prof. Dr. Süleyman BAKİ, Doç. Dr. Evdokiya SOROÇANU ve Harun BEKİR'in konuşmalarıyla devam etti.

YÖK'te Proje Koordinasyon Ekibinde yer alan uzman Müsemme MERT, YÖK'ün 2+2 şeklinde olan programı desteklediğini ve tasarımın en kısa zamanda gerçekleştirilmesi için gerekenlerin yapılacağını ifade etti.

2+2 programında lisans öğrenimi için tüm dönemler 30 AKTS'lik olacak şekilde planlanmış dersler bir slayt eşliğinde dinleyicilere anlatılarak görsellerle desteklendi. Birinci yılın birinci döneminde Türk Dili Tarihi I, Osmanlı Türkçesi I, Türkçe Dil Bilgisi I: Ses Bilgisi, Doğu Avrupa Türk Tarihi, Yabancılara Türkçe Öğretimi I, Edebiyat Bilgi ve Kuramları I ve Yabancı Dil I dersleri; ikinci dönem Türk Dili Tarihi II, Osmanlı Türkçesi II, Türkçe Dil Bilgisi II: Şekil Bilgisi, Yabancılara Türkçe Öğretimi II, Edebiyat Bilgi ve Kuramları II, Balkan Coğrafyası ve Jeopolitiği ve Yabancı Dil II dersleri verilecek.

İkinci yılın birinci dönemi Türk Halk Edebiyatı I, Yeni Türk Edebiyatı I, Türkçe Dil Bilgisi III: Kelime Bilgisi, Yabancılara Türkçe Öğretimi III, Osmanlı Türkçesi III, Türk Mitolojisi I ve seçmeli olarak Türkçe Öğretiminde Kültür ve Dil Aktarımı, Türkçe Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımı ve Türkçe Öğretiminde Bilişim Teknolojilerinin Kullanımı derslerinden istenilen herhangi birinin seçilmesiyle bir ders dönemi daha tamamlanıp

ikinci dönem de Türk Kültür Tarihi, Türk Halk Edebiyatı II, Yeni Türk Edebiyatı II, Türkçe Dil Bilgisi IV: Söz Dizimi, Yabancılara Türkçe Öğretimi IV, Osmanlı Türkçesi IV, Türk Mitolojisi II ve seçmeli olarak Türkçenin Dil İlişkileri, Türkçenin Söz Varlığı, Toplum Dil Bilimi derslerinden istenilen herhangi birinin seçilmesi ile ilk iki yıl tamamlanır.

Öğrenci bu iki yılda Türk dilinin ve edebiyatının temelleri Türkiye’de alır, sonraki iki yıl üniversitenin anlaşmalı olduğu Balkan ülkelerinden de üçüncü yılın birinci döneminde Eski Türk Edebiyatı I, Çağdaş Türk Edebiyatı I, Türkçe Dil Bilgisi V: Anlam Bilimi, Genel Dil Bilimi, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Dünya Edebiyatı I ve seçmeli olarak Karşılaştırmalı Ses Bilim ve Biçim Bilim, Karşılaştırmalı Söz Dizimi ve Türkçe Öğretiminde Metin Kullanımı derslerinden istenilen herhangi birinin seçilmesi; ikinci dönem Eski Türk Edebiyatı II, Çağdaş Türk Edebiyatı II, Türkçe Dil Bilgisi VI: Sözlük Bilimi, Uygulamalı Dil Bilimi, Dünya Edebiyatı II, Dil ve Kültür ve seçmeli olarak Eski Türkçe ve Metin İncelemeleri, Orta Türkçe ve Metin İncelemeleri ve Yeni Türkçe ve Metin İncelemeleri derslerinden istenilen herhangi birinin seçilmesi ile bir sene daha tamamlanır.

Son senenin ilk döneminde ise Balkanlarda Türk Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyatı I, Türk Dilinin Köken Bilgisi, Türk Tiyatro Tarihi, Çağdaş Türk Lehçeleri I, Osmanlı Türkçesi Metin İncelemeleri I ve seçmeli olarak Türkiye ve Balkanlar, Osmanlı Dönemi Balkan Tarihi ve Arapça derslerinden istenilen herhangi biri; son dönem de Türk Dünyası Edebiyatı II, Roman Tahlilleri, Şiir Tahlilleri, Çağdaş Türk Lehçeleri II, Osmanlı Türkçesi Metin İncelemeleri II, Bitirme Ödevi ve seçmeli derslerden de Farsça, Türk Edebiyatında Mizah ve Masal Araştırmaları derslerinden herhangi birinin seçilmesi ile de dört eğitim yılı başarılı bir şekilde tamamlandığı sürece öğrencilerin bu program sayesinde çift diplomaya sahip olabilecekleri ifade edildi.

Balkanlarda Türkçenin Öğretimi (Devlet Politikaları, Güçlükler, Yöntem, Teknik ve Materyaller) başlıklı III. oturum Prof. Dr. İrfan MORİNA ve Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN’ın başkanlığında sırasıyla Selma CUSTO, Dr. Urtis HARRİ, Dr. Vejdi HASAN, Prof. Dr. Ayşe İLKER, Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU, Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN, Doç. Dr. Meryem SALİM, Dr. Öğretim Üyesi Cevdet ŞANLI ve Jasmina TURAJLIÇ’in konuşmaları ile gerçekleştirdi.

III. oturumda yüzyıllar boyunca Türkçe konuşulmuş ve Türkçe eğitim yapılmış Balkan ülkelerinde yaşayan soydaşlarımızın karşılaştığı sıkıntılar

dile getirildi. Hem Türkçeyi hem de buldukları ülkenin dilini konuşabilen iki dilli soydaşlarımız eğitim görürken okul sayısı, fiziksel imkanlar, okutulacak ders kitapları, eğitim materyalleri, Türkçe bilen öğretmen yetersizlikleri vs. sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Türkçe eğitim yapılan Türk okullarının en büyük sıkıntılarının başında Türk öğretmen eksikliği gelmektedir. Oturumdaki tüm konuşmacılar öğretmen kadrosu için Türkiye ile iş birliği yapılması konusunda hemfikirdir. Üzerine basılarak belirtilen konulardan birisi de Arnavut nüfusunun yoğun olduğu Kosova'da ana dili eğitiminin son derece önemli olduğudur.

Bu üç oturumdan sonra Priştine Üniversitesi'nden Prof. Dr. İrfan MORİNA, Uludağ Üniversitesi'nden Prof. Dr. Hatice ŞAHİN ve Belgrad Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mirjana TEODOSİJEVIÇ kapanış konuşmasını yaptı. Kapanış konuşmasının ardından Ege Üniversitesi'nden Prof. Dr. Zeki KAYMAZ, Trakya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ayşe İLKER tarafından sonuç bildirgesi okundu.

Sonuç bildirgesi maddeler hâlinde şöyledir:

1. Sunulan bildirilerin kitap hâline getirilmesi, bunun için de katılımcıların sunmuş oldukları bildiri/konuşma metinlerinin en geç 3 Haziran 2019 tarihine kadar gönderilmesi,
2. Balkanlarda Türkolojiye hizmet eden kurum/kuruluşlar hakkında bir monografi hazırlanması,
3. Balkanlarda Türk dili, edebiyatı, tarihi ve kültürü hakkında farklı dillerde yapılmış çalışmaların tespiti ve Türkçeye kazandırılması,
4. Balkanlardaki önemli Türkologların şahsi kütüphanelerinin, gerekirse satın alınarak, Türkoloji bölümlerine kazandırılması,
5. Avrupa Birliği üyesi olan Balkan ülkelerindeki Türkoloji bölümleri ile Türkiye'deki üniversitelerin ilgili bölümleri ile Erasmus protokolü imzalanması, katılımcı Türkologlar arasındaki irtibatın sağlanmasında yardımcı olunması,
6. Erasmus protokolü kapsamı dışında kalan Balkanlardaki Türkoloji bölümleri ile Türkiye'deki yüksek öğretim kurumları arasında Mevlana Programı'nın imzalanması,
7. Trakya Üniversitesinin Kosova'da Priştine Üniversitesi, Kuzey Makedonya'da Balkan Üniversitesi ile Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe

Öğretmenliği alanlarında başlattığı ortak müfredatlı ve çift diplomalı eğitim-öğretim programlarının diğer Balkan ülkelerinin üniversiteleriyle de yapılması,

8. Balkan ülkelerindeki mevcut Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin ders materyali, kaynak eser ve öğretim üyesi bakımından ihtiyaçlarının karşılanması, söz konusu bölümlerinin her anlamda desteklenmesi,

9. Balkan ülkelerindeki Türkoloji bölümlerinde okutulan Osmanlı Türkçesi dersleri konusunda büyük ihtiyaç duyulan uzman/öğretim üyesi ihtiyacının Türkiye’den karşılanması,

10. Balkan ülkelerindeki Türkoloji bölümlerindeki öğrencilerin sayılarının artırılması ve niteliklerinin yükseltilmesi için bilhassa yüksek lisans ve doktora öğrencilerine burs verilmesi,

11. Türkiye ve Balkan ülkelerindeki Türkoloji bölümlerinin eğitim-öğretim sürelerinin farklılığı, bir sorun olduğu için bu konuda birlik sağlanması hususunda girişimde bulunulması,

12. 2+2 ortak müfredatlı ve çift diplomalı Türkoloji/Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin açılması konusunda gayretlerin artırılması,

13. Balkan ülkeleri üniversitelerindeki Türkoloji bölümlerinin ihtiyacı olan temel kaynak, materyal ve öğretim üyesi vb. konularda Türkiye’nin üniversiteler, enstitüler, Türk Dil Kurumu, Yunus Emre Enstitüsü, Yurt Dışı Türkler ve Akrabalar Topulukları Başkanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı ölçeğinde katkı sunulmasının sağlanması,

14. Balkanlarda değişik fakülte ve bölümler içinde değişik adlarla yer alan Türkoloji bölümlerinin Türk Dili ve Edebiyatı veya Türkoloji bölümü olarak ortak bir ada ve ayrı bir bölüme kavuşturulması,

15. Nisan 2012’de Bosna-Hersek’te kurulduğunu bildiğimiz Balkan Türkoloji Derneğinin, şimdiye kadar maalesef işlevsiz kalması sebebiyle, Balkan Türkologları ve Bölümleri, aynı amaca dönük olarak Balkan Türkologları Birliği adı altında yeniden organize olması; bu amaçla başkanlığı her yıl ayrı bir üye ülkeden olmakla birlikte, daimi genel sekreterliği Trakya Üniversitesinde kalmak üzere yeniden teşkilatlanması,

16. Balkan Türkologları arasında ilişki ve iş birliğinin artarak devamını sağlamak amacıyla, en kısa zamanda genel ağ sayfasının oluşturulması.

Çalıştay, Osmanlı Devleti'ne başkentlik etmiş ve tarihi güzellikler ile bezenmiş Edirne'nin kültür gezisi ile 3 Mayıs'ta tamamlandı.

